

Autori projektu výstav:
PhDr. Katarína Bergerová
doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.

Vydané s podporou:
Bratislavský samosprávny kraj
Mestská časť Bratislava — Petržalka

Miestna knižnica Petržalka
2021

ISBN: 978-80-970194-4-0
EAN: 9788097019440

Taká
bola
Petržalka

Obsah

8	Úvod
10	Do roku 1918
32	1919 — 1946
54	1946 — 1973
82	1973 — 1989 I.
110	1973 — 1989 II.
132	1990 — 2000
152	Miléniová
180	English

Úvod

8

9

Katarína Bergerová
— riaditeľka

Vážení čitatelia,

myšlienka spracovať históriu Petržalky do populárno-náučnej, primerane zábavnej, či objavnej podoby, ktorá by oslovila čitateľskú a tiež širšiu verejnosť, dopĺňala a obohacovala vyučovacie hodiny žiakov a študentov, ma sprevádzala od začiatku môjho nástupu do funkcie riaditeľky petržalskej knižnice.

Vďaka podpísaniu Dohody o odbornej spolupráci v oblasti kultúry a vzdelávania medzi Miestnou knižnicou Petržalka a Filozofickou fakultou UK v Bratislave sme začali spoločne tento zámer naplňovať. Odbornú garanciu nad projektom prevzala Katedra etnológie a muzeológie, zastúpená doc. Mgr. Ľubošom Kačírkom, PhD. Výsledkom spoločných úvah, nápadov, analýz a skúmaní bolo rozhodnutie pripraviť cyklus výstav členených do samostatných celkov počnúc najstaršou históriou až po miléniové roky.

Publikácia, ktorú držíte v rukách, je knižnou podobou výstav chronologicky členených, zachytávajúcich minulosť a súčasnosť Petržalky. Obsahovo je identická s prezentovanými dokumentami a informáciami z realizovaných výstav. Knižka je prehľadom, či sprievodcom výstavami tak, ako nasledujú za sebou. Prichádza jednoducho a prakticky k záujemcovi, čitateľovi, odborníkovi, či laikovi s prehľadnými

a zároveň hutnými informáciami o historických faktoch Petržalky. Skúsenosť a popularita tejto témy pre obyvateľov, ako aj pre širšiu verejnosť, nás viedla k rozhodnutiu preložiť základné informácie do anglického jazyka. Z dôvodu primeraného rozsahu publikácie s dôrazom na autentické texty nebolo možné preložiť celé znenia. V budúcnosti sa možno podarí dotlačiť kompletnú anglickú verziu textov.

Spracovanie tak veľkého obsahu, ktoré cyklus historických výstav obsahuje, bolo veľkou výzvou pre spracovateľa grafického dizajnu publikácie. Je spracovaná tak, aby nerušila obsah a grafiku samotných banerov, ktoré výstavy tvoria. Zároveň však, knižné spracovanie banerov vyžaduje iný prístup, čo viedlo k niektorým potrebným úpravám. Veľmi citlivo sa pristupovalo k výberu prekladových textov. Výsledkom tohto projektu bolo zachovanie podstaty a kontextu s dodržaním správneho obsahu, vhodného rozsahu a príťažlivého vzhľadu publikácie.

Verím, že Vás táto nevšedná publikácia zaujme a poteší tak, ako výstavy, ktoré jej predchádzali a ktoré Vám v takejto podobe prináša.

[REDACTED]

AUTORI PROJEKTU VÝSTAV: PhDr. Katarína Bergerová; doc. Mgr. Ľuboš Kačírak, PhD.; VÝSTAVU PRIPRAVILI študenti bakalárskeho a magisterského odboru Muzeológia a kultúrne dedičstvo na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave: Pavol Bezák, Jana Drugajová, Miroslava Duplinská, Bc. Dominika Ertlová, Mgr. Lucia Fojtíková, Andrea Fornerová, Ľubica Horováská, Kristián Horváth, Lívia Jamrichová, Simona Kožuchová, Anita Lévaiová, Peter Oravec, Petra Pirušová, Veronika Stepanovová, Lenka Vargová, Kristína Vaseková PEDAGOGICKÉ A ORGANIZAČNÉ VEDENIE: Prof. PhDr. Marta Botiková, CSc.; Magdaléna Costantino, M.A., M.Ed., PhD; Mgr. Ľuboš Kačírak, PhD. ODBORNÁ SPOLUPRÁCA: Ján Čomaj; V SPOLUPRÁCI S: Mestská časť Bratislava – Petržalka; Miestna knižnica Petržalka; Múzeum mesta Bratislavy

01 • Mapa územia Petržalky v roku 1809

02

Množstvo ostrovčekov, dunajských ramien, rozľahlé lesy, bohatá flóra, rozmanité živočíchy a takmer žiadni obyvatelia... Tak v minulosti vyzerala Petržalka. Až do 18. storočia to bola oblasť postihovaná častými záplavami. Obyvatelia ňou prechádzali, keď chceli prejsť cez dunajský brod. V dunajských ramenách mohli uloviť aj najväčšiu sladkovodnú rybu na svete — vyzu.

Petržalka leží na štrkopieskovej terase na pravom brehu Dunaja. V minulosti tu pretekalo viacero dunajských ramien. V dôsledku toho bolo územie tvorené niekoľkými menšími i väčšími ostrovmi. Z týchto ramien po 18. storočí existovali už len dve najväčšie: Pečnianske (Kapitulské) a Rusovské rameno.

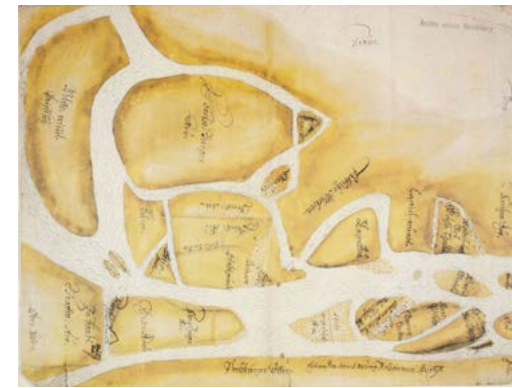
Prvá osada, ktorá predchádzala dnešnej obci, tu vznikla až pred 300 rokmi, pretože oblasť bola často postihovaná záplavami a nebola vhodná na osídlenie. Pre poľnohospodárske účely bola pôda príliš plytká, preto bola vhodná len pre lúky alebo záhrady. Pestovali sa tu hlavne obilniny, kukurica, zemiaky, šaláty, koreňová zelenina, ovocné stromy — najmä marhule a iné.

Už na prelome nášho letopočtu existoval na území Petržalky brod, ktorý ľudia využívali na prechádzanie cez Dunaj. Nachádzal sa v oblasti podhradia.

Územie Petržalky ležalo pod úrovňou hladiny Dunaja, preto z dôvodov záplav nariadila panovníčka Mária Terézia vybudovať v roku 1773 hrádze.

Obec zasiahli aj veľké povodne v rokoch 1876 a 1899. Tie postihovali obyvateľov obce ešte aj v 20. storočí. Flóra bola veľmi bohatá, prevažnú časť územia tvorili lužné lesy. V nich rástli najmä listnaté stromy — topole, jelše, jaseň, vrb, javory.

05 Aj takéto zákutia sa v minulosti nachádzali na území dnešnej Petržalky. Na celom sloven-

03

skom úseku Dunaja sa dodnes zachovalo už len niekoľko posledných lokalít pôvodných lužných lesov. Jednou z nich je aj Pečniansky les, ktorý je vyhlásený za chránený areál.

Vodné živočíchy žijúce v bratislavskej časti Dunaja zobrazuje aj Ganymedova fontána od Viktora Tilgnera na Hviezdoslavovom námestí. Postavy detí držia v rukách najrozšírenejšie druhy dunajských rýb, ktorými boli kapor, sumec, štika a zubáč. Okrem nich sa na fontáne nachádzajú aj žaby, raky a korytnačky.

Nachádzajú sa tu aj viaceré vzácne druhy živočíchov. Žije tu napríklad najväčší európsky ďateľ, ďateľ čierny, bobor vodný a tiež viaceré druhy netopierov.

Živočíšstvo tvorili hlavne zvieratá ako jeleň, srnčia zver, zajace, bažanty, jarabice, líšky, tchory, kuny, lasice, rôzne spevavé a dravé vtáky, hmyz, chrobáky, obojživelníky a plazy.

Vo vodách sa nachádzalo veľké množstvo rýb, najmä štiky, kapry, liene, zlaté karasy, okúň, zubáče, sumce, úhory, parmy a aj vyza veľká — najväčšia sladkovodná ryba, ktorá bežne dorastá do dĺžky od 150 do 300 cm, výnimočne až do 850 cm.

04 • Maketa vyzy veľkej v SNM — Prírodovednom múzeu

05

06

Väčšina ľudí si pri názve Petržalka predstaví hustú sieť panelových bytov. Nečudo, veď ide o jedno z najväčších sídlisk v strednej Európe. Avšak aj osídlenie Petržalky si prešlo istým vývojom. Podmienky pre život na tomto území neboli vždy najpriateľnejšie a až do 18. storočia máme o území dnešnej Petržalky len veľmi skromné zmienky.

Aj keď územie dnešnej Petržalky nebolo až do 18. storočia veľmi vhodné na osídlenie, doklady o lokálnom osídlení územia máme už zo stredoveku. Pre osídlenie územia mal strategický význam brod cez Dunaj pod Bratislavským hradom. Oproti brodu na petržalskej strane sa nachádzala osada Pečenehov, ktorí strážili brod. Ich osada sa spomína už v druhej polovici 11. storočia. Pri brode sa nachádzali hlavné komunikácie — jedna smerovala popri Dunaji, druhá viedla cez brod a ďalej na sever a juh. Po vzniku habsburskej monarchie v roku 1526 viedla popri Dunaji tzv. „kráľovská cesta“, ktorá spájala hlavné mesto monarchie — Viedeň a hlavné mesto Uhorska — Bratislavu. Dunajský brod postup-

ne nahradil most — tzv. loďkový či pontónový. Ďalšie cesty smerovali z Petržalky do Rusoviec a Kopčian.

Dôkazom osídlenia územia Petržalky od stredoveku je darovacia listina uhorského kráľa Ondreja II. z roku 1225. Panovník v nej potvrdzuje majetky kláštora cisterciánov v Kedheli (dnešný Mannersdorf v rakúskom Burgenlande). Zrejme prvými stálymi obyvateľmi na území dnešnej Petržalky boli spomínaní Pečenehovia. V čase vydania listiny však už osada neexistovala. K prvým obyvateľom Petržalky, presnejšie Janíkovho dvora, patrili aj Rusi, ktorí tiež strážili bratislavské predmestie. V ich susedstve žili istý čas Sikulovia strážiaci hranice Uhorska za Petržalkou. Stále osídlenie územia Petržalky

08 • Územie Petržalky a dunajské ramená v prvej polovici 18. storočia

← 07 • Pohľad na Bratislavu v prvej polovici 19. storočia s loďkovým mostom

09 • Dunajské ramená a nivy na prelome 18. a 19. storočia

10 • Pohľad na Bratislavu s petržalským nábrežím na konci 16. storočia (1593)

pravdepodobne siaha do polovice 13. storočia. Opustenú osadu Pečenehov na ostrove Bese-neusciget (t. j. ostrov Pečenehov) osídlili pravdepodobne nemeckí prisťahovalci a rozšírili ju smerom na juh. Nazvali ju Wlocendorf, neskôr známu ako „Flocendorf“ (z nem. Flözendorf: Flöz = vrstva, sloj, Dorf = dedina; aj Flecyndorf, Flantschendorf).

Listina Ladislava IV. z roku 1278 spomína zem „Flezyndorf“, vyludnenú asi následkom tatárskeho vpádu. Osada patrila od konca 13. až do 19. storočia Bratislavskej kapitule. Na začiatku 14. storočia (1317) sa uvádza ako „villa“ — teda dedina. Na prelome 14. a 15. storočia tu sídlila časť bratislavských prevozníkov. Majer „Flantschendorf“ patrila do roku 1850 k Mo-

11 • Veduta Bratislavy od Friedricha Bernarda Wernera z petržalskej strany (1732)

šonskej stolici, do jej kopčianskeho (Kittsse) chotára, kedy ho pripojili k Bratislavskej stolici a začlenili do chotára Petržalky. V osade žili najmä rybári a strážcovia hraníc.

V listine Ondreja II. z roku 1225 sa spomína aj „Mogorsciget“ — t. j. „ostrov Maďarov“. Na tomto mieste neskôr vznikla „Uhorská niva“ — Ungerau. V 17. storočí sa jej názov ustálil ako „Engerau“ — čiže „Úzka niva“. Keď kráľ Žigmund Luxemburský rozšíril mestu Bratislava privilégia (právo používať erb 1436), udelil územie, kde neskôr vznikla obec Engerau, Bratislavskému hradu. Oblasť Pečnianskeho lesa a Starého hája venoval mestu.

V chotári Flacendorfu vyrástla na prelome 15. a 16. storočia nová osada. Pomenovali ju podľa ostrova, kde sa nachádzala — „Engerau“. „Insula Engerau“ — „ostrov Engerau“ sa spomína v roku 1443 v súvislosti s výstavbou dreveného mosta cez Dunaj. Obyvateľmi osady boli Chorváti, utekajúci pred Turkami, a nemecké

obyvateľstvo. Na konci 16. storočia sa osada spomína ako súčasť devinskeho panstva a mala asi 30 roľníckych usadlostí. Osídlenie obce sa sústreďovalo medzi Pečnianskym a Kapitulským ramenom Dunaja.

Od polovice 18. storočia, kedy začína mať tok Dunaja dnešnú podobu, tvorila západnú časť územia Petržalky osada Flacendorf. Od ostrova Pečeň ju oddeľovalo koryto Dunaja. Strednú časť tvorila osada Engerau. Ležala na ostrove, ktorý obtekal hlavný tok Dunaja a Rusovské rameno. Na jeho brehu ležali osady Aulissel (Starý háj) a Ovsište.

12 • Petržalka cirkevne patrila do bratislavskej farnosti sv. Martina. Najstarší kostol v Petržalke postavili v roku 1672

VEDELI STE O PETRŽALKE?

Počas tretej križiackej výpravy z roku 1187, ktorej velil nemecký cisár Fridrich I. Barbarossa, sa križiacke vojsko sústredilo na petržalských nivách.

Pomenovanie po osade Pečenehov sa nám zachovalo v názve Pečniansky les a Pečnianske rameno. Pečniansky les sa rozprestieral na dnes už neexistujúcom ostrove Beseneusciget (Bešeň — Pečeň). Nemeckí kolonisti nazývali les Pötschenau. Takto sú pomenované aj polia pri rakúskych hraniciach nachádzajúce sa vedľa cesty na hraničný prechod v Bergu — Pötschen.

V rokoch 1455 až 1626 sa takmer každú zimu konala slávnosť „Eiswegmachen“, keď sprievod obyvateľov z Bratislavy prešiel po zamrznutom Dunaji do Petržalky. Počas slávnosti 26. januára 1626 sa ľad prelomil a niekoľko obyvateľov sa utopilo, preto ho mestská rada zakázala.

Napoleon Bonaparte a Bratislava

18

13 • Napoleon na brehu Dunaja podľa predstáv maliara Ivana Žabotu

14 • Topoľ, pri ktorom Napoleon Bonaparte údajne stál v roku 1809 a pozoroval od neho mesto, odstránili z Tyršovho nábrežia v 60. rokoch 20. storočia. Strom stál pri nástupišti propelera pri Au Café.

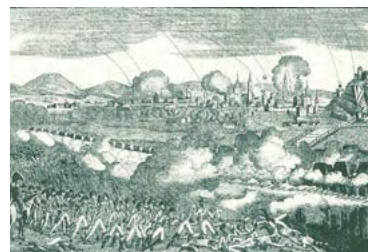

15

Napoleonské vojská výraznejšie zasiahli do života Petržalky a Bratislavy dvakrát, a to v rokoch 1805 a 1809. V novembri 1805 museli v meste dokonca ubytovať viaceré francúzske pluky, tie sa však našťastie pre obyvateľov mesta rýchlo presunuli ďalej smerom na Slavkov pri Brne. Tu sa 2. decembra odohrala známa Bitka troch cisárov, ktorú vyhral práve Napoleon Bonaparte so svojou armádou. Bratislava získala svoje miesto v histórii aj vďaka mierovej zmluve, ktorú podpísali v Primaciálnom paláci 26. decembra 1805.

V roku 1809 sa pri Bratislave odohrali ďalšie významné boje: 15. apríla 1809 totiž vyhlásilo Rakúsko Francúzsku vojnu. Vojská francúzskeho cisára Napoleona I. sa viac ako mesiac márne pokúšali dobyť prechod cez Dunaj. Vojna však napokon neprebíhala podľa predstáv cisára Františka. Obsadenie Viedne Napoleonom 13. mája 1809 malo za následok, že územie pozdĺž Dunaja medzi Viedňou a Budínom nadobudlo strategický význam. Urýchlene sa začali intenzívne opevňovacie práce na dvoch základných bodoch rakúskej obrany, v Rábe a v Bratislave.

Obliehanie Bratislavy bolo teda súčasťou rozsiahlych vojenských operácií v rakúsko-francúzskej vojne z roku 1809. Rakúske jednotky vybudovali na pravom brehu Dunaja opevnené predmostie na mieste dnešného Sadu J. Kráľa. Obranné valy však francúzski vojaci pokorili 3. júna. Následne obsadili Petržalku, na druhý breh Dunaja sa však nedostali. Napoleon však považoval dobytie Bratislavy za veľmi dôležité a mestu bola ponúknutá aj výzva na kapituláciu.

16 • Ostreľovanie Bratislavy francúzskou armádou

18 • Protinapoleonské opevnenie z roku 1809 vybudovali rakúske cisárske jednotky na príkaz generála Bianchiho, no 3.6.1809 francúzski vojaci valy prelomili a obsadili Petržalku, ktorú následne podpálili. Zvyšky tohto opevnenia sú v Sade Janka Kráľa viditeľné dodnes.

Po odmietnutí francúzskeho ultimáta nastalo v noci z 26. na 27. júna najväčšie delostrelecké bombardovanie Bratislavy, ktoré pokračovalo s prestávkami tri dni. Francúzi vypálili na mesto približne 4 000 striel a vyše 140 domov ľahlo popolom. Požiar sa rozšíril od nábrežia až po Ventúrsku a Panskú ulicu, k Laurinskej bráne či k Dómu sv. Martina. Boje o Bratislavské predmostie sa skončili až 14. júla 1809, keď bolo v Znojme dohodnuté prímierie, ktorým sa Bratislava dočasne dostala do francúzskeho okupačného pásma.

Koncom augusta 1809 Napoleon osobne navštívil Bratislavu — prezrel si Hrad, potom vystúpil na tzv. „Somársky vrch“, navštívil tábor spojeneckých vojsk a následne sa vrátil na petržalský breh. Jeho návšteva sa však uskutočnila inkognito, a nemáme o nej veľa zmienok.

Vojna bola ukončená 14. októbra 1809, keď v Schönbrunne podpísali mierovú zmluvu. V marci 1810 sa Napoleon oženil s Máriou Louisou, dcérou rakúskeho cisára, a Rakúsko a Francúzsko sa oficiálne stali spojencami.

19 • Napoleonov mílnik s nápisom „N.Q.“ (Napoleon Quies) údajne označoval miesto, kde slávny vojvodca oddychoval. Kamenný stĺp pochádza z 19. storočia, no dnes ho už neuvidíme, lebo ho niekto ukradol.

— 1918

Verejný "park na nive"

20

20 • Dnešný Sad Janka Kráľa na začiatku 20. storočia

21 • V parku sa okrem drevín nachádza aj gotická veža františkánskeho kostola zo začiatku 15. storočia. Statiku veže narušilo viacero zemetrasení, preto ju v roku 1897 rozobrali a umiestnili v parku. Aby však kostol neostal bez veže, postavili jej neogotickú kópiu podľa návrhu Fridricha Schuleka.

21

22 • Divadlo „Aréna“ na Viedenskej ceste v Petržalke ešte v pôvodnej nezastrešenej podobe

— 1918

Po úprave a spevnení nábrežia Dunaja v druhej polovici 18. storočia vznikol v severnej časti Petržalky v priestore za pobrežnou hrádzou verejný park. Dnešný Sad Janka Kráľa vznikol po roku 1776 ako najstarší verejný park v strednej Európe. Jeho pôvodné pomenovanie bolo „Aupark“ — čiže „park na nive“. O vybudovanie parku sa najviac zaslúžili botanik a lekár Dr. Štefan Lumnitzer a bratislavský rodák a profesor botaniky vo Viedni Dr. Š. L. Endlicher.

Základ dnešnej podoby parku pochádza z roku 1839. Park má voľný krajinársky štýl a tvoria ho predovšetkým domáce dreviny ako topole, bresty a javory.

Verejný park sa stal postupne miestom oddychu obyvateľov Bratislavy a vyrástlo v ňom viacero spoločenských zariadení. Vybudovanie stáleho mosta cez Dunaj v roku 1891 bolo ďalším impulzom na rozvoj parku. Divadlo Aréna či kaviareň Au Café patrili k najznámejším miestam kultúrneho využitia obyvateľov bratislavského regiónu.

AU CAFÉ

V roku 1829 postavili na dunajskom nábreží kaviareň Au Café. Pôvodne tu stál obchod s kávou a neskôr sa k nemu pripojila aj reštaurácia.

DIVADLO ARÉNA

Najstaršiu divadelnú scénu vybudovali v rokoch 1826 — 1828. Podľa záznamu v kronike Arény sa na jednom divadelnom predstavení zúčastnil v roku 1839 aj samotný cisár Ferdinand V. počas konania uhorského snemu. Dnes je zaradené do zoznamu chránených kultúrnych pamiatok Petržalky. Pôvodná Aréna mala charakter otvoreného divadla, preto sa tu mohlo hrať len v letných mesiacoch. Po viacerých poškodeniach povodňami postavili v roku 1899 novú modernú divadelnú budovu. Zrekonštruované divadlo slúži svojmu poslaniu dodnes.

23 • Dobový pohľad na divadlo Aréna v dnešnej podobe z roku 1899

← 24 • Pôvodná budova kaviarne Au Café z konca 19. storočia

Rozmach obce v 19. storočí

22

— 1918

25 • Vďaka rozvoju priemyslu sa začal meniť charakter dediny. Z osady so sedliackymi usadlosťami a remeselníckymi domami sa stala veľká dedina, pre ktorú boli príznačné priemyselné areály. Od začiatku 20. storočia získavala Petržalka postupne mestský charakter.

26

Na konci 18. storočia bola stará Petržalka — nemecky Engerau a maďarsky Ligentfalu — malá, prevažne nemecká dedina. Obyvatelia sa živili ako remeselníci, rybári a povozníci, chudobnejší pracovali v okolí ako nádenníci. Privyrábali si pestovaním ovocia a zeleniny vo svojich záhradách a predávali ich na trhu v Bratislave. Reguláciou Dunaja a zasypávaním dunajských ramien sa získaval vhodný priestor na ďalšiu zástavbu.

V druhej polovici 19. storočia po zasypaní Kapitúlskeho ramena sa obec rozrastala smerom na juh. Využili to najmä roľnícke rodiny, ktoré si tu stavali skromné domy so záhradkami, kde pestovali zeleninu a ovocie a predávali ich v meste. Samostatné skupiny domov a hospodárskych stavieb sa budovali na veľkostatku Janíkov dvor (Antonienhof), v Kapitúlskom dvore (Kapitolhof) a pri hostinci v Ovsíši.

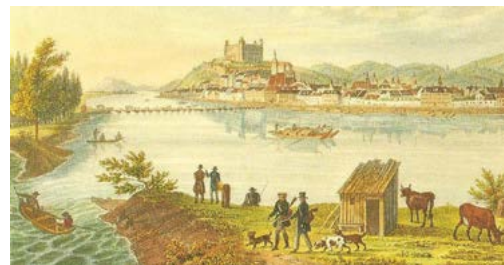
Významný impulz na ďalší rozmach obce nastal po otvorení prvého stáleho — cestného a železničného — mosta v roku 1891. Tým sa otvorili dvere firmám, ktoré zakladali v obci nové závody. V priestore dnešnej Petržalky vznikajú okolo priemyselných podnikov nové

obytné štvrte: jedna na východ od železničnej stanice, kde mali prevahu unifikované železničarske domce. Ďalšia, menšia štvrť vznikla pri severozápadnom okraji parku. Príchodom robotníkov sa postupne menil charakter Petržalky, ktorá získavala mestský ráz. Aj naďalej si tu však obyvatelia udržiavali malé záhradky, lebo sezónny príjem z ovocia a zeleniny znamenal pre domácnosti značné prilepšenie k nízkym zárobkom.

Ďalším významným podnetom k stavebnému rozkvetu Petržalky bolo postavenie novej trate a zavedenie elektrickej železnice na trase Viedeň — Bratislava v roku 1914.

27 • Petržalské nábrežie okolo roku 1850

29 • Petržalské nábrežie okolo roku 1830

POČET OBYVATEĽOV:

1786: 90 domov, kde bývalo 118 rodín
1866: 103 domov a 594 obyvateľov
1920: 10 tisíc obyvateľov
1930: takmer 20 tisíc obyvateľov

POČET ULÍC:

1773: 7 ulíc
1820: 9 ulíc
1919: 22 ulíc
1929: 112 ulíc

32 • Elektrická na ceste do Bratislavy na zastávke Liget kitéro (Petržalka výhybňa) okolo roku 1915

28 • Petržalku spájal s Bratislavou tzv. „lietajúci most“ — systém pospájaných člnov. Keď prichádzala loď, časť člnov sa uvoľnila, aby mohla preplávať. Pri príležitosti korunovácie manželky Františka I. Karolíny Augusty v roku 1825 venoval panovník mestu loďkový most. V strede sa nachádzala kaplnka so sochou Jána Nepomuckého.

30 • Najstaršia verzia erbu Petržalky pochádza z roku 1832. Na návrh miestneho sudcu Leopolda Turka bol za erb Petržalky prijatý symbol šiestich stromov zrkadliacich sa na hladine Dunaja. Erb niekoľkokrát menil svoju podobu, ale základný motív, ktorý symbolizujú zelené stromy, ostal i v jeho dnešnej podobe.

31 • Po výstavbe dunajského násypu, ktorý projektoval mestský geometer Michal Tomka, smerovala cesta do Viedne po petržalskom nábreží. Jeho pôdorys môžeme vidieť od konca 18. storočia na viacerých plánoch.

Otvorenie cestného a železničného Mosta Františka Jozefa (dnes Starý most) v roku 1891 prispelo k väčšiemu záujmu obyvateľstva o prechádzku do Petržalky a zároveň podnietil väčší rozvoj priemyslu. Od roku 1914 po ňom premávala aj električka do Viedne. Pred mostom sa nachádzajú vodné mlyny, kedysi bežná súčasť dunajských brehov.

33 • Remíza — vozovňa električky do Viedne

Petržalka bola do roku 1891 odrezaná od Bratislavy Dunajom. Otvorenie nového cestného a železničného mosta bolo rozhodujúcim impulzom rozmachu. Dovtedy zaostalú obec začali vyhľadávať priemyselníci a stavať tu svoje továrne. Ako prvé boli rakúske spoločnosti. Rozhodujúce bolo dobré dopravné spojenie a dostatok lacnej pracovnej sily. Vyrástla píla bratov Harschovcov, továreň na smaltovaný riad Westen, dnešný závod Matador a Durvayova tehelňa. Vznikali tak prvé priemyselné podniky a okolo nich sa stavali nové obytné štvrte. Jedna z nich vyrástla východne od železničnej stanice, druhá severozápadne od Sadu Janka Kráľa.

Dedina s vidieckym charakterom sa tak na začiatku 20. storočia postupne mení na významné priemyselné centrum. V prvom desaťročí tohto storočia vznikli aj ďalšie továrne: Winterova a Wienmanova továreň na farby a laky, Levýho továreň na hnacie remene, Omnia či Avenarius (Gumon).

PARNÁ PÍLA BRATOV HARSCHOVCOV

Píla bratov Harschovcov sa nachádzala v blízkosti Dunaja v oblasti dnešného Mosta

SNP a areálu Incheby. Fabrika mala aj svoje lode, ktorými zamestnanci dopravovali po Dunaji drevo a ďalej ho spracovávali.

TOVÁREŇ NA SMALTOVANÝ RIAD WESTEN

História podniku WESTEN — SPHINX — SFINX — Kovosmalt — smaltovaný riad siaha do roku 1896, kedy rakúsky podnikateľ Peter Westen založil v Petržalke závod na výrobu smaltovaného riadu, ktorý zabezpečoval aj potreby armády. V prvých rokoch existencie továrne

34 • Píla bratov Harschovcov

35 • Továreň na smaltovaný riad Westen

36 • Durvayova tehelňa

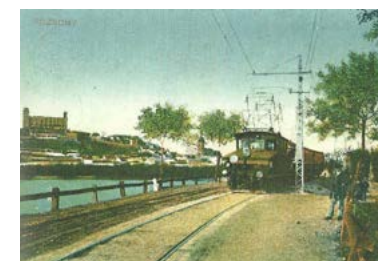
v nej pracovalo okolo 200 robotníkov, v roku 1930 až 647. Nachádzala sa v priestore dnešnej Kopčianskej ulice oproti nádražiu železničnej stanice v Petržalke. Výrobné haly jednej z častí komplexu — emailovej továrne sú zachytené aj na pohľadniciach zo začiatku 20. storočia — prízemné dlhé objekty s presklenými šikmými striedkami, komíny, ale aj niekoľko podlažná budova mlyna.

DURVAYOVA TEHELŇA

Bohatý bratislavský mešťan Anton Durvay založil tehelňu v Petržalke v blízkosti Kopčianskej ulice v druhej polovici 19. storočia, roku 1883. Nevybral si periférnu staropetržalskú lokalitu náhodou. Geologický prieskum, ktorý si nechal vykonať, potvrdil veľmi kvalitnú surovinu — zeminu na výrobu tehál. Tehly boli označené iniciálkami majiteľa A.D. Tieto tehly boli vyhľadávané stavebníkmi zo širokého okolia. V tehelni, ktorá je zachytená aj na vedute, pracovalo 130 robotníkov. V oplostenom priestore sa nachádzali prízemné administratívne a obytné budovy, ako aj výrobné objekty tehelne, kotolňa, strojovňa, vodáreň a tiež skladové priestory.

ELEKTRIČKOVÁ TRÁŤ DO VIEDNE

Nový impulz v rozvoji obce znamenala výstavba električkovej trate do Viedne. Budovu remízy — vozovne električkej železnice postavila na Bratskej ulici v blízkosti dnešného cintorína v Petržalke firma Pittel a Brausewetter v rokoch 1913 — 1914. Trať električky smerovala z dnešného Vajanského nábrežia a ďalej pokračovala dnešnou Mostovou, Jesenského a Štúrovou ulicou na Šafárikovo námestie, cez Most Františka Jozefa (dnes Starý most), ďalej Viedenskou a Rusovskou cestou na Kopčiansku cestu.

37 • Viedenská električka na Viedenskej ceste okolo roku 1915

38 • Sad Janka Kráľa
(1900)

V roku 1902 sa v Petržalke v dnešnom Sade J. Kráľa uskutočnila v poradí II. celouhorská poľnohospodárska výstava. Bola to veľká spoločenská udalosť a do jej ukončenia 28. septembra 1902 si ju prezrelo okolo 180 000 návštevníkov, čo bol na tú dobu úctyhodný počet. Je to najväčšia výstava do roku 1918 na území Slovenska a zároveň posledná svojho druhu do zániku Uhorska.

Výstavu otvoril 7. septembra 1902 ako jej protektor arciknieža Fridrich za prítomnosti uhorského premiéra Kolomana Szélla na ihrisku bývalého štadióna Artmedia Petržalka. Za účasti hospodárskych prominentov predniesli otváracie prejavy mešťanosta Bratislavy Theodor Brolly a uhorský minister orby Ignác Darányi.

Po slávnostnom programe zaznelo 21 delových sál, ktoré otvorili výstavu. Výstavné exponáty boli zahrnuté do šiestich hlavných skupín:

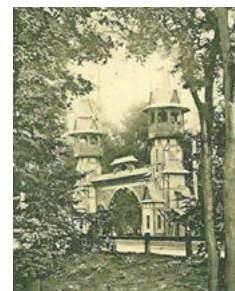
I. živé zvieratá a produkty živočíšnej výroby, II. poľnohospodárstvo a produkty rastlinnej výroby, III. vinohradníctvo, vinárstvo, zeleninárstvo a záhradníctvo, IV. poľnohospo-

dárske stroje a zariadenia, V. domáci priemysel a odvetvia priemyslu spojené s poľnohospodárstvom, VI. lesníctvo a poľovníctvo.

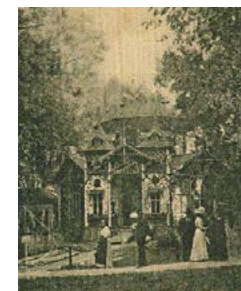
Na výstave boli zastúpené všetky významnejšie podniky. Najvyššie čestné ocenenie, čestný diplom dostali spolok domáceho priemyslu v Bratislave Izabella a košíkárská škola v Beluši.

Exponáty sa vystavovali v špeciálnych pavilónoch: obilninárskom, vinohradníckom, lesníckom, záhradníckom, poľovníckom a priemyselných plodín. Žiaľ, po ukončení výstavy pavilóny rozobrali.

V rámci výstavy sa konali kultúrne, športové i súťažné podujatia. Kultúrne podujatia

39 • Vstupná brána do
areálu výstavy

40 • Lesnícky pavilón

sa konali v letnom divadle Aréna. Na vinárskej súťaži sa zúčastnilo takmer 400 vinárov s 1 296 druhmi vína. Zlatú medailu získali dve bratislavské vína, ktoré pochádzali z Vinárskej školy a z pivníc G. Wurma.

Výstavný areál bol osvetlený elektrickými lampami, čo bola v tom čase úplná novinka. Na osvetlenie bolo použitých 72 oblúkových lúčových žiaroviek.

Návštevníkov najviac zaujal pavilón domáceho priemyslu. Výrobcom a predajcom v ňom vystavovali keramiky, textil, košíkárstvo, rezbárstvo a výrobky z kovov.

V pavilóne Izabelinho spolku domáceho priemyslu vystavovali ľudové výšivky zo všetkých regiónov Uhorska.

Osobitú expozíciu mala na výstave aj Živena, spolok slovenských žien. Spolok získal za vystavované slovenské ľudové výšivky zlatú medailu. Úspech Živeny na krajskej výstave našiel odozvu v celom slovenskom prostredí.

41

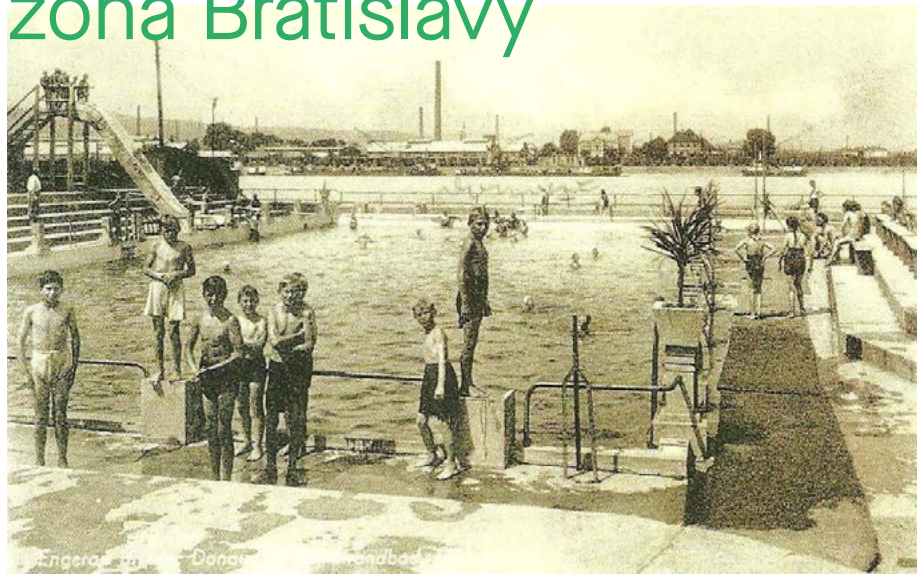
42 • Pavilón domáceho priemyslu

43

Športová a oddychová zóna Bratislavy

28

44 • Kúpalisko Lido

Od konca 19. storočia sa Petržalka stávala čím ďalej tým viac súčasťou obyvateľov Bratislavy, ktorí tu trávili svoj voľný čas. V okolí verejného parku postupne vyrástli ďalšie rekreačné a športové zariadenia s množstvom ihrísk, dvorcov, lodeníc, pláží či bazénov...

DOSTIHOVÁ DRÁHA

Jazdecký a klusácky šport patrí v Bratislave k najstarším — prvý dostihový klub vznikol už v r. 1839, ale preteky sa už konali aj predtým. Najprv na Kuchajde, potom ich premiestnili do Petržalky. Začiatkom 20. storočia sa klusácky šport stal populárnejším ako dostihy. Členovia Bratislavskej klusáckej spoločnosti sa rozhodli vybudovať na páľffyovskom pozemku v Petržalke kvalitnú dostihovú dráhu. Nachádzala sa v okolí dnešného Mánesovho námestia. Okrem dostihovej dráhy tu bola drevená tribúna a dvojpodlažná pozorovateľňa pravdepodobne pre rozhodcov. Prvé jazdecké preteky sa konali v roku 1903, dostihová dráha sa používala do roku 1933.

VESLÁRSKY KLUB

Bol prvým moderným športovým združením v Bratislave, založeným v roku 1862. Klub si vybudoval svoje nádherné stredisko v štýle romantického loveckého neogotického zámočku na brehu Dunaja — so šatňami, lodenicami a spoločenskými priestormi. Pri výstavbe Mosta SNP ho rozobrali a jednotlivé časti uskladnili v Rusovciach, kde sa, žiaľ, zničili.

KÚPALISKO LIDO

Vytvorili ho na prelome 19. a 20. storočia na nábreží Dunaja. Areál kúpaliska pôvodne tvoril len malý bazén a upravený breh Dunaja. Na pontónoch boli namontované kabínky a zakotvená veľká kovová konštrukcia,

29

45 • Dostihová dráha

46 • Štadión Bratislavskej Telovýchovnej Jednoty (PTE)

47 • Lunapark

48 • Veslársky klub

49 • Požičovňa lodiek

akýsi bazén, cez ktorý pretekala dunajský prúd. Veľký bazén tu vybudovali až v roku 1934.

ŠTADIÓN BRATISLAVSKEJ TELOVÝCHOVNEJ JEDNOTY (PTE)

Futbalový oddiel vznikol v roku 1898, ale športový klub PTE (Maďarská telovýchovná jednota) existoval už o 6 rokov skôr. V roku 1913 sa dokonca stal majstrom Horného Uhorska. Klub mal viacero názvov: Engerau Pressburg, FC Artmedia Petržalka a dnes sa volá DC Petržalka 1898. Brány štadióna s viac ako storočnou históriou sa však pred rokmi zatvorili a v roku 2012 ho zbúrali.

POŽIČOVŇA LODIEK

Dnešné Chorvátske rameno je zvyškom pôvodného dunajského ramena, ktoré delilo územie Petržalky na viacero ostrovov. V mieste dnešnej Bosákovej ulice sa nachádzala požičovňa lodiek „U Hahna“.

LUNAPARK

Od začiatku 20. storočia mali aj Bratislavčania svoj lunapark — podľa vzoru viedenského

ho nazývaný Prater. Pôvodne sa nachádzal v priestore dnešného nákupného centra Aupark.

TENISOVÝ AREÁL

K populárnym športom patril od konca 19. storočia aj tenis. Tenisový areál sa nachádzal na nábreží Dunaja medzi Au Café a divadlom Aréna.

50 • Tenisový areál

— 1918

Zachované pamiatky do roku 1918

30

31

— 1918

51 • Divadlo Aréna

52 • Kaplnka pri Dostihovej dráhe

53 • Budova bývalej hájovne

Petržalka prešla hlavne za ostatných 40 rokov veľmi búrlivou premenou, ktorá takmer úplne zmenila jej tvár. Na jej území však aj napriek tomu môžeme nájsť viacero pamiatok z obdobia spred roku 1918. Relatívne najzachovalejšou časťou je dnešný Sad Janka Kráľa.

DIVADLO ARÉNA

Namiesto divadelnej scény pod otvoreným nebom postavili v roku 1899 novú modernú divadelnú budovu. Po rekonštrukcii divadla v 90. rokoch 20. storočia slúži divadlo svojmu poslaniu dodnes.

KAPLNKA PRI DOSTIHOVEJ DRÁHE

Podľa ústneho podania vyplavil v roku 1809 Dunaj drevený kríž, ktorý vztýčili na mieste nálezu — v lesíku vedľa dnešnej dostihovej dráhy. V roku 1869 ho nahradili kamenným krížom a v roku 1909 postavili aj kaplnku so zvonom. V 19. storočí sa tu každú poslednú júnovú nedeľu konala procesia.

BUDOVA BÝVALEJ HÁJOVNE

Neďaleko od kaplnky sa nachádza budova bývalej hájovne, pôvodne výletné miesto, kde sa podávalo chutné jedlo.

HOSTINEC LEBERFINGER

Do 18. storočia siaha história zájazdového hostinca Leberfinger. Hostinec nesie názov po najznámejšom hostinskom Ludwigovi Leberfingerovi, ktorý ho viedol od konca 19. do 40. rokov 20. storočia.

MÝTNY DOMČEK

Súčasnou stáleho Mosta Františka Jozefa boli aj dva mýtné domčeky. Mýtny domček na petržalskej strane dnes slúži ako reštaurácia.

54 • Hostinec Leberfinger

55 • Remíza — vozovňa električky do Viedne

56 • Veža z kostola františkánov

57 • Vila riaditeľa továrne

58 • Vojenský cintorín

59 • Horáreň

VEŽA Z KOSTOLA FRANTIŠKÁNOV

Jednou z dominánt Sadu Janka Kráľa je gotická veža z františkánskeho kostola, ktorú tu umiestnili v roku 1897. Dnes slúži ako záhradný pavilón.

VILA RIADITEĽA TOVÁRNE

Vila riaditeľa továrne na smaltovaný riad Herknera zo začiatku 20. storočia. Nachádza sa oproti dnešnej petržalskej stanici.

VOJENSKÝ CINTORÍN

Počas 1. svetovej vojny, v roku 1916, založili na území Petržalky vojenský cintorín. Na cintoríne pochovávali vojakov, ktorí zahynuli na následky zranení vo vojenskej nemocnici v budove dnešného Úradu vlády SR. Prednedávnom bol zanedbaný cintorín revitalizovaný a upravený do súčasnej podoby.

HORÁREŇ

Jednou z mála zachovaných pamiatok je aj horáreň pri Malom Draždiaku z r. 1779.

1919

—

1946

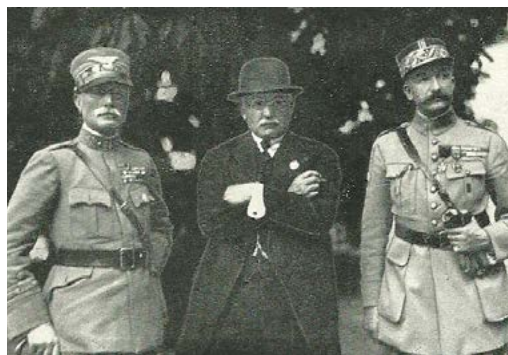
Cez stály most a Petržalku prechádzala od roku 1914 aj tzv. Viedenská električka

Druhá výstava podrobnejšie približuje históriu Petržalky v období rokov 1919 — 1946. Toto obdobie predstavuje výrazný medzník jej histórie. Pre Petržalku bol dôležitý august 1919, kedy ju obsadilo po dohode veľmocí československé vojsko a natrvalo pričlenilo k Československej republike. Po podpísaní Mníchovskej dohody bola od 10. októbra 1938 až do 4. apríla 1945 súčasťou Hitlerovskej Veľkonemeckej či Tretej ríše. Ďalším míľnikom pre Petržalku bol rok 1946, keď sa od 1. apríla 1946 stala súčasťou Bratislavy.

AUTORI PROJEKTU VÝSTAV: PhDr. Katarína Bergerová; doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; VÝSTAVU PRIPRAVILI: študenti magisterského odboru Muzeológia a kultúrne dedičstvo; Katedra etnológie a muzeológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave: Bc. Jana Drugajová, Bc. Miroslava Duplinská, Bc. Dominika Ertlová, Bc. Ľubica Horovská, Bc. Kristián Horváth, Bc. Lívia Jamrichová, Bc. Simona Kožuchová, Dana Lacová, Bc. Anita Lévaiová, Bc. Michaela Paprčková, Bc. Petra Pirušová, Bc. Veronika Révová, Bc. Veronika Stepanovová, Bc. Zuzana Štěpánková, Bc. Lenka Vargová, Bc. Kristína Vaseková, PEDAGOGICKÉ A ORGANIZAČNÉ VEDENIE: Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; Doc. PhDr. Pavol Tišliar, PhD.; ODBORNÁ SPOLUPRÁCA: Prof. PhDr. Marta Botiková, Csc.; PhDr. Viera Obuchová, Csc. (konzultácie a korigovanie pamiatkových údajov); V SPOLUPRÁCI S: Mestská časť Bratislava — Petržalka, Miestna knižnica Petržalka, Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o. z.; Archív mesta Bratislavy; Múzeum telesnej kultúry v SR, Bratislava; Slovenské národné múzeum — Múzeum kultúry karpatských Nemcov; Slovenské národné múzeum — Múzeum kultúry Maďarov na Slovensku; Slovenský národný archív v Bratislave

Pripojenie Petržalky k Československu

34

01 • Generál Piccioni, minister Vavro Šrobár a gen. Mittelhauser v Bratislave, 1919

Ukončenie prvej svetovej vojny znamenalo zánik Rakúsko—Uhorska a vznik nástupníckych štátov. Jedným z nich bolo aj Československo. Hoci nový štát uznali víťazné dohodové štáty, Československo ešte nemalo presne určené hranice.

Hranicu medzi Maďarskom a Československom určili dohodové štáty 24. decembra 1918. Pri Bratislave prechádzala hranica stredom Dunaja. Československá vláda však žiadala zo strategických dôvodov aj bratislavské predmostie. Úprava hranice bola potvrdená 11. augusta 1919. Čakalo sa tak len na vodnú príležitosť. Plán obsadenia Petržalky vypracoval veliteľ Západnej armádnej skupiny, francúzsky gen. Mittelhauser na pokyn gen. Pellého. Obsadenie sa uskutočnilo 14. augusta o 02.00 hod. za bezmesačnej noci a vykonali ju štyri prápory Stráže slobody.

Obsadenie sa uskutočnilo na dvoch miestach. Vybraní spoľahliví príslušníci Sokola sa bosí iba s granátmi prešplhali na druhú stranu mosta. Cestou prestrihali káble, aby nebolo možné vyhodiť most do vzduchu, a zajali ma-

02 • V strede mosta sa nachádzal násyp chránený ostnatým drôtom. Pri násype hliadkovala československá a maďarská stráž. Vojské hliadky sa nachádzali aj na každom konci mosta. Maďarská časť mosta bola podmíňovaná.

35

03 • Vojaci Stráže slobody na druhý deň po obsadení Petržalky

ďarské stráže. Po odzbrojení stráže prešli cez most do Petržalky dva prápory Stráže slobody. Súčasťou akcie bola preprava čs. vojska pontónmi pri dnešnom internáte Družba. II. prápor 1. pluku Stráže slobody odzbrojil tamojšiu maďarskú posádku pri Pečnianskom lese a postupoval popri Dunaji smerom k mostu.

Zneškodnenie maďarskej posádky v Petržalke prebehlo rýchlo, nepadol ani jeden výstrel. Väčšina z maďarských dôstojníkov a vojakov spala a čs. vojsko ich bez problémov zajalo. Táto vojenská operácia bola poslednou akciou vojenského konfliktu medzi Československom a Maďarskom v rokoch 1918—1919.

1919 — 1946

04 • V roku 2010 osadili v Sade Janka Kráľa pomník Trianonu

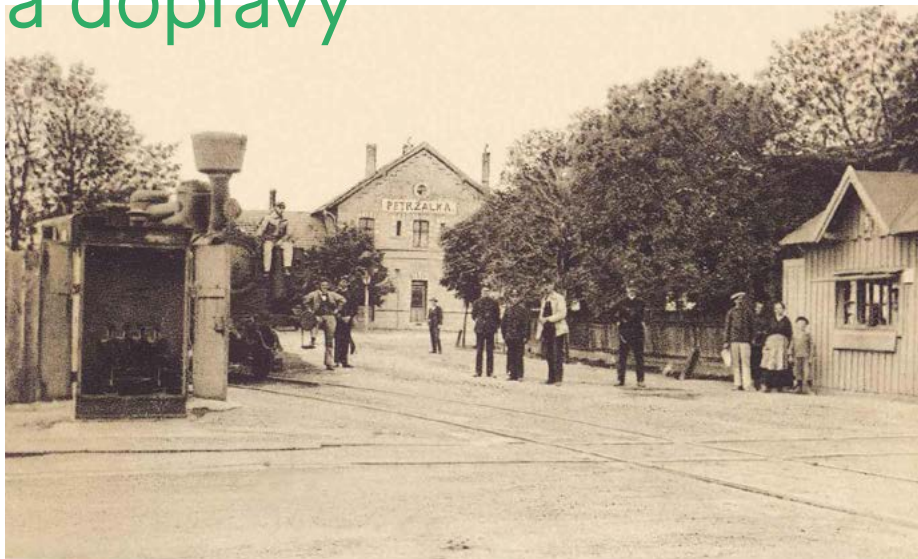
BRATISLAVSKÉ PREDMOSTIE

Diskusie o budúcej hranici pri Bratislave sa vedli už počas 1. svetovej vojny. Vzniklo viacero návrhov o bratislavskom predmostí, ktorého súčasťou bola aj Petržalka. Maximalistický variant žiadal koridor, ktorý by spájal Československo s Juhosláviou. Bratislavské predmostie, ktoré by chránilo Bratislavu a dunajský prístav, žiadali hlavne vojenské zložky zo strategických dôvodov. Nemenej dôležitým argumentom pre obsadenie Petržalky boli aj národohospodárske, dopravné, ale aj rekreačné dôvody.

05 • Mapa budúceho Československa navrhnutá krajanmi z USA v roku 1915

Rozmach priemyslu a dopravy

06 •
Železničná
stanica
v Petržalke

Hospodársky rozmach Petržalky nastáva hlavne po výstavbe cestno-železničného mosta v roku 1891. Prudký nárast Petržalky v medzivojnovom období sa prejavil aj v ďalšom rozmachu priemyslu. Dovtedajšie továrne, ako parná píla bratov Harschovcov, továreň na smaltovaný riad Westen či Durvayova tehelňa, aj naďalej prosperovali, ba dokonca rozširovali svoju výrobu.

DOPRAVA

Výstavbou železničnej trate sa Petržalka stala významným dopravným uzlom. Cez Petržalku prechádzali tri medzinárodné cesty: Viedenská — od Starého (vtedy Štefánikovho) mosta po nábreží po hraničný prechod Berg do Rakúska, Kopčianska — od železničnej stanice po prechod do Rakúska do obce Kittsee (Kopčany) a Rusovská (Orošvárska), ktorá prechádzala popri Pečnianskom ramene do Maďarska po vtedajší hraničný prechod pri Janíkovom dvore. Za prvej ČSR zaviedli aj prvú autobusovú linku medzi Petržalkou a Bratislavou.

PRIEMYSEL

K najstarším priemyselným podnikom patrila Durvayova tehelňa, ktorú založil v roku 1883 na ceste smerom do Kopčian Anton Durvay. Okrem výrobných a administratívnych priestorov sa tu nachádzali aj byty pre zamestnancov továrne.

Na konci Kopčianskej stáli dve továrne: chemická továreň Matador (Semperit) a oproti smaltovňa Sphinx. Firma Sphinx bola za prvej ČSR monopolným výrobcom smaltovaného riadu. Mala pobočku aj vo Filákovci.

K menším fabrikám na území Petržalky patrila parná píla bratov Harschovcov, neskor-

36

37

07 • Práca v továrni Semperit, dnešnej Matadorky, zo začiatku 40. rokov

09 • Cez stály most a Petržalku prechádzala od roku 1914 aj tzv. Viedenská električka

11

1919 — 1948

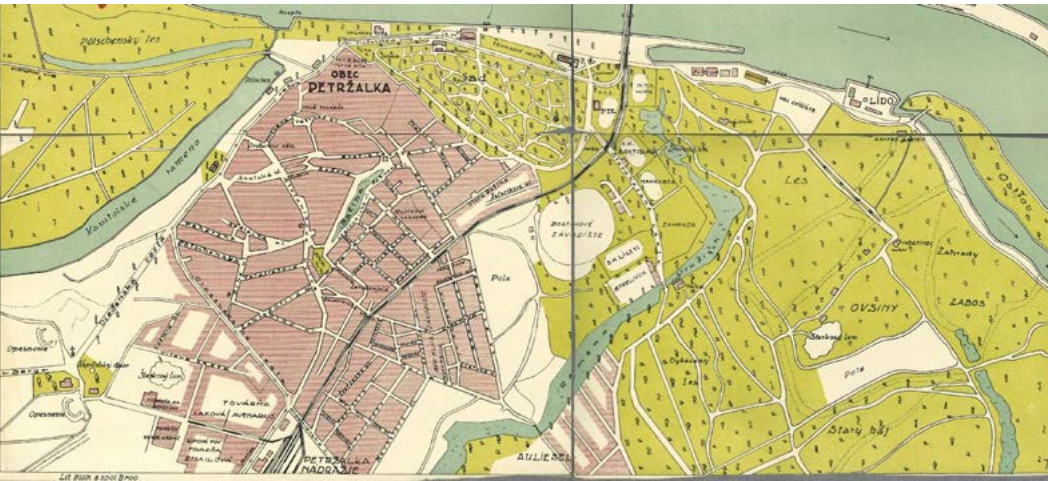

08 • Stretnutie zamestnancov Matadorky v roku 1938

10 • Továreň na smaltovaný riad na začiatku 20. storočia

Rozvoj obce v medzivojnovom období

Vznikom Československa a vyčlenením územia Slovenska z Uhorska sa Bratislava stala hlavným politickým a kultúrnym centrom Slovenska. Zvyšuje sa počet jej obyvateľov a príchodom slovenského a českého obyvateľstva aj etnické zloženie. Petržalka, ako prirodzené zázemie Bratislavy, zažíva tiež dovtedy nebývalý rozmach.

Po pripojení Petržalky k ČSR sa zvýšil prílev novoprišliého obyvateľstva. Dôvodom boli aj výrazne nižšie ceny stavebných pozemkov ako v Bratislave a dobrá dopravná dostupnosť do mesta. V roku 1930 mala Petržalka už vyše 1 500 domov a viac ako 14 000 obyvateľov.

Petržalku obývali hlavne roľníci, remeselníci a robotníci, ktorí si privyrábali pestovaním ovocia a zeleniny a predávali ho na trhu v Bratislave. Po vzniku Československa sa v Petržalke usádzali vo väčšej miere aj úradníci štátnej a verejnej správy, učitelia s rodinami, železniční a poštovní zamestnanci, policajti, vojaci či príslušníci pohraničnej stráže.

NÁRODNOSTNÉ ZLOŽENIE

Pred 1. svetovou vojnou boli najpočetnejšou etnickou skupinou Petržalky Nemci. K nemeckej národnosti sa hlásili dve tretiny obyvateľov, Maďari tvorili takmer 17 % a Slováci 10 % obyvateľov. K pôvodným obyvateľom Petržalky patrili aj Chorváti, ktorí sa však už postupne asimilovali. V medzivojnovom období sa zvyšoval počet Slovákov a Čechov, čo dokladajú aj oficiálne štatistiky z rokov 1921 a 1930. Medzivojnové štatistiky však uvádzajú len československú národnosť. V roku 1930 tvorili Slováci a Česi už vyše 55 % obyvateľov.

13 • Pohľad na Petržalku z roku 1931. V pozadí sa nachádza Bratislavský hrad.

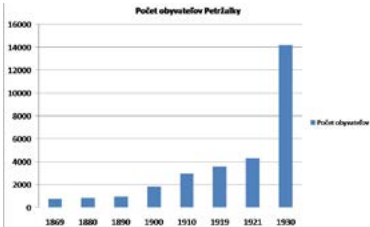
14 • Ulica v Petržalke za prvej ČSR

← 12 • Mapa Petržalky v roku 1926. Hranice Petržalky sa ustálili v roku 1923, keď po úprave štátnych hraníc bola ku katastru Petržalky pripojená časť územia Kopčian (Kittsee) a Jaroviec, ktoré vtedy patrili Maďarsku.

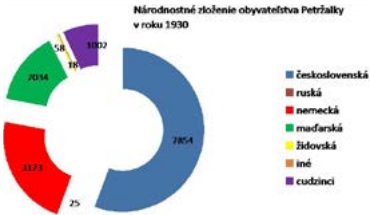
NÁBOŽENSKÉ ZLOŽENIE

Väčšina obyvateľstva Petržalky, približne 80 %, sa hlásila k rímskokatolíckemu viero-vyznaniu. Cirkevne bola Petržalka filiálkou bratislavskej farnosti sv. Martina. Zvyšujúci sa počet katolíkov viedol v roku 1934 k zriadeniu samostatnej farnosti. Najstarší katolícky kostol stál v Petržalke od roku 1672 na dunajskom nábreží. V roku 1932 postavili nový Kostol Povýšenia sv. Kríža, ktorý spravovali františkáni. Druhou najpočetnejšou náboženskou komunitou v Petržalke boli príslušníci evanjelickej cirkvi augsburského vyznania, ku ktorej sa hlásilo takmer 10 % obyvateľov. Súčasťou evanjelickej ľudovej školy, ktorú si postavili evanjelici v roku 1933, bola aj modlitebňa.

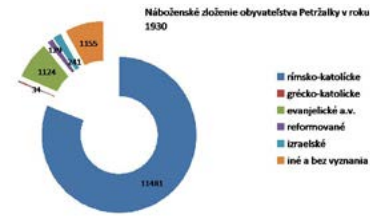
Židia prichádzali do Petržalky až na konci 19. storočia, a to z neďalekého Kittsee, kde pôsobila významná náboženská obec. V roku 1935 tu žilo už 250 židov. V 30. rokoch kúpila židovská obec pozemok, kde plánovala postaviť synagógu. Ďalšie udalosti však už týmto snahám zabránili.

15 • Vývoj počtu obyvateľstva v rokoch 1869 – 1930

16 • Národnostná skladba Petržalky podľa sčítania ľudu z roku 1930

17 • Náboženská štruktúra Petržalky v roku 1930

Spoločenský a spolkový život

40

1919 — 1948

Die Engerauer Musikkapelle

18 • Hudobná kapela Konrada Kaesa

V Petržalke ako každej samostatnej obci sa rozvíjal kultúrny a spoločenský život. Vďaka demokratickým pomerom v medzivojnovom Československu sa mohla slobodne rozvíjať spolková činnosť obyvateľov bez ohľadu na ich etnický, náboženský či sociálny pôvod. Zníženie pracovného času na 8 hodín denne a zavedenie dovoleniek prinieslo väčšie možnosti na trávenie voľného času.

SPOLKY

Tradičným spolkom bol dobrovoľný hasičský spolok založený v roku 1874. Okrem boja so živelnými katastrofami organizoval aj kultúrne podujatia. Jeden z veľkých požiarov zasiahol Petržalku v roku 1912. Hasičský bál tradične završoval v Petržalke fašiangové zábavy v poslednú sobotu pred Popolcovou stredou.

Aktívnu činnosť vyvíjala aj Telocvičná jednota Sokol, založená v roku 1922. Cieľom spolku bolo pestovanie všetkých druhov športu a organizovanie športových stretnutí. V júli, na výročie upálenia Jana Husa, sokolská obec pravidelne zakladala na dostihovej dráhe vatra.

Po 1. svetovej vojne sídlilo v blízkosti sadu kino Eldorado. Majiteľom bola prešporská rodina Száthmáryovcov, v 2. polovici 30. rokov ho prevádzkovala TJ Sokol. V rámci TJ Sokol pôsobilo aj ochotnícke a bábkové divadlo.

V rámci Petržalky pôsobilo aj viacero miestnych športových klubov, napríklad TJ Kovosmalt (založený 1932) a ŠK Matador (vznikol 1933). Ich cieľom bolo pestovanie a organizovanie športových aktivít.

K obľúbeným patrili hudobné spolky. Prvý hudobný spolok v Petržalke vznikol ešte v roku 1907 zásluhou N. Königsmarka. Po útlme po 1. svetovej vojne naň nadviazala 35-členná hudobná kapela Konrada Kaesa, ktorá vznikla

19

20 • Pečiatka TJ Sokol Petržalka

21 • Pečiatka dobrovoľného hasičského spolku

22 • Posviacka novej hasičskej zástavy na začiatku 30. rokov

23 • Jazda na hasičskej striekačke bola súčasťou hasičských slávností

24 • Hasičský pochod z roku 1932. V pozadí sa nachádza barokový kostolík.

v roku 1924. K. Kaes pochádzal z Kopčian (Kittsee), kde pôsobil ako učiteľ hudby na sláčikové a dychové nástroje.

PETRŽALSKÉ HOSTINCE

Oblúbeným miestom trávenia voľného času nielen Petržalčanov, ale aj obyvateľov Bratislavy, boli miestne hostince. Niektoré sa nachádzali priamo v rámci obytných sídiel, iné priamo v lone prírody, ďaleko od mestského ruchu. Vyhladávaným rekreačným miestom Petržalčanov pri Pečnianskom polostrove bola Harschova lúka. Ako miesto oddychu slúžila do roku 1948, kedy sa stala súčasťou pohraničného pásma.

25 • 26 • Reštaurácia Františka Krištofeka „U modrého Dunaje“ sa nachádzala na nábreží Dunaja v blízkosti Pečnianskeho ramena. Hostinec ponúkal návštevníkom domácu stravu a príjemné pohostenie vo voľnej prírode.

Oddychová zóna Bratislavy

42

27 • Petržalský sad v 20. rokoch. Od 30. rokov ho nazývali Tyršove sady, podľa Miroslava Tyrša, významného propagátora športu, ktorý tu mal aj sochu.

28

Po stabilizácii pomerov po ukončení 1. svetovej vojny sa do bežných koľají vrátil život obyvateľov Bratislavy. Petržalka sa opäť stáva miestom relaxu, kde postupne vznikajú ďalšie športoviská, ako futbalové a veslárske kluby či dostihová dráha.

PETRŽALSKÝ SAD

Výraznejšia úprava sadu sa uskutočnila v rokoch 1933 až 1937. Pod vedením botanika Dr. Rudolfa Limbachera v ňom vybudovali rozárium. Malo plochu 1 500 m a vysadili v ňom 3 000 ruží. Patrilo medzi najbohatšie rozária vo vtedajšom Československu.

FUTBALOVÉ KLUBY

Petržalka sa stala sídlom viacerých futbalových klubov. Viaceré vznikli ešte pred 1. svetovou vojnou (PTE, SC Ligeti či FC Makabea). Najvýznamnejším československým futbalovým klubom bol 1. Československý športový klub Bratislava, založený v roku 1919. Už v roku 1922 získal v rámci župných majstrovstiev titul majster Slovenska a v roku 1927 prvý raz v histórii slovenského futbalu titul amatérského majstra ČSR.

FUTBALOVÉ IHRISKÁ A KLUBY V PETRŽALKE V ROKOCH 1918 – 1938:

- I. Čsl. ŠK Bratislava (ČH) na Starohájskej ceste
- SC PTE (Artmedia) na Kraskovského ulici
- FC Makkabea (poštári) na Starohájskej ceste
- SC Ligeti (ŠK Petržalka) na Starohájskej ceste
- ŠK Matador na Kopčianskej ceste
- SC PMTK na Klokočovej ulici
- ŠK Slávia Kablo na ulici Pri Seči
- ŠK Tehelňa na Kopčianskej ceste

LODENICE

Na nábreží Dunaja, popri budove Bratislavského veslárskeho klubu z roku 1896, ktorý v medzivojnovom období využíval Maďarský veslársky klub, vyrástli na začiatku 30. rokov budovy nemeckého a slovenského veslárskeho klubu.

29 • V roku 1928 prijalo zastupiteľstvo mesta Bratislavy územný plán oblasti na pravom brehu Dunaja a vyčlenilo ho ako oddychovú zónu pre obyvateľov mesta

31

LIDO

Prírodné kúpalisko Lido bolo obľúbeným miestom Bratislavčanov od začiatku 20. storočia. Na vyhradených miestach Dunaja sa kúpalo ešte v 40. rokoch 20. storočia. Kúpalisko Lido spočiatku tvoril len malý bazén a kus upraveného brehu. Komplex bol postupne dobudovaný v roku 1934 a verejnosti slúžil až do 60. rokov.

DOSTIHOVÁ DRÁHA

Pôvodný dostihový štadión bol vybudovaný na začiatku 20. storočia v priestore dnešného Máňovho námestia. Nový areál vybudovali v Starom háji, kde sa nachádza dodnes.

30 • Návrh štadióna futbalového klubu Makkabea od Fridricha Weinwurma

1919 — 1948

32 • Bratislavčania radi navštevovali aj petržalské reštaurácie Leberfinger či Au Café

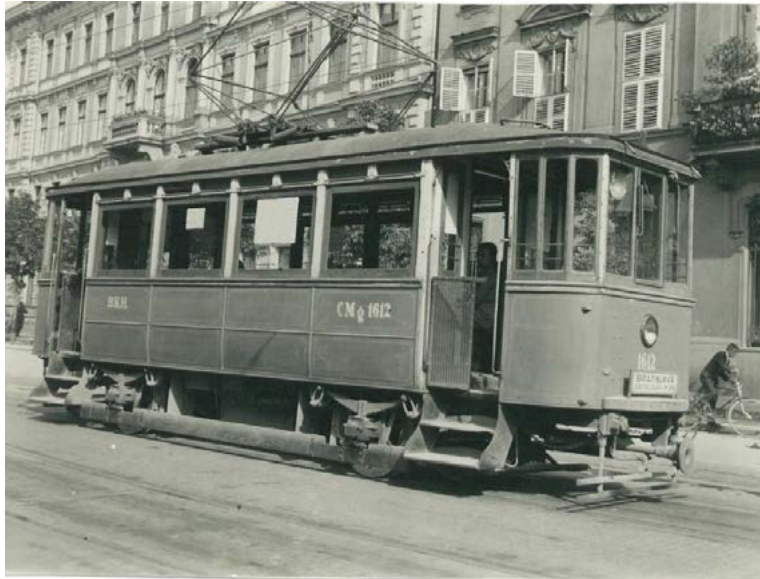
33 • Lido v roku 1929

34 • K obľúbeným miestam oddychu patril aj Lunapark

100 rokov Viedenskej električky

44

35 • Električka CMg 1612 na konečnej zastávke v centre mesta

Spojenie Viedne a Bratislavy tzv. Viedenskou električkou bolo vo svojich začiatkoch technickou atrakciou. Na našom území to bola jedna z dôležitých dopravných stavieb, ktorej charakter a význam presiahol hranice Bratislavy. V čase svojej existencie sa stala jedným z identifikačných znakov nášho mesta.

S myšlienkou na spojenie sietí mestských električiek Viedne a Bratislavy električkovou železnicou prišiel v roku 1898 viedenský inžinier Jozef Tauber. Aj keď mal projekt veľký hospodársky význam, jeho presadenie trvalo dlhú dobu. Pre rakúsky úsek z Viedne po Hainburg vznikla v roku 1913 spoločnosť Miestna električká železnica Viedeň — Krajinská hranica v blízkosti Hainburgu so skratkou L.W.P. Tento úsek trate sa začal stavať v roku 1911.

Pre uhorský úsek z vtedajšieho Prešporoku po hranicu vznikla 23. decembra 1909 v Budapešti spoločnosť Miestna električká železnica Prešporok — Krajinská hranica so skratkou P.O.H.É.V. Tu sa stavebné práce začali v roku 1912. Pred samotnou výstavbou

sa musela zosilniť konštrukcia cestnej časti mosta Františka Jozefa I.

Vozne pre uhorský úsek trate boli vyrobené v budapeštianskej továrni Ganz. Električkové lokomotívy Ganz Eg 5 a Eg 6 museli spĺňať podmienky pre premávku v centre mesta, ako aj na medzimestskej trati. Teda boli kompromisom medzi električkovou a vlakovou dopravou. Celá trať z Viedne do Bratislavy bola rozdelená na tri úseky: viedenský, medzimestský a bratislavský. Viedenský a bratislavský úsek mali charakter električkovej dopravy, medzimestský úsek bol koncipovaný ako železničný. Kým oba mestské úseky mali napájanie jednosmernou trakciou, medzimestský úsek bol napájaný striedavou trakciou. Z toho dôvodu sa diaľkovým vlakom dvakrát menili lokomotívy. Celá

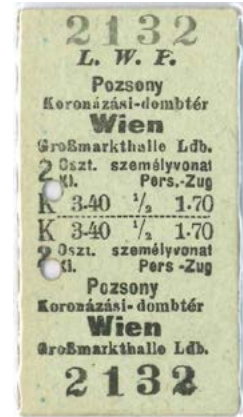
36 • Vlak diaľkovej dopravy medzi zastávkami Ligetfalu (Petržalka) a Hajós Egyet (Veslársky spolok) pri píle bratov Harschovcov

37 • Diaľkový vlak na zastávke Hotel Savoy, 1. 2. 1914

38 • Lokomotíva Eg 6 krátko po privezení do Bratislavy pri MDC na Rendezi

39 • Lístok pre diaľkovú dopravu z roku 1914

trať dlhá bežmála 70 km, mala klasický rozchod 1435 mm, v centre Bratislavy, kde električky mali úzky rozchod 1000 mm, sa používanie spoločného úseku vyriešilo pridaním tretej koľajnice pre normálny rozchod.

Diaľková doprava Viedeň — Bratislava sa podľa cestovných poriadkov začala 5. februára 1914. Premávka miestnych vlakov Bratislava — Petržalka — Kopčany sa začala až 15. novembra 1914. Cestovný čas z Viedne do Bratislavy bol 2 až 2,5 hodiny, podľa smeru jazdy a počtu zastavení.

Diaľkové vlaky boli zostavené z dvoch až piatich vozňov II. a III. triedy. Boli vybavené elektrickým osvetlením a kúrením pre všetky napäťové sústavy na trati. Len za prvý rok prevádzky boli na tejto trati prepravené až tri milióny cestujúcich. Viedenskou električkou sa viedli aj „urodené hlavy monarchie“, napríklad korunný princ Karol s manželkou Žitou, ktorí v marci 1914 cestovali inkognito, alebo princezná Štefánia Belgická, vdova po korunom princovi Rudolfovi, ktorá sa už ako grófka Lónyayová obývala kaštieľ v Rusovciach dostala aj do neprijemností, keď chcela v roku 1917 počas vojny previezť dve kilá maku do Rakúska.

Po rozpade monarchie a vzniku nástupníckych štátov bola premávka na nejaký čas prerušená, avšak od mája 1920 bola obnovená v plnom rozsahu, samozrejme už aj s colnou a pasovou kontrolou. Za účelom zjednotenia

oboch prevádzok, teda električiek a lokálnej dráhy, prebehla v roku 1935 prestavba tejto trate na 1000 mm rozchod a bola začlenená do siete mestských električiek. Premávku na trati k štátnej hranici zabezpečovala električková linka E.

Mnichovská dohoda a udalosti 2. svetovej vojny znamenali zastavenie premávky električiek v Petržalke až po štátnu hranicu. Nemecká strana celý úsek trate od bývalej štátnej hranice s Rakúskom po železničnú stanicu Engerau prestavala znovu na rozchod 1435 mm. Toto nové spojenie bolo v prevádzke do skončenia 2. svetovej vojny. Po jej skončení už medzištátna doprava na trati Petržalka — Berg nebola viac obnovená.

Pri prestavbe trate na 1000 mm rozchod boli v depe bratislavského úseku Viedenskej električky v Kopčanoch ponechané ako pohľadávka voči firme Siemens električkové lokomotívy Eg 5, Eg 6 ako aj električky CMg 1612 a CMg 1534. Tie boli v roku 1941 odovzdané novému majiteľovi, firme Stern und Hafferl v Rakúsku.

Kružku priateľov mestskej hromadnej a regionálnej dopravy z Bratislavy sa podarilo od tejto firmy v roku 2011 za pomoci Bratislavského okrásľovacieho spolku a Bratislavského samosprávneho kraja odkúpiť lokomotívu Eg 6 a doviezť späť do Bratislavy. V súčasnosti prebieha jej rekonštrukcia do stavu, aký mala v roku 1914.

Engerau v Tretej ríši (1938 — 1945)

46

40 • Adolf Hitler sa 16. marca 1939 z petržalskej strany pozerá cez ďalekohľad na Bratislavu

41 • Bombardovanie továrne Apollo zo 16. júna 1944 zasiahlo aj územie Ovsíša

Udalosti z roka 1938 sa priamo dotkli aj Petržalky. Po okupácii Rakúska Nemeckom v marci 1938 hraničila Petržalka s Hitlerovou Treťou ríšou. Podpísanie Mníchovskej dohody 30. septembra 1938 znamenalo nielen odstúpenie Sudet v prospech Tretej ríše, ale aj Petržalky a Devína. Rok 1939 priniesol zánik Československa a vznik prvej Slovenskej republiky. Udalosti napokon smerovali k 2. svetovej vojne.

Nemecké vojsko obsadilo Petržalku bez boja 10. októbra 1938. Pričlenenie Petržalky k nemeckej Tretej ríši viedlo aj k jej novému oficiálnemu pomenovaniu — Engerau. Stovky slovenských a českých rodín sa odsťahovali do vnútrozemia, štátnych zamestnancov evakoval štát, ale ďalšie stovky ľudí boli odkázané žiť v okupovanej obci, lebo tu mali majetok alebo proste nemali kam ísť. Pred vypuknutím vojny mala Petržalka približne dvadsaťtisíc obyvateľov, po skončení o polovicu menej. Celková plocha zabraného územia bola takmer 960 ha. Z Dunaja sa stala hraničná rieka medzi Treťou ríšou a Československom, neskôr Slovenskou republikou.

Oficiálnym jazykom úradov i miestnych škôl sa stala nemčina. Počas vojny sa narušilo prirodzené spojenie Petržalky s Bratislavou. Petržalčania boli odrezaní od Bratislavy, kam dovtedy mnohí z nich chodili za prácou či predávali na trhovisku ovocie a zeleninu. V rámci vojnovej ekonomiky fungoval prídellový systém na potraviny. Časť svojej produkcie museli obyvatelia odovzdávať za nízke výkupné ceny štátu.

Verejné pôsobenie a spoločenský život obyvateľov boli značne obmedzené a vymedzené len v presne určených oblastiach. Hoci formálne pôsobila oficiálna štátna správa, na život obyvateľov dohliadalo Gestapo. Dovtedajšie politické strany ako aj väčšina spolkov zanikli.

47

42 • Zadunajská, vtedy Hitlerova ulica počas 2. svetovej vojny

45 • Starý most z petržalskej strany po okupácii Petržalky v októbri 1938

Vojnové pomery naplno zasiahli hlavne petržalských Nemcov, ktorí mali ríšske občianstvo. Miestni Nemci boli organizovaní v nemeckých spolkoch. Chlapci museli vstúpiť do Hitlerovej mládeže (Hitlerjugend), dievčatá zasa pôsobili v Spolku nemeckých dievčat (Bund Deutscher Mädel). Muži ako ríšski občania museli narukovať na front a mnohí sa z neho nevrátili. Kvôli nedostatku mužských pracovných síl začali v najväčších fabrikách Semperit (Matador) a Sphinx pracovať ženy z domácností a mladé dievčatá.

BOMBARDOVANIE BRATISLAVY

Nálet amerického letectva 16. júna 1944 na rafinériu Apollo zasiahol aj územie Petržalky. Keďže sa petržalská časť Ovsíšte nachádzala oproti starej rafinérii cez Dunaj, niekoľko bômb spadlo aj na túto obývanú štvrť. Tie zasiahli aj obytné domy, v ich troskách zahynulo viacero Ovsíšťanov. Ešte v 70. rokoch 20. storočia sa ich hroby nachádzali na petržalskom cintoríne.

BUDOVANIE OPEVNENIA

Juhovýchodného valu V septembri 1944 začala nemecká vláda budovať v pohranič-

43 • Miestni duchovní v Kostole Povýšenia sv. Kríža. V hornom rade zľava doprava sú páter Albert a Barnabáš, v dolnom rade Roman a Norbert. Petržalská farnosť patrila cez vojnu do Viedenskej arcidiecézy.

44 • Kostol a pošta

46 • Exhumácia židovských obetí

47 • Betónová zátaras z konca 2. svetovej vojny. Objavili ju v obci Berg v roku 2008 a vytvorili z nej pamätník s nápisom „Prechod zakázaný“.

ných oblastiach Tretej ríše tzv. Juhovýchodný val (Südostwall). Tvorili ho zákopy, prstenec protitankových a protipechotných betónových krytov s guľometnými hniezdami a protitankovými pancierovými pästami „panzerfaust“. Pri Bratislave ho plánovali napojiť na moderný pevnostný systém, ktorý postavila československá armáda v druhej polovici 30. rokov.

KONCENTRAČNÝ TÁBOR

Na fyzicky náročnú prácu nasadzovali nacisti vojnových zajatcov a členov pracovných jednotiek, ako aj miestnych obyvateľov. V Petržalke zriadili na jeseň 1944 pracovný tábor, kde internovali do 2 000 maďarských židov. V priestoroch sa nekúriло, väzni spávali na zemi a dostávali veľmi slabú stravu. Väčšina väzňov zahynula. Rýchly postup Červenej armády viedol k likvidácii tábora. Zvyšných väzňov transportovali do Mauthausenu. Pravdepodobne sa podarilo zachrániť len trom, ktorí sa skryli v stodole vo Wolfsthale.

Oslobodenie Petržalky a jej pripojenie k Bratislave

48

48 • Pamätná tabuľa pripomínajúca oslobodenie Petržalky Červenou armádou na budove školy na Zadunajskej ulici. Odhalili ju 4. apríla 1946 pri príležitosti 1. výročia oslobodenia. Budova školy slúžila po oslobodení sovietskym vojakom ako nemocnica.

49 • Vojaci Červenej armády postavili po oslobodení drevený most, ktorý ale vydržal iba dva týždne. V lete 1945 ho zničil odtrhnutý vlečný čln dunajskej flotily Červenej armády.

Postupovanie Červenej armády Európou znamenalo nielen vytlačanie Nemcov z okupovaných krajín, ale aj ovplyvňovanie politického diania v oslobodených krajinách v prospech Sovietskeho zväzu. Víťazné veľmoci potvrdili obnovenie hraníc Československa, čo znamenalo o. i. aj opätovné pričlenenie Petržalky k Československu.

V marci 1945 vydali nemecké úrady nariadenie na evakuáciu obyvateľov Petržalky. Toto nariadenie však poslúchli iba niektorí petržalští Nemci. Večer pred oslobodením Petržalky vyhodili Nemci do vzduchu most cez Dunaj. Nadránom, po nočnej paľbe, vťahli 4. apríla 1945 hliadky sovietskych frontových oddielov do Petržalky.

Spojenie Petržalky s Bratislavou bolo obnovené dvoma pontónovými mostami, ktoré postavili vojaci Červenej armády. Prvý most stál na mieste medzi dnešnou reštauráciou Aušpic a Slovenským veslársnym klubom. Na druhý breh sa napájal pri bývalom meštianskom pivovare. Druhý spájal brehy Dunaja v miestach kúpaliska Lido a Zimného prístavu. V lete 1945

bol postavený ďalší drevený most, ktorý ale stál len dva týždne. Stály most cez Dunaj bol opravený vojakmi Červenej armády a otvorený až na jar 1946. Vtedy bol premenovaný na most Červenej armády.

ZMENY V ETNICKEJ A SOCIÁLNEJ ŠTRUKTÚRE

Znovupripojenie Petržalky k Československu prinieslo opätovné zmeny v zložení obyvateľstva. Ešte pred obsadením Červenou armádou odišli z obce Nemci späť s nacistickým režimom. Ďalšie zmeny priniesol dekrét prezidenta republiky E. Beneša o odsune obyvateľov nemeckej a maďarskej národnosti z Československa. Do domov odsunutých Nemcov a Maďarov sa sťahovalo nové obyva-

49

50 • Mapa Petržalky z roku 1945 po skončení vojny

teľstvo. Dôležité boli aj politické zásluhy. Partizáni väčšinou získavali majetky po bohatších obyvateľoch, majiteľoch krčiem a obchodov.

SÚSTREDOVACÍ TÁBOR PRE NEMCOV A MAĎAROV

Od začiatku roku 1945 vládli na území Slovenska názory podporujúce odplatu za vojnu spôsobené škody. Cieľom vlády bolo „očistiť“ Československo od Nemcov a Maďarov. Krátko po vojne začali vznikať sústredovacie tábory. Tábor v Petržalke vznikol už v apríli 1945 a bolo v ňom približne 2 300 osôb. Situácia v táboroch bola zlá. Nedostatočná ubytovacia kapacita, zlá hygienická a zdravotná starostlivosť a nedostatky v stravovaní spôsobovali výskyt infekčných ochorení. Tábor zanikol v roku 1949. Vyhláškou Povereníctva vnútra č. 1623 z 13. februára 1946 sa obec Petržalka stala od 1. apríla 1946 súčasťou Veľkej Bratislavy ako jej XI. obvod. Z petržalských „dedinčanov“ sa tak stávajú „mešťania“. Ako však ukázal ďalší vývoj, zmena postavenia obyvateľov Petržalky priniesla namiesto očakávaného skvalitnenia postupnú likvidáciu jej dovtedajšej sociálnej a urbánnej štruktúry.

51 • 52 • 53 •
Zábery z 1. transportu
Nemcov z Petržalky

54 • Socha Schöne Náciho od Juraja Meliša na Sedlárskej ulici

56 • Plaketa Krista od Miklósa Eleka Kallósa

57 • Viola, rod. Jungová, s manželom Ignácom Bizmayerom

55 • Gustáv Malý s manželkou Máriou a deťmi Máriou, Viktorom a Augustou (zľava) pred domom v Petržalke, okolo 1915

58 • Bohuslav Chňoupek ako minister zahraničných vecí ČSSR v spoločnosti prezidenta Gustáva Husáka. Obaja sa narodili vo Veľkej Bratislave.

Prvá polovica 20. storočia je v stredoeurópskom priestore spojená s častými zmenami hraníc a etnickými presunmi. Tieto procesy sa nevyhli ani Petržalke. Napriek zložitému obdobiu sa tu narodilo alebo pôsobilo viacero významných osobností. Približujeme portréty aspoň niekoľkých petržalských rodákov a osobností, ktorí istú časť svojho života prežili v Petržalke.

Asi najznámejším petržalským rodákom je **IGNÁC LAMÁR** (1897—1967), známejší ako **SCHÖNE NÁCI**. Bol neodmysliteľnou súčasťou koloritu Bratislavy takmer 40 rokov. Oblečený vo fraku a s cylindrom a paličkou v ruke sa prihovárал obyvateľom mesta. Posledné roky života strávil v nemocnici pre dlhodobu chorých v Lehniciach, kde bol aj pochovaný. V roku 2007 jeho telesné ostatky pochovali na Ondrejskom cintoríne. Jeho životný príbeh spracovala aj skupina Lojzo v piesni „Schöne Náci“ z albumu Ticho po plešine (1989).

Sochár Miklós **ELEK KALLÓS** (1911—1989) pôsobil v Budapešti, kde najprv od konca 20. rokov študoval a potom aj profesionálne pôsobil. Je autorom množstva portrétov, plakiet

a reliéfov, ako aj plastik na fasádach budov. Pri príležitosti 100. výročia narodenia mu spolu s manželkou, maliarkou Lillou Paszkánovou, usporiadali v Cegléde súbornú výstavu.

V Petržalke sa narodila aj manželka keramikára Ignáca Bizmayera (* 1922), **VIOLA BIZMAYEROVÁ**, rod. Jungová (* 1935). Príbeh jej rodiny nám približuje nefahké životné osudy mnohých petržalských rodín. Vyrastala v nemeckej rodine, jej starší brat musel narukovať do wehrmachtu. Po smrti rodičov a starších súrodencov ju vychovávala bezdetná rodina Bergerovcov, ktorí boli vinohradníci a mali viechu na území dnešného výstavniska. Jej mladší brat sa ako dieťa dostal po 2. svetovej vojne do Švédska a opäť s ním nadviazala kontakt až po 20 rokoch.

59 • Jaroslav Gustafík

60 • Ferko Urbánek

61 • Eugen Suchoň

62 • Ľudovít Cyril Janota

63 • Karol Pekník

64 • Anton Petrák

Z Petržalky pochádzal aj **BOHUSLAV CHŇOUPEK** (1925—2004), kde bol jeho otec za prvej ČSR policajtom. V 50. a 60. rokoch bol novinárom, od konca 60. rokov bol politicky činný. Od decembra 1971 do roku 1988 pôsobil ako minister zahraničných vecí ČSSR. Po ukončení aktívnej politickej činnosti ostal žiť v Prahe a vrátil sa k literárnej a publicistickej tvorbe.

Najznámejším Staropetržalčanom je pravdepodobne **JAROSLAV GUSTAFÍK** (* 1925), autor knihy Spomienky Staropetržalčana, ktorá vyšla v dvoch vydaniach (2000 a 2009). Celý svoj život prežil v starej i novej Petržalke.

Ešte pred 1. svetovou vojnou sa v Petržalke usadil maliar **GUSTÁV MALLÝ** (1879 Viedeň—1952 Bratislava). V Petržalke žil od roku 1911 až do roku 1923. Býval v dome na Novej ulici. V Bratislave viedol maliarsku školu, kde boli jeho žiakmi napríklad Koloman Sokol, Ľudovít Fulla či Cyprián Majerník. Po vzniku Československa sa v Petržalke usadil spisovateľ a dramatik Ferko Urbánek (1858 Vsetín—1934 Bratislava). Od roku 1923 pôsobil ako úradník Slovenskej ligy v Bratislave. Usadil sa v dome svojho zaťa, advokáta Gleimana na Studňovej ulici. Jeho meno nesie literárna súťaž Petržalské súzvučky Ferka Urbánka, ktorú organizuje Miestna knižnica Petržalka.

V 30. rokoch pôsobil v Petržalke aj hudobný skladateľ **EUGEN SUCHOŇ** (1908

Pezinok—1993 Bratislava). Suchoňovci sa do Petržalky priťahovali v roku 1931, kde kúpili dom na Kmeťovej ulici, bočnej uličke Rusovskej cesty. V Petržalke bývali až do roku 1938, do jej okupácie Nemeckom.

Vlastivedný pracovník a úradník **ĽUDOVÍT CYRIL JANOTA** (1888 Čadca—1968 Bratislava) pôsobil v rokoch 1928 až 1954 ako hlavný matikár Bratislavy. Po získaní zamestnania v Bratislave sa usadil v Petržalke, kde býval až do jej pripojenia k Tretej ríši. Mal rozsiahlu knižnicu, ktorá bola v tomto období pravdepodobne najväčšou v Petržalke. Je autorom 3-zväzkového diela Slovenské hrady (1935—1938).

Pracovné povinnosti spájali s Petržalkou aj generála **KAROLA PEKNÍKA** (1900 Pezinok—1944 Pohronský Bukovec, pochovaný v Pezinku). Vyštudoval Vojenskú akadémiu v Hraniciach a Vysokú školu vojnovú v Prahe. Ako dôstojník československej armády pôsobil ako telovýchovný náčelník a učiteľ predvojenskej výchovy v Bratislave—Petržalke. Padol počas SNP.

Na petržalskom cintoríne môžeme nájsť aj hrob generálmajora a veterána západného odboja Ing. **ANTONA PETRÁKA** MBE. MC. (14. 4. 1912 Viedeň—7. 2. 2009 Ružomberok). Ako poručík velil rote protitankových zbraní v petržalskom pohraničnom opevnení, potom pôsobil v zahraničnom odboji. Posledných 35 rokov žil v Petržalke.

65 • NKP Kostol Povýšenia sv. Kríža

66 • Budova školy
Zadunajská cesta 27

67 • NKP Nemecký
veslársky klub

68 • NKP Slovenský
veslársky klub

Petržalka zažíva v medzivojnovom období veľký stavebný rozmach. Tvorili ju prevažne jednoduché domy obyvateľov postavené z nepálenej a pálenej tehly. Nachádzalo sa tu aj viacero verejných budov, ktoré slúžili obyvateľom obce. Väčšina budov bola zbúraná počas výstavby panelového sídliska. Niektoré zo zachovaných nehnuteľností boli vyhlásené za národné kultúrne pamiatky (NKP) a pamätihodnosti.

NKP KOSTOL POVÝŠENIA SV. KRÍŽA

Daliborovo nám. 1

Trojloďový Kostol Povýšenia sv. Kríža z roku 1932 navrhol architekt Vladimír Karfík. Na výstavbu kostola finančne prispel T. Baťa a viedol u bratislavský staviteľ František Daniel. V kostole sa na hlavnom oltári nachádza Krucifix od Alojza Rigeleho z rokov 1933 – 1934 a v pozadí na stene maľba Jeruzalema od Czarnokého.

BUDOVA ŠKOLY

Zadunajská cesta 27

Budovu 5-triednej Štátnej ľudovej školy s nemeckým a slovenským vyučovacím jazykom na postavili v roku 1928. V rokoch 1938 – 1945, kedy bola Petržalka súčasťou

Nemeckej ríše, tu sídlila Meštianska škola (Hauptschule). V súčasnosti tu sídli súkromné gymnázium. NKP Nemecký veslársky klub Funkcionalistickú budovu Nemeckého veslárskeho klubu od Josefa Konrada postavili v roku 1931. Budova pripomína veľký parník – s terasou, podpalubím a kapitánskym mostíkom na vrchole. Od roku 2005 je budova súkromným majetkom. Budova sa zachovala takmer v pôvodnom, ale devastovanom stave.

NKP SLOVENSKÝ VESLÁRSKY KLUB

Budovu Slovenského veslárskeho klubu, postavenú v roku 1931, naprojektoval významný slovenský architekt Emil Belluš.

69 • Budova Propeleru

70 • Pamätník obetiam
1. svetovej vojny

Je postavená vo funkcionalistickom štýle. Pôvodné veľké sklenené plochy boli neskôr odstránené kvôli lepšej tepelnej izolácii.

BUDOVA PROPELERU

Obľúbenou vychádzkou Bratislavčanov bola plavba loďou Propeller cez Dunaj. Loď spustili na vodu v roku 1911 a návštevníkov prepravovala až do roku 1968. V roku 1930 naprojektoval Emil Belluš na oboch brehoch Dunaja propelerové stanice, ktoré slúžili svojmu účelu do začiatku 21. storočia. V staniciach boli čakárne a pokladne na predaj lístkov. Obe nástupištia sú prízemné stavby vo funkcionalistickom duchu s citlivo riešenou prevádzkou.

PAMÄTNÍK OBETIAM 1. SVETOVEJ VOJNY

Nachádza sa vo vstupnej časti petržalského cintorína. Na štyroch stranách pamätníka sú uvedené mená Petržalčanov, ktorí padli v 1. svetovej vojne. Nachádzal sa na pôvodnom petržalskom cintoríne na Zväzackej ulici, v roku 1965 ho spolu s krížom premiestnili na súčasné miesto.

71 • NKP Pamätník
židovských obetí

72 • Protitanková stena
na Jantárovej ulici

NKP PAMÄTNÍK ŽIDOVSKÝCH OBETÍ

Bol odhalený 8. júna 1958 na petržalskom cintoríne. Pripomína pamiatku 497 osôb židovského pôvodu, ktorí zahynuli od jesene 1944 do jari 1945 počas výstavby vojenského opevnenia. Ich telá boli pochované v piatich masových hroboch pri múre petržalského cintorína. Podarilo sa identifikovať len časť obetí, niektorí z nich sú pochovaní v individuálnych hroboch okolo centrálného hrobu.

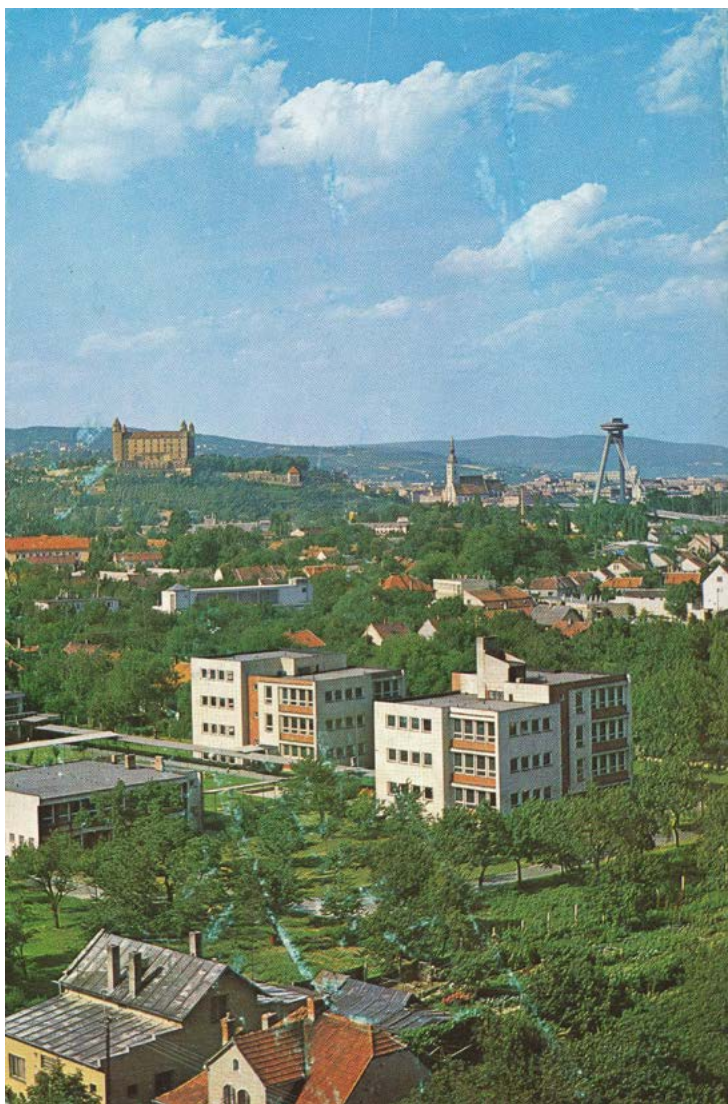
PROTITANKOVÁ STENA NA JANTÁROVEJ ULICI

V septembri 1944 začala nemecká armáda v pohraničných oblastiach Tretej ríše budovať tzv. Juhovýchodný val – Südostwall. Tvorili ho zákopy a prstenec protitankových a protipečotných betónových krytov. Opevnenie sa budovalo a čiastočne zachovalo aj na území Petržalky. V zachovanej betónovej stene je osadená oceľová strieľňa pre protitankový kanón. Okolo steny sa nachádzal zemný násyp. Pamiatku v marci 2013 očistil a sprístupnil verejnosti Petržalský okrášľovací spolok.

1946

—

1973

Ešte stará Petržalka na začiatku
70. rokov po výstavbe mosta SNP

Tretie pokračovanie cyklu výstav mapujúcich históriu Petržalky, ktorá sa po roku 1946 stala mestskou časťou Bratislavy. Ako sa rozvíjal život v obci v 50. a 60. rokoch? Výstava v sebe zahŕňa všetky industriálne stavby, stavby občianskej vybavenosti a iné zaujímavé objekty, ktoré vznikli v týchto rokoch. Predstavíme zaujímavé osobnosti tej doby, ktoré žili v Petržalke, športový aj kultúrny život Petržalčanov a vznik železnej opony, ktorej súčasťou bola aj táto mestská časť. Stavba mosta SNP a prípravy na vznik veľkého sídliska v medzinárodnej architektonickej súťaži sa tiež stali súčasťou života ľudí, ktorým rok 1973 spojený so začiatkom výstavby sídliska navždy zmenil ich pohľad na miesto ktoré bolo ich domovom.

AUTORI PROJEKTU VÝSTAV: PhDr. Katarína Bergerová; doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; VÝSTAVU PRIPRAVILI: študenti magisterského odboru Muzeológia a kultúrne dedičstvo; Katedra etnológie a muzeológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave: Bc. Zuzana Borošová, Bc. Jana Drugajová, Bc. Miroslava Duplinská, Bc. Ľubica Horovská, Bc. Kristián Horváth, Bc. Lívia Jamrichová, Bc. Simona Kožuchová, Bc. Anita Lévaiová, Bc. Petra Pirušová, Bc. Veronika Révová, Bc. Lenka Vargová, Bc. Kristína Vaseková, PEDAGOGICKÉ A ORGANIZAČNÉ VEDENIE: Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; Doc. PhDr. Pavol Tišliar, PhD.; Miestna knižnica Petržalka: PhDr. Katarína Bergerová; Mgr. Viera Némethová; V SPOLUPRÁCI S: Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o. z.; Archív mesta Bratislavy; Múzeum mesta Bratislavy; Múzeum školstva a pedagogiky; Pamiatkový úrad Slovenskej republiky; Slovenský národný archív v Bratislave

Rozšírenie bratislavského predmostia

01 • Bratislavské predmostie na panoramatickej mape z 1. polovice 19. storočia. Na mape je dobre viditeľná hranica medzi Rakúskom a Uhorskom. Mestečko Kittsee (slov. Kopčany, maď. Köpcsényi) ležali na území Uhorska, obec Berg v Rakúsku.

V 20. storočí sa Petržalka ocitla na hranici dvoch štátov. Za Uhorska okrajovo hraničila s Rakúskom, po zániku Rakúsko-Uhorska a potvrdení hraníc nástupníckych štátov ju získalo Československo. Neprešlo ani 20 rokov a Petržalka sa stala v roku 1938 súčasťou už tretieho štátu – Veľkonemeckej ríše. Po skončení 2. svetovej vojny to chvíľu vyzeralo, že hranica na bratislavskom predmostí sa vrátila do prevojnového stavu.

Povojnové hranice Československej republiky boli potvrdené na Parížskej mierovej konferencii (1946 — 1947). Československo na nej opäť otvorilo otázku rozšírenia bratislavského predmestia, ktorá bola aktuálna už pri vzniku republiky v roku 1918. Od Maďarska požadovalo na mierových rokovaníach päť obcí: Rusovce (maď. Oroszvár, chorv. Rosvar), Jarovce (maď. Horvátjárfalu, chorv. Hrvatski Jandrof), Čunovo (maď. Dunacsún, chorv. Čunovo), Rajku (chorv. Rakindrof) a Bezenye (chorv. Bizonja, slov. Beziň) a dve rakúske sídla: Berg a Kittsee (Kopčany). Československo žiadalo pričlenenie obcí, kde žila chorvátska menšina.

Výsledky mierových rokovaní v Paríži boli napokon istým kompromisom. Rozhodlo sa o pripojení troch maďarských obcí — Čunova, Jaroviec a Rusoviec. Tieto tri zadunajské obce s celkovou rozlohou 63 km² Maďarsko odstúpilo Československej republike 15. októbra 1947. Žilo v nich dovedna 3 379 obyvateľov a začlenené boli do okresu Bratislava — okolie (vidiek). Tvoria dodnes súčasť bratislavského predmestia. O pripojení rakúskych obcí sa ďalej nerokovalo.

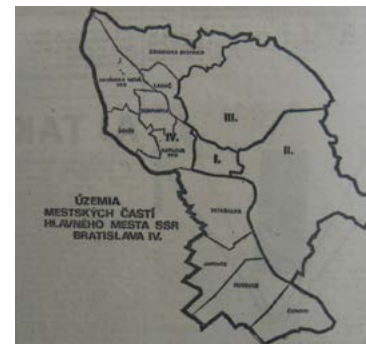
Pričlenenie území sa nezaobišlo bez presunu obyvateľstva. Situácia postihla najmä Rusovce, z ktorých museli odísť maďarské

02 • Dnešné hraničné trojmedzie Slovenska, Rakúska a Maďarska. Vybudovali ho po páde železnej opony.

03 • Hraničný kameň na rozhraní Československa, Rakúska a Maďarska v medzivojnovom období

04 • 05 • Územnosprávne členenie Bratislavy po roku 1972

a nemecké rodiny. Do ich domov sa nasťahovali Slováci. Celkovo však v priemere poklesla ľudnosť v pričlenených obciach. V súčasnosti tu tvoria pôvodní obyvatelia a ich rodiny už len 15 percent obyvateľov. Naopak v Jarovciach a Čunove žili pred vojnou početnejšie komunity Chorvátov. Tu sa národnostné zloženie menilo menej.

V roku 1972 sa tieto pôvodne samostatné obce stali spolu s Devínskou Novou Vsou, Podunajskými Biskupicami, Vrakuňou a Záhorskou Bystricou mestskými časťami Bratislavy.

06 • 07 • 08 • Územie bratislavského predmestia na mape z roku 1930, 1941 a 1949. Majiteľ mapy z roku 1930 si do nej zakreslil územné zmeny po Viedenskej arbitráži z novembra 1938.

09 • Pri brehu Pečnianskeho ramena počas povodne z roku 1956. Vo vode je vidieť tabuľu upozorňujúcu na štátnu hranicu.

10 • Hraničné pásmo pri Morave.

Po skončení 2. svetovej vojny sa pomery na chvíľu vrátili do starých koľají. Onedlho po vojne sa však začali utvárať dva vojensko-politické bloky — západný a východný. Toto vyše 40-ročné obdobie sa označuje ako studená vojna. Československo sa stalo súčasťou východného bloku ako satelit Sovietskeho zväzu. Petržalka, ležiaca na hranici s Rakúskom, sa tak ocitla na hranici dvoch svetov a na jej území vyrástla železná opona.

HRANIČNÉ PÁSMO

Železná opona sa začala utvárať už od roku 1948 a nepriechodnou sa stala v rokoch 1952 a 1953 ako reakcia na úteky ľudí cez hranicu. Bolo vytvorené hraničné pásmo, do ktorého bol povolený vstup len na špeciálnu priepustku. Hraničné pásmo malo šírku 4 až 10 km a pre bežného človeka bolo neprístupné. Väčšina obyvateľov hraničného pásma bola postupne vysídlená a stojace stavby zničené, aby sa v nich nemohli ukrývať utečenci. Územie strážíli príslušníci Pohraničnej stráže. Zanikla napríklad osada v Pečnianskom lese, kde žilo niekoľko

rodín, ktoré sa venovali ovocinárstvu, a presťahovali ich do obce. Podobne zanikol aj Krištofekov hostinec.

Súčasťou hraničného pásma tri ploty. Prvý, asi dva metre vysoký, tvorila spleť ostnatých drôtov. Ďalší plot, vysoký 2,5 metra, bol nabitý elektrickým napätím. Posledný plot slúžil ako zábrana pre zver. Pod plotmi sa nachádzalo zorané pásmo široké cca 20 m, aby sa dali nájsť stopy utečenca a miesto, kde prekonal plot. Ploty sa nachádzali cca 2 km od hranice, aby aj v prípade jeho prekonania stihli pohraničníci chytiť narušiteľa skôr, ako sa dostal za hranicu.

Pozdĺž hranice navyše viedla v asi kilometrovej vzdialenosti asfaltová komunikácia, ktorá pohraničníkom uľahčovala výjazd k miestu zásahu. Každý zaznamenaný útek bol podrobne dokumentovaný, aby sa v budúcnosti predišlo jeho opakovaniu. Úteky sa netýkali len civilného obyvateľstva, ale vyskytli sa aj nelegálne prechody hraníc príslušníkmi pohraničných jednotiek a vojakov základnej vojenskej služby (zbehovia).

Ochranu štátnej hranice zabezpečoval aj podnik Matador. S vojakmi na štátnej hranici spolupracoval už od roku 1948. V roku 1973 mal 70 pomocníkov pohraničnej stráže, pri príležitosti 29. výročia SNP v roku 1973 mu Národný výbor Bratislava IV. udelil titul „Vzorný pohraničný závod“.

ÚTEKY CEZ HRANICE

Petržalka patrila k úsekom, kde často dochádzalo k ilegálnemu prechodu hranice. Snaha o útek z Československa stála životy či dlhoročné väzenie mnohých obyvateľov. Spomienky na prekročenie československo-rakúskej hranice v Petržalke zanechala napríklad spisovateľka a redaktorka rozhlasu Bibiana Wallnerová (1932 — 2014). V máji 1951 sa vtedy ako 18-ročná pokúsila s rodičmi a sestrou utiecť z Československa. Asi 500 metrov od pasovej kontroly v petržalských Kopčanoch i zadržala hliadka. Jej sestru pri pokuse o útek zastrelili, ona skončila vo väzení a prepustili ju v roku 1953.

ŽIVOT NA HRANICI

Vytýčenie hraničného pásma znamenalo narušenie dovtedajšieho života obyvateľov. Majitelia pozemkov mali obmedzený prístup do svojich záhrad. Väčšinu pozemkov v hraničnom pásme obhospodarovalo miestne Jednotné roľnícke družstvo.

Súčasťou pásma sa stalo aj Pečnianske (vtedy Rybárske) rameno, obľúbené miesto rybárov. V lete sa využívalo na kúpanie, je zamrznutá plocha zasa na zimné športy.

11 • Náznaková rekonštrukcia hraničného pásma pri vojenskom cintoríne v Petržalke

12 • Bibiana Wallnerová opísala svoje spomienky z mladosti v jej diele Pod basovým kľúčom (2010)

13

BRATISLAVA JE AJ ZA MOSTOM

„...(Hraničné) pásmo robí ťažkosti nášmu JRD. Často naši ľudia nemohli doŕ pre úrodu. V lesoch sa šíri kôrovec, sú zanešvárené mniškou, ktorá nám prechádza na ovocné stromy. Pohraničné pásmo vedľa Pečenského jazera by sa dalo posunúť o 500 m ďalej. Občania na pohovoroch nám veľmi vytýkali, že sa nemôžu dostať k Dunaju. Na jednej strane je hraničné pásmo a na druhej stavajú kajakárske kluby ploty.“ (Rozhovor s predsedom MNV V. Buchalom. Večerník, 1957.)

SPOMIENKA ŠERMIARA A KASKADÉRA GUSTÁVA KYSELICU (* 1951), PETRŽALSKÉHO RODÁKA (2012):

„...My sme žili v zakázanom pásme, nevnímali sme to až tak strašne, ploty sme videli od všadiaľ, drôty boli z každej strany. V občianskom preukaze som mal povolenie na vstup do zakázaného pásma. Bývali sme od hraníc pár kilometrov, čo bolo zakázané pásmo okolo celej republiky. Družstevníci tam chodili, v pásme bývali ľudia, ale museli mať povolenie na vstup. Ako žiak som mal aj v žiackej knižke napísané, že bývam v zakázanom pásme. Neskôr sa priestor zakázaného pásma zužoval, až ho zrušili úplne...“

Spoločenský a kultúrny vývoj v 50. a 60. rokoch

60

14

15 • Materská škola pri továrni Matador

Po 2. svetovej vojne štátnu správu obcí viedli národné výbory, ktoré v sebe spájali štátnu správu a samosprávu. Od roku 1957 tvorila Petržalka samostatný obvod Bratislava V, neskôr bola spolu s Karlovou Vsou a Dúbravkou súčasťou obvodu Bratislava IV. Po krátkej obnove demokracie bola nastolená vláda komunistickej strany, ktorá presadzovala radikálne spoločenské, sociálne a kultúrne zmeny. Podporovateľom miestnej kultúry boli aj tamojšie továrne, hlavne závod Matador. Bežný život obyvateľov Petržalky tiež ovplyvňovala blízkosť pohraničného pásma s Rakúskom.

OBYVATEĽSTVO

Po 2. svetovej vojne zažila Petržalka zmeny v sociálnej i národnostnej štruktúre obyvateľstva. Časť nemecky hovoriaceho obyvateľstva opustila Petržalku spolu s ustupujúcou nemeckou armádou. Benešove dekréty zbavili občanstva a majetku mnohých nemecky a maďarsky hovoriacich obyvateľov, viacerí z nich boli deportovaní v sústredovacom tábore v Petržalke. Časť z nich sa z Československa vysťahovala, iných zbavili obvinenia a umožnili

im návrat domov. Do uvoľnených domov sa sťahovali Slováci z iných regiónov, napríklad z dedín Nemečky a Prašice pri Topoľčanoch. Po februári 1948 do Petržalky vystahovávali aj rodiny politicky nespoľahlivých obyvateľov.

Väčšina obyvateľstva bola zamestnaná v miestnych továrňach alebo v novozaloženom Jednotnom roľníckom družstve — JRD. Ženy v domácnosti si často privyrábali predajom záhradných plodín.

61

16 • Ešte stará Petržalka na začiatku 70. rokov po výstavbe Mosta SNP

JEDNOTNÉ ROĽNÍCKE DRUŽSTVO

JRD bolo založené v roku 1949 prevažne na pozemkoch po odsunutých Nemcoch. Sídliť v Kapitúlskom poli. V 50. rokoch družstvo neprosperovalo, situácia zlepšila, až keď rozbehlo pridruženú výrobu. Zmeriavalo sa na ovocinárstvo, hlavne pestovanie marhúľ, a chov dobytka.

PREDSTAVITELIA PETRŽALKY V ROKOCH

1946 — 1973:

- 1946 — Andrej Pátek
- 1948 — Rudolf Križ
- 1951 — Juraj Humeňanský
- 1952 — Bartolomej Silnúšek
- 1957 — Viktor Buchal
- 1962 — Jozef Štrbík
- 1972 — Igor Čajka

ŠKOLSTVO

MATERSKÉ ŠKOLY

Zvyšovanie zamestnanosti žien, ktoré podporoval vtedajší režim prispelo k zakladaniu materských škôl. Jedna sa nachádzala na Čapajevovej ulici, pre pracujúce matky slúžila

1946 — 1973

17 • Stredná odborná škola pri továrni Matador

celotýždenná škôlka v Kopčanoch. V roku 1963 otvoril týždennú materskú školu na Rusovskej ulici aj závod Matador.

ZÁKLADNÉ ŠKOLY

V Petržalke pôsobili tri osem, neskôr deväťročné školy na Jánošíkovej (Jazminovej), Lysenkovej (dnes Záporožskej) a Zadunajskej ulici, jedna osobitná a dve päťtriedne školy — v Ovsíšti a v Starom háji.

Pri príležitosti MDD sa na začiatku 70. rokov konali v prvý júnový týždeň „Petržalské dni detskej radosti“. Počas podujatia tri miestne školy na Lysenkovej, Jazminovej a Zadunajskej ulici zápolili v športových a vedomostných súťažiach. Zo športových aktivít to bol futbal, ľahká atletika, vybíjaná, stolný tenis a branné hry. Nechýbala ani výtvarná oblasť, prednes poézie, dejepisný a vlastivedný kvíz. Podujatie podporoval ObNV, TJ Matador a pohraničníari.

STREDNÉ ŠKOLY

V rokoch 1953 až 1956 postavili na vtedajšej Makarenkovej ulici 12-triednu školu — dnešné Gymnázium Alberta Einsteina.

18 • Učiteľský zbor Hudobnej školy v roku 1960

19 • Tablo s absolventmi Hudobnej školy

Bola to prvá škola v Petržalke, ktorá poskytovala úplné stredoškolské vzdelanie s maturitou. V budove školy sa nachádzali odborné učebne, kabinety a laboratóriá. V 60. rokoch študenti jeden deň v týždni absolvovali výrobnú prax v Kovosmalte alebo Matadore. V objekte školy bolo postavených aj 12 bytových jednotiek pre pedagógov.

V rámci závodu Matador sa koncom 60. rokov formovalo stredné odborné školstvo.

„Škola bola zvláštna tým, že sa tu zišli študenti, ktorých kádrový posudok nebol na takej úrovni, aby mohli študovať v meste. Chodili sem deti všetkých zelvociarov, mäsiarov, lekárov, zlatníkov, také maloburžoázne živly.“ (ŠEBO, Juraj: Zlaté šesťdesiate..., s. 146-147.)

HUDOBNÁ ŠKOLA

V roku 1949 tu František Oswald založil Ľudovú školu umenia ako pobočku hlavnej bratislavskej hudobnej školy. V roku 1952 sa osamostatnila pod názvom II. hudobná škola v Bratislave. Hudobná škola sídlila pri Kostole Povýšenia sv. Križa. Postupne sa z nej stalo významné kultúrne stredisko a neskôr sa rozší-

řila aj o tanečný a výtvarný odbor. Organizovala pravidelné koncerty a besiedky, na ktorých vystupovali vtedajšie osobnosti hudobného života v Bratislave: Michal Karin, Tibor Gašparek, S. a R. Maczudzinski či Ladislav Holoubek. Žiaci vystupovali aj vo veľkej sále závodu Matador — tzv. kantíne. Žiaci pod vedením F. Oswalda koncertovali po celom Československu.

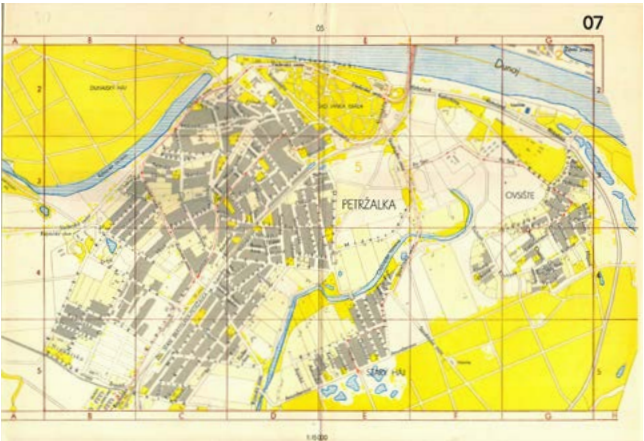
ZÁUJMOVÁ A VZDELÁVACIA ČINNOSŤ

DOM OSVETY

Kultúrne podujatia pripravoval Obvodný dom osvetu otvorený 1. apríla 1958. Chcel podchytiť predovšetkým mládež. Organizoval športové podujatia, zakladal záujmové krúžky, organizoval prednášky a besedy, kurzy spoločenskej výchovy a spoločenských tancov. Pripravoval aj spoločenský večierok s kvízovými a hádankárskymi súťažami. Pri príprave podujatí spolupracoval aj miestnymi továrňami. Pri príležitosti osláv 27. výročia oslobodenia ČSSR Sovietskou armádou usporiadal v roku 1972 výstavu výtvarníkov-amatérov z oblasti maľby, grafiky a plastiky.

Vysokú návštevnosť si udržiavali aj dve petržalské kiná — Iskra a Partizán.

20 • Mapa Petržalky z roku 1949

21

KNIŽNICA

Vyhľadávaným miestom Petržalčanov bola Oblastná ľudová knižnica. Dlhoročnou riaditeľkou knižnice bola Edita Kováčová. V roku 1972 mala takmer 25 000 zväzkov kníh, a oddelenie pre detskú literatúru, oddelenie pre dospelých a čitateľň. a dve pobočky, v Ovsíšti a v Starom háji. Knižnica v spolupráci s Osvetovou besedou a školami organizovala besedy so spisovateľmi či o knižných novinách.

ĎALŠIE SPOLKY

V 50. a 60. rokoch bol kultúrny život Petržalčanov úzko zviazaný so závädom Matador. Pôsobil tu Závodný klub — tzv. kantína, ktorý sa podieľal na rozvoji kultúry v Petržalke. Pripravoval napríklad tzv. čaj o piatej či plesy pre obyvateľov Petržalky v snahe založiť tradíciu miestnych plesov. V rámci Matadoru tiež pôsobil súbor Zadunajec.

V obci pôsobil aj dobrovoľný požiarny zbor. V roku 1972 mal 80 členov a do jeho činnosti sa zapájali tiež žiaci. Zbor sa úspešne zúčastňoval aj na požiarnych súťažiach.

22 • Ulice Petržalky v 50. a 60. rokoch.

23

25 • Hladina Dunaja vo februári 1954

24 • Mapa Dunaja na území Bratislavy z roku 1949

26 • Sucho v roku 1947 sa prejavilo aj na nízkej hladine Dunaja. Pokles hladiny napríklad odhalil zvyšky konštrukcie Starého mosta zničeného ustupujúcou nemeckou armádou.

Od 1. apríla 1946 sa Petržalka stala mestskou časťou Bratislavy a jej ďalší vývoj bol závislý od rozhodnutia mestských inštitúcií. Petržalčania sa sťažovali na nedostatok právomocí miestneho úradu v oblasti investičnej výstavby, školstva, kultúry, služieb a obchodu. Stavebný rozvoj bol obmedzený činnosťou Dunaja. Údržbu bytového fondu zabezpečovalo bytové oddelenie. Obec trpela nedostatkom bytov. Stavbu nových bytov malo naštartovať založenie bytového družstva Zadunajec. Výstavba vyššej občianskej vybavenosti prebiehala prostredníctvom akcie Z.

Po vojne mala Petržalka 106 ulíc a mnohé z nich mali rovnaké názvy ako v Bratislave. Už pred pripojením k Bratislave patrila k najľudnatejším sídlam Slovenska. Stále si zachovávala dedinský charakter s malými domčekmi so záhradami, maštaľami a sadmi marhúl. Žili tu prevažne viacgeneračné mnohodedné rodiny, postupne sa strácal jej predvojnový multikulturalizmus a slovenčinu bolo počuť častejšie. V tomto období však bolo ešte pre obyvateľov Petržalky pri rozhovoroch typické striedanie slovenčiny, češtiny, maďarčiny i nemčiny.

Pre ďalší stavebný rozvoj potrebovala Petržalka nielen výstavbu nových protipovodňových hrádí, ale hlavne vyriešenie hladiny podzemnej vody. Už pri zdvihnutí hladiny Dunaja na približne osem metrov, ktorú hrádze dokázali zachytiť, presakovala do domov podzemná voda. Aj z tohto dôvodu nemala dobudovanú kanalizačnú a vodovodnú sieť. Riešenie sa videlo vo vybudovaní obtokového kanála Dunaja, ktorý by znížil hladinu podzemnej vody.

POVODEŇ Z ROKU 1954

Aj v povojnovom období Petržalku postihovali povodne. V r. 1954 zasiahla Bratislavu dunajská povodeň, ktorá kulminovala 15. 07. 1954 prietokom 10 401 m³ za sekundu a s výškou 984 cm. To ju zaraďuje na 2. miesto medzi povodňami na Dunaji, ktoré boli zaznamenané od začiatku pravidelných hydrologických pozorovaní. Povodeň spôsobila škody nielen poľnohospodárom (zaplavených bolo približne 10 000 ha poľnohospodárskej pôdy), ale mala aj rozsiahle devastačné účinky na stavby, ktoré zasiahla. Postihnutý bol okrem iného závod Preglejka a jeho sklad reziva. Museli evakuovať až 11 000 ľudí.

V 50. rokoch československá a rakúska vláda viedli rokovania o výstavbe vodného diela. Dohoda medzi ČSR a Rakúskom z r. 1957 počítala s výstavbou spoločného vodného diela na Dunaji. Malo stáť nad Bratislavou na úrovni dnešného ostrova Sihot'. Prvé stavebné práce sa mali začať v r. 1959. Cieľom stavby bolo chrániť obyvateľov Bratislavy pred povodňami a zároveň prinášať výrobu elektrickej energie.

POVODEŇ Z ROKU 1965

V júni 1965 udeľala povodeň opäť. Zasiahla severnú a severovýchodnú časť Petržalky a postupne zaplavila Žitný ostrov. Situácia bola natoľko vážna, že sa s ňou prišli oboznámiť aj prezident A. Novotný či premiér J. Lenárt. V dôsledku povodne bola znečistená pitná voda, ktorú museli zabezpečovať cisternami. Na záchranných prácach sa zúčastňovali občania, požiarnici aj príslušníci armády. Hrádze sa spevňovali vrecami s pieskom. V štátnej banke československej bol dokonca zriadený osobitný účet, na ktorý mohli obyvatelia ČSR posilať príspevky na zmiernenie následkov povodne. Povodeň z r. 1965 bola impulzom na vybudovanie vodného diela Gabčíkovo-Nagymaros.

V Bratislave dosiahol Dunaj 09. 07. hladinu 723 cm a stále stúpal. Do 15. 07. stúpol na 908 cm, 18. 07. dosiahol 910 cm. Nastávali problémy s pitnou vodou. Dunaj postupne zalial lunapark.

Pre stúpajúcu hladinu podzemnej vody museli v Petržalke evakuovať vyše sto rodín. Dočasne ich ubytovali v kasárňach a školách. Najhoršie na tom boli obyvatelia ulíc Koševého, Knižnej, Severnej, Bučinovej, Dostihovej a Platanovej ulice. Dopravu tu zabezpečovali članky. Podnik Preglejka musel zastaviť prevádzku, ďalších 11 rodín evakuovali. V Matadore vnikla voda do novej teplárne a valcovne a museli obmedziť výrobu.

Na začiatku 70. rokov sa môžeme stretnúť aj so snahou premeniť podunajské lužné lesy na území Petržalky na prírodný krajinársky park, ktorý by slúžil pre výlety, posedenia, na kúpanie a športové hry či ako oddychové zázemie pre obyvateľov plánovaného sídliska. Mnohé časti lužného lesa však boli ničené, matadorka sem dokonca vyvážala haldy smetí a zasypávala štrkoviská.

„Z“ AKO ZVELAĎOVANIE

Výstavba vyššej občianskej vybavenosti sa vykonávala prostredníctvom akcie Z, takzvané „zetky“. Akcia Z nadväzovala na bezplatné dobrovoľné brigády pri obnove vojnou zničeného hospodárstva a jej cieľom bolo zveladenie obce. V Petržalke sa v rámci tejto akcie postavili mnohé stavby, napríklad areál kúpaliska Matador, výcvikové stredisko pre poľovníkov, športové ihriská, výstavba a rekonštrukcia škôl, obecnej knižnice či sobášnej siene.

VÝSTAVBA SÍDLISKA PRI ZÁVODE MATADOR

Petržalka zápasila s nedostatkom bytov. Mnohé z obývaných bytov nespĺňali hygienické normy. Okrem štátnych a podnikových bytov štát podporoval výstavbu družstevných bytov. Prvé petržalské bytové družstvo Zadunajec vzniklo v r. 1959, prvé byty však nestavalo v Petržalke, ale na území Bratislavy. Prvý panelový dom postavili v Petržalke v r. 1967 na Rusovskej ceste Pozemné stavby. Sídlisko so 400 bytmi pre členov Stavebného bytového družstva Matador a Sklárske stroje dokončili koncom r. 1968.

Výstavba 2. stáleho mosta cez Dunaj

66

27

PARAMETRE MOSTA
Celková dĺžka: 431,8 m
Šírka: 21 m
Hmotnosť: 7 537 ton
Výška od základov po vrchol: 95 m

Do roku 1972 spájal Bratislavu s Petržalkou iba jeden most — dnešný Starý most. O výstavbe druhého mosta sa začalo uvažovať už koncom 50. rokov. Dôvodom bola plánovaná výstavba petržalského sídliska a stále sa zvyšujúca premávka cez rieku Dunaj. Navrhovali sa dva varianty na umiestnenie mosta: pri vyústení Rybného nám. alebo Košickej ulice. Na základe dopravných a prevádzkových prepočtov sa ako najvýhodnejšia zvolila výstavba z Rybného nám. Umiestnenie mosta mala od počiatkov odporcov i podporovateľov.

Rozhodnutie o umiestnení mosta sa stretlo so značnou nevôľou obyvateľov Bratislavy, ale aj kritikou zo strany pamiatkových a umeleckých inštitúcií. Proti výstavbe hovorilo hlavne narušenie architektonického vzhľadu historického jadra mesta. Vedenie mesta však presadilo tento návrh. Kvôli výstavbe mosta bola zbúraná značná časť bratislavského Podhradia, vrátane historicky hodnotných častí Vydrice a židovskej synagógy v susedstve Dómu sv. Martina. Ani po vyše 40 rokoch od sprístupnenia mosta nie je vybúraná časť mesta urbanisticky ucelená.

Výstavbe nového mosta predchádzala medzinárodná architektonická súťaž. Návrh súčasnej podoby mosta skončil až na štvrtom mieste. Most má zaujímavé architektonické a technologické stvárnenie. Je to jednopylónový zavesený most oceľovej konštrukcie a vejárového dizajnu. Autormi projektu sú inžinieri Arpád Tesár a Jozef Zvara a architekti Jozef Lacko, Ladislav Kušnír a Ivan Slameň. Je to jediný most v Bratislave, ktorý nemá žiadny pilier v prúde rieky Dunaj. V roku 2001 bol vyhlásený za stavbu storočia na Slovensku v kategórii mostné stavby.

67

30 • Územný plán Bratislavy z prvej polovice 60. rokov perspektívne počítal v Bratislave s piatimi mostami cez Dunaj. Završil sa až po 40 rokoch v roku 2005 otvorením Mosta Apollo pri vyústení Košickej ulice.

28 • 29 • Výstavba mosta a príjazdovej cesty na Hodžovo (vtedy Mierové) nám. zničila veľkú časť historického jadra mesta.

1946 — 1973

31 • Pri výstavbe pomocných pilierov použili aj vyradené parníky Orava a Šariš, ktoré počas výstavby potopili v Dunaji. Po ukončení stavebných prác vodu z podpalubia lodí vyčerпали.

32

Základný kameň položili v decembri 1967. Oceľové dielce mosta vyrobili vo Vítkovických železiarňach. Výstavbu zrealizovali spoločnosti Doprastav Bratislava a Hutné montáže Ostrava. Výstavba bola mimoriadne náročná. Jednotlivé dielce mosta upevňovali prostredníctvom pomocných pilierov umiestnených na lodiach, ktoré počas výstavby „utopili“ v Dunaji.

Do užívania bol most odovzdaný 26. 08. 1972 za osobnej účasti bratislavského rodáka a generálneho tajomníka ÚV KSČ Gustáva Husáka. Pri príležitosti osláv 28. výročia SNP a otvorenia nového mosta sa konali viaceré atrakcie, napríklad slávnostný let balónom ponad most. Ľudia si mohli zadovážiť poštovú pečiatku, popoludní sa fažisko programu prenieslo na druhý breh Dunaja, kde bola tradičná petržalská ľudová veselica.

Po otvorení dostal most pomenovanie Most Slovenského národného povstania. Od r. 1993 do 28. 08. 2012 mal názov Nový most. Pri príležitosti 40. výročia Slovenského národného povstania získal späť staronový názov. Odkaz na Povstanie pripomína aj pamätný reliéf z r. 1972.

Reštaurácia na hlavici pylónu sa nachádza vo výške 85 m. Jej pôvodný názov bol Bys-trica, podľa centra SNP. Od roku 2005 nesie názov UFO.

Most sa využíva aj na kultúrno-spoločen-ské aktivity. Je súčasťou 10-kilometrovej trasy Silvestrovského behu, tento rok sa usporiadal už po 24-krát. V roku 2011 sa fotograf Šymon Kliman rozhodol prezentovať pravých hrdinov fotografiami partizánov, keď prekryli špinavú stenu mosta veľkoplošnými portrétmi. Kliman chcel vo svojom street-artovom projekte Partizáni poukázať na národných hrdinov, na ktorých Slováci môžu vzhliadať. O rok sa priestor pod mostom stal dejiskom Street Art Festivalu, ktorý bol súčasťou Kultúrneho leta. V roku 2013 sa pod mostom konala výstava s názvom Stavba Mosta SNP/Búranie Podhradia zostavená z nepublikovaných fotografií z rokov 1968 — 1970 z albumov Ing. Igora Scholza. Ten na stavbe pracoval ako vedúci investičnej skupiny a detailne zdokumentoval nielen priebeh stavby mosta, ale aj búrania veľkej časti Podhradia. Výstava je súčasťou projektu Galéria Most/The Bridge Gallery.

33 • František Oswald

34 • Peter Oswald

35 • Lucie Bílá a otec Josef Zaňák

V rokoch 1946 až 1973 v Petržalke žilo či narodilo sa viacero osobností, ktorých verejné pôsobenie a činnosť prekročili hranice obce. Približujeme aspoň niektoré z nich. Náš zoznam rozhodne nie je kompletný, o mnohých sme sa dozvedeli často len náhodne, keďže aj oficiálne životopisné údaje uvádzajú ako miesto pobytu Bratislavu, ktorej už bola Petržalka súčasťou.

OSOBNOSTI

V roku 1949 založil Hudobnú školu v Petržalke bratislavský rodák **FRANTIŠEK OSWALD** (27. 11. 1910 — 1. 6. 1972), významná osobnosť bratislavskej hudobnej obce v 50. až 70. rokoch. Od 20. rokov pôsobil ako organista v Bratislave, bol dirigentom kresťanského robotníckeho spevokolu. V roku 1945 ho deportovali v tábore v Petržalke, kde sa po prepustení usadil. Tu založil Hudobnú školu, ktorú viedol do roku 1970. Zároveň pôsobil ako organista v miestnom kostole. Petržalská kultúra 50. a 60. rokov bola silne ovplyvnená jeho osobnosťou. V Hudobnej škole v Petržalke viedol orchester učiteľov a žiakov, na jeho pôsobenie si dodnes spomínajú bývalí žiaci. Účinkoval tiež

ako tenorista v Bratislavskom oktete, založil aj hudobnú školu na Pošni. V roku 1998 mu udelili in memoriam titul Osobnosť Petržalky.

Hudbe zostal verný aj syn Františka Oswald, **Mgr. art. PETER OSWALD** (*1946), viacnásobný víťaz celoslovenských súťaží v hre na husle v rokoch 1956 — 1960. Pôsobil ako špičkový operetný a operný spevák — tenor. V opere SND vytvoril 70 operných postáv a v operete Novej scény naštudoval 20 titulných postáv. Na rôznych scénach vo svete odspieval niekoľko stoviek predstavení. Bol riaditeľom Konzervatória v Bratislave a Súkromného konzervatória v Topoľčanoch.

Z Petržalky pochádza aj otec speváčky **LUCIE BÍLEJ — JOSEF ZAŇÁK** (* 1936), čo aj spe-

36 • Karol R. Sorby

37 • Kamil Peteraj

38 • Ľubica Navrátilová

váčka viackrát spomenula počas vystúpení na Slovensku. Jeho otec bol Čech a do Petržalky sa prisťahoval v medzivojnovom období. V roku 1950 sa rodina presťahovala do Česka, do obce Otavice, z ktorej pochádza aj speváčka Lucie Bílá.

Orientalista, absolvent arabistiky na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave **Doc. PhDr. KAROL R. SORBY, DrSc.** (*1939) býval na Užockej ulici. V rokoch 1993 — 1997 pôsobil v diplomatických službách, bol prvým vedúcim zastupiteľského úradu v Bagdade v Iraku. Od roku 1997 pôsobil ako vedecký pracovník v Kabinete orientalistiky SAV v Bratislave, v rokoch 2002 — 2010 ako riaditeľ. Je autorom viacerých príspevkov o histórii Arabov, napríklad monografie Arabský východ (1945 — 1958) (2005).

Petržalským rodákom je básnik a textár **KAMIL PETERAJ** (* 18. september 1945), tu chodil aj do školy. V roku 1965 debutoval básnickou zbierkou Sad zimných vtákov. Spolu s Borisom Filanom je považovaný za zakladateľa modernej slovenskej textovej tvorby. Ako textár spolupracoval s mnohými spevákmi a skladateľmi, ako

sú Pavol Hammel, Marián Varga, Miroslav Žbirka, Marika Gombitová či Robo Grigorov. V roku 2009 získal cenu Osobnosť Petržalky. Jeho dedko z matkinej strany bol jedným z vodičov legendárnej viedenskej električky.

Petržalské korene má aj **ĽUBICA NAVRÁTILOVÁ**, rod. Gorejová (* 17. február 1946), bývalá poslankyňa Národnej rady Slovenskej republiky vo volebnom období 2002 — 2006 za SD-KÚ-DS, neskôr Slobodné fórum. Bola členkou Výboru NR SR pre sociálne veci a bývanie.

GUSTÁV KYSELICA (12. 2. 1951 Bratislava-Petržalka), odborník na historický šerm, filmový kaskadér, koordinátor a choreograf filmových a divadelných bojových scén. Šermu sa začal venovať v roku 1974 po návrate z vojenčiny, do roku 1989 pôsobil v Tovarišstve starých bojových umení a remesiel. V roku 1989 založil divadelno-kaskadérsku spoločnosť Borseus, ktorá spolupracovala na viacerých zahraničných filmoch, ako napríklad Pearl Harbor, Gangs of New York, Black Hawk Down či Gladiator. Spoluzakladal tiež asociáciu kaskadérov.

V Petržalke bývala v rokoch 1950 — 1960 aj rodina Ozábalovcov. Pani **ANNA OZÁBALOVÁ**

39 • Ivan Kamenec

40 • Vladimír Dzurilla

bola riaditeľkou ľudovej školy, kde aj rodina bývala. Ján Ozábal (25. 10. 1914 Radošovce — 27. 10. 1981 Bratislava) je jedným zo zakladateľov a podporovateľov moderného bábkového divadla. Má významnú zásluhu na vzniku nezávislej scény pre bábkové divadlo na Dunajskej ulici v Bratislave, ktorého bol aj prvý riaditeľ. Je autorom a prekladateľom viacerých bábkových hier a scénok. Ich dcéra **IVICA OZÁBALOVÁ** (* 9. 5. 1943) je herečkou a bábkoherečkou, maturovala na gymnáziu na Makarenkovej ulici.

V 60. rokoch sa do Petržalky prisťahoval aj historik **IVAN KAMENEC** (* 27. august 1938, Nitra), pracovník Historického ústavu Slovenskej akadémie vied. Vo svojom výskume sa zameriava na politické a kultúrne dejiny Slovenska 20. storočia, najmä obdobia prvej Slovenskej republiky (1939 — 1945) a problematike holokaustu na Slovensku. Z jeho bohatej vedeckej tvorby spomeňme aspoň publikácie *Po stopách tragédie* (1991), *Tragédia politika, kňaza a človeka: Dr. Jozef Tiso 1887 — 1947* (1998, 2. vyd. 2013), *Hľadanie a blúdenie v dejinách* (2000) či *Slovenský štát v obrazoch* (1939 — 1945) (2008).

ŠPORTOVCI

Bratislavský rodák **VLADIMÍR DZURILLA** (2. 8. 1942 — 27. 7. 1995) sa síce narodil neďaleko Tehelného poľa, počiatky jeho hokejovej kariéry sú však spojené práve s Petržalkou a jej telovýchovnou jednotou Spartak Kovosmalt. Za Kovosmalt hrával v sezóne 1956/1957 ľadový a pozemný hokej ako brankár. Nasledujúcu sezónu prestúpil do Slovana Bratislava, za ktorý hrával až do roku 1973. Kovosmalt však neopustil — v rokoch 1957 — 1960 sa tu vyučil za chladiarenského mechanika.

V 60. a 70. rokoch patril k najlepším československým a svetovým brankárom. Ako reprezentant Československa v ľadovom hokeji získal 3x titul majstra sveta (1972, 1976 a 1977), 3x striebro (1965, 1966 a 1968) a 4x bronzovú medailu (1963, 1964, 1969 a 1970). Na zimnej olympiáde získal 1x striebro (1968) a 2x bronz (1964, 1972). Po ukončení aktívnej hokejovej kariéry pôsobil ako tréner.

Bratia **JÁN A JOZEF ČAPKOVIČOVCI** (11. 1. 1948) tiež pochádzajú z Petržalky. Futbalovú kariéru začali v ČH Bratislava, ako 19-roční prestúpili do Slovana Bratislava. Ich najväčším klu-

41 • Bratia Ján a Jozef Čapkovičovi

bovým úspechom v kariére je triumf so Slovanom Bratislava vo finále Pohára víťazov pohárov vo švajčiarskom Bazileji (1969). Ján Čapkovič si v apríli 2007 prevzal výročné ocenenie Slovenského olympijského výboru — Cenu Radovana Kaufmana za celoživotné pôsobenie v súlade s princípmi humanizmu. Je jedným z najlepších strelcov Slovana, keď v 286 stretnutiach strelil rovných 100 gólov. V národnom drese odohral 20 zápasov, zahral si aj na majstrovstvách sveta v Mexiku v roku 1970. Jozef Čapkovič nastúpil v československej reprezentácii v 16 dueloch, v roku 1976 sa tešil z titulu majstra Európy na šampionáte v Belehrade.

GYMNÁZIUM „MAKARENKOVA“

Otvorenie úplnej strednej školy začalo novú kapitolu vzdelávania na území Petržalky. Medzi pedagógmi nachádzame aj osobnosti dnes známe z vedeckých kruhov. Podobne aj mnohé dnes známe osobnosti „dreli lavice“ ako študenti tohto petržalského gymnázia.

PEDAGÓGOVIA

V rokoch 1957 — 1961 pôsobil na gymnáziu ako pedagóg jazykovedec **PhDr. MILAN MAJTÁN, DrSc.** (* 3. máj 1934, Vrútky). Od roku 1961 pôsobil v Jazykovednom ústave Ľudovíta Štúra SAV, od roku 1984 ako vedúci oddelenia dejín slovenského jazyka. Venuje sa oblasti onomastiky, dejín slovenského jazyka a dialektológie.

Historik **PhDr. DUŠAN KOVÁČ, DrSc.** (* 3. január 1942, Humenné) po absolvovaní štúdia histórie a ruštiny na Filozofickej fakulte Univerzity Komenského v roku 1964 pôsobil ako stredoškolský profesor v Partizánskom (1959 — 1965) a v rokoch 1966 — 1968 na gymnáziu v Bratislave — Petržalke. V rokoch 1968 — 1981 pracoval v Ústave dejín európskych socialistických krajín SAV, od roku 1981 v Historickom ústave SAV, v rokoch 1990 — 1998 ako riaditeľ. Neskôr pôsobil v predsedníctve SAV, najprv ako vedecký sekretár (1998 — 2005), v ďalšom období ako podpredseda pre spoločenské vedy. Býva v Petržalke.

ŠTUDENTI Z „MAKARENKOVEJ“

K prvým maturantom školy patria aj **MUDr. MATEJ HLADÍK**, bývalý riaditeľ nemocnice na Kramároch, **MUDr. ROMAN KOVÁČ** (* 1940), politik, v 90. rokoch podpredseda vlády či minister zdravotníctva (2000 — 2002), alebo už spomínaný **Doc. PhDr. KAROL R. SORBY, DrSc.**

Medzi prvými študentmi gymnázia nájdeme napríklad aj tieto osobnosti: režisér **STANISLAV PÁRNICKÝ** (* 1945), dramaturg **MARIÁN PUOBIŠ** (* 1947), hudobník a spisovateľ **JURAJ ŠEBO** (1943, Bratislava), ktorý v ostatnom období mapuje život na Slovensku od 50. rokov 20. storočia v publikáciách *Budovateľské 50. roky*, *Zlaté 60. roky* či *Normálne 70. roky*. K študentom gymnázia patril aj slovenský spevák a skladateľ **MIRO „MEKY“ ŽBIRKA** (* 21. 10. 1952, Bratislava), v roku 1982 prvý slovenský Zlatý slávik.

42 • Milan Majtán

43 • Dušan Kováč

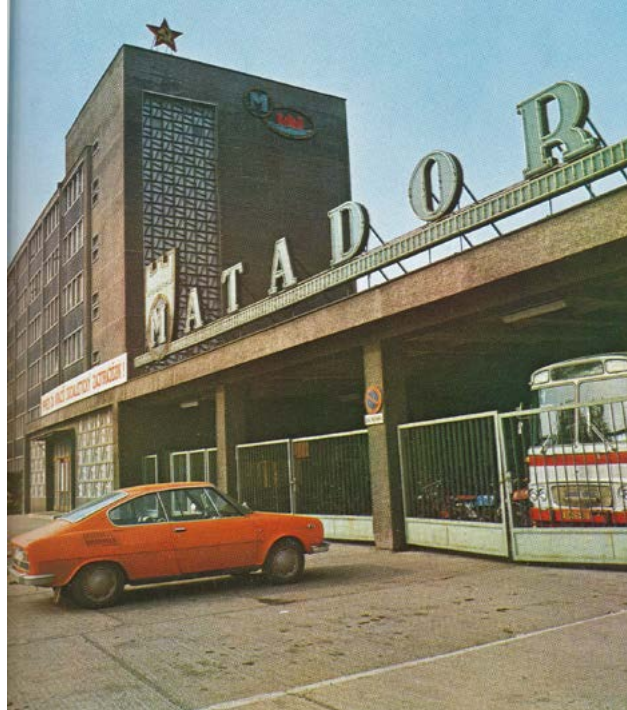
44 • Miro „Meky“ Žbirka

Priemyselná zóna

45 • Zamestnanci Kovosmaltu v roku 1959

46 • Vstupná brána do areálu Matador na začiatku 70. rokov.

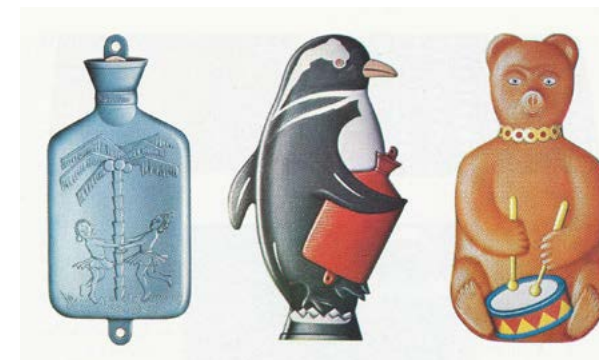
Politické udalosti po 2. svetovej vojne priniesli zmeny aj v hospodárskej oblasti. Na základe Benešových dekrétov boli poštátnené najvýznamnejšie podniky. Tieto zmeny sa dotkli aj priemyselných podnikov v Petržalke. Medzi najvýznamnejšie podniky patrili Matador a Kovosmalt (neskôr Strojárske a metalurgické závody). Matador a Kovosmalt výrazne podporovali miestny šport, Matador aj kultúrny život Petržalčanov.

MATADOR

Ako Matador, gumárenské závody, národný podnik, Bratislava bol podnik zriadený 7. marca 1946. Postupne sa rozširovalo zariadenie a priestory továrne. V roku 1946 boli k nemu pričlenené aj ďalšie závody. Dôležitým dátum v histórii závodu je 7. september 1947, kedy bol položený základný kameň závodu Gumárne 1. mája v Púchove, kde sa v symbolický deň 1. mája 1950 začala výroba pneumatík. Gumárne sa z Matadorky vyčlenili ako samostatný podnik v roku 1953 a v roku 1958 sa história obrátila: k 1. aprílu sa Matador stal súčasťou Gumárne v Púchove. Nová zmena nastala nová zmena:

k 1. januáru 1966 vznikol odborový podnik Československé závody gumárenské a plastikárske v Zlíne (vtedy Gottwaldov), do ktorého začlenili aj Matador. Samostatným podnikom sa Matador opäť stal až v roku 1969 s názvom „Matador, n. p., Bratislava“.

Závod vyrábal dopravné pásy, hadice, podlahové krytiny, lepidlá, výlisky, tesniace dosky, gumové hadice či tesniace dosky. Sortiment výrobkov predstavoval na začiatku 70. rokov okolo 14 000 druhov. V prvej polovici 50. rokov sa podnik sústreďoval na rekonštrukciu strojového vybavenia. V roku 1961 sa začala nová výstavba závodu, v rámci ktorej vybudo-

47 • Výrobky firmy Matador

vali nové výrobné i nevýrobné budovy. Výstavba a úprava továrne pokračovala aj po roku 1971.

Závod venoval pozornosť aj starostlivosti o svojich zamestnancov. V Petržalke financoval činnosť TJ Iskra Matador a kúpaliska a rovnako je známy aj závodný klub ROH Matador, ktorý združoval súbor dychovej hudby, bábkový krúžok, divadelný súbor pre žiakov, divadelný krúžok pre dospelých a iné.

V roku 1966 vzniklo v Petržalke v rámci závodu Matador učňovské stredisko. V rokoch 1970 — 1973 vybudovali nový učňovský areál, ktorý bol sprístupnený k 1. septembru 1973. Súčasťou školy bol aj internát. Škola zabezpečovala výučbu v študijných odboroch prevádzkový chemik-gumár či v kovoprofesiách.

ZÁVODNÝ KLUB ROH MATADOR

V rámci klubu vznikol v roku 1954 hudobno-spevácky estrádny súbor Zadunajec. Spočiatku mal 60 členov, koncom 50. rokov už len 30. Súbor pripravil viacero estrád, ako napríklad S piesňou okolo sveta, Plné vrece humoru, Bratislavská paprika (1959) pripravené k 5. výročiu

založenia, Cirkus Rodatam (1963) či Prosíme zasvietiť (1964) k 10. výročiu založenia. Vedúcim a dirigentom súboru bol František Suchanský. Program tvorilo pásmo piesní, tanečných a speváckych vystúpení pretkávaných skečmi, scénkami a humoristickými dialógmi. Vystupovali v rámci Bratislavy, na vidieku či v Maďarsku. Za desať rokov činnosti si ich vystúpenia pozrelo stotisíc osôb. Získali vyše 40 diplomov a ocenení, mali viacero zahraničných vystúpení v Maďarsku a NDR.

Neskôr vznikol bábkový krúžok, divadelný súbor pre žiakov a divadelný krúžok pre dospelých. Krátke obdobie pôsobili aj šachový, výtvarný a poľovnícky krúžok. V roku 1960 vznikol fotografický krúžok, ktorý spolupracoval s propagačným oddelením Matadorky. V roku 1970 vznikol filmový krúžok amatérov a na začiatku 70. rokov aj rozhlasový krúžok. Na začiatku 70. rokov vzniklo aj Divadlo malých javiskových foriem (DMJF), ktorého členmi boli väčšinou žiaci stredného odborného učilišta pri n. p. Matador.

V rámci závodného klubu pôsobila aj knižnica. Na začiatku 70. rokov sa plánovala aj

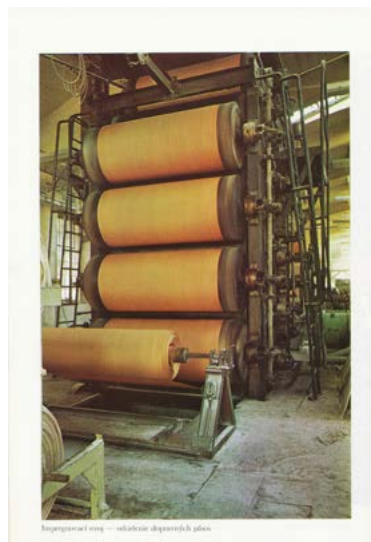

Nová tepláreň — srdce prevádzky

výstavba Domu matadorákov, v rámci ktorého malo byť širokouhlé kino, estrádna hala, reštaurácia a hotel. Jeho priestory mali využívať nielen zamestnanci Matadoru a okolitých závodov, ale aj obyvatelia Petržalky.

Závod Matador spolupracoval aj s miestnou 8-ročnou strednou školou. Členovia Závodného výboru ROH pripravovali (asi) od roku 1955 pre najmenších bábkové a pre starších filmové predstavenia. Vyššie ročníky počas technickej výchovy navštevovali stolárske a zámočnícke dielne závodu.

V roku 1966 vzniklo v Petržalke v rámci závodu Matador učňovské stredisko. V rokoch 1970 — 1973 vybudovali nový učňovský areál, ktorý bol sprístupnený k 1. septembru 1973. Súčasťou školy bol aj internát. Škola zabezpečovala výučbu v študijných odboroch prevádzkovú chemik-gumár či v kovoprofesiách.

Ingomontáž stroj — odstraňuje okrajové pásy

49 • Závod na začiatku 70. rokov

KOVOSMALT — STROJÁRSKE A METALURGICKÉ ZÁVODY, N. P. (SMZ)

Byvalá továreň Sphinx sa po poštátnení zmenila na Kovosmalt, neskôr Považské závody a napokon Strojárne a metalurgické závody na výrobu sklárskych strojov (SMZ). Naďalej sa zameriavala na výrobu smaltového riadu, hlavne vaní, a ako jediná v Československu vyrábala pozinkovaný tovar (napríklad smetné nádoby, vedrá, kanvy či vamičky). Výroba smaltovaného tovaru sa sústreďovala v pobočnom závode Emailit. Vyše tretina smaltovaných výrobkov sa vyvážala do zahraničia, do 29 štátov na štyroch kontinentoch: do Európy, Afriky, Ázie i Južnej Ameriky. Najväčším obchodným partnerom bol Sovietsky zväz.

Gumové matrace používajú pohodospodárnu aplikáciu moderných technológií pri chove biotextilných výrobkov

50

PREGLEJKA

Jej predchodcom bola pila bratov Haršovcov. Nachádzala sa v priestore dnešného výstavniska Incheba.

VÝROBNÉ DRUŽSTVO TATRACHEMA

V Petržalke pri Viedenskej ceste blízko brehu Dunaja sa nachádzala pobočka výrobného družstva Tatrachema, ktorá mala oficiálne sídlo v Trnave. V Bratislave mala výrobné priestory v Dimitrovke, centre a Petržalke. Továreň používala pri výrobe chemikálie, vyrábala sa v nej krém na topánky, politúra na čistenie nábytku, pasta na parkety. V Petržalke sa vyrábali pasta na parkety a facke na rozmrazovanie potrubí rušňov. V továrni pracovali hlavne ženy. V rokoch 1953 a 1954 tu pracoval vo výrobe aj Ján Korec, v tom čase už tajne vysvätený biskup.

Výroba mycích húb a rukavíc je zaujímavou pre domáci aj zahraničný trh

Posledné úpravy pred expedíciou gumotextilných remeňov

51

Roztok Incheba

52

53 • Petrážské nábrežie pred výstavbou Mosta SNP

Sad Janka Kráľa, najstarší mestský verejný park v strednej Európe, ponúkal množstvo príležitostí ako tráviť voľný čas. Od svojho vzniku na konci 18. storočia sa park postupne menil, aj keď jeho oddychová funkcia stále ostávala. Do popredia sa dostávali kultúrne a športové podujatia.

Oproti svojmu vzhľadu v medzivojnovom období park veľa stratil. Park začal upadať už počas 2. svetovej vojny, kedy zaniklo aj známe rozárium. Údržba parku upadala aj po vojne, mnohé zo stromov boli prehustené. V 50. rokoch mal zlú povest', keď sa v ňom schádzali chuligáni. V 60. rokoch sa začalo hovoriť o revitalizácii parku, jeho rekonštrukcia sa však uskutočnila až v 70. rokoch.

Na začiatku roku 1969 pobúrili verejnosť výrub viacerých drevín. Renováciu parku vykonávala Mestská správa komunikácií (MSK). Cieľom bolo obnoviť pôvodné priehľady, ktoré zarástli nedostatočnou údržbou parku v predchádzajúcom období. Počas úpravy však odstránili aj viacero cenných cudzokrajných drevín. Presadili tiež vyše 200 stromov,

medzi nimi aj 56 metasekvoji. Presadili ich na Pasienky, kde však nemali vhodné podmienky. Výrub stromov spôsobil zánik hniezdisk viacerých druhov vtákov. Výrub napokon pozastavil magistrát.

SOCHÁRSKA VÝZDOBA PARKU

V centrálnej časti parku slávnostne odhalili 27. septembra 1964 sochu štúrovského básnika Janka Kráľa (1822 — 1876) od Františka Gibalu, po ktorom nesie sad meno

Pomník hudobného skladateľa Mikuláša Moyzesa (1872 — 1944) odhalili 18. októbra 1972 pri príležitosti 100. výročia narodenia. Autorom pomníka je akademický sochár Karol Lacko. Pomník sa skladal z dvoch častí, ktoré spolu vytvárali oválny podstavec. V hornej

54 • Odhalenie sochy štúrovského básnika Janka Kráľa 27. septembra 1964

55 • Pomník hudobného skladateľa Mikuláša Moyzesa

57 • Kaviareň Sad mal nahradiť kongresový pavilón. Základ stavby mala tvoriť oceľová konštrukcia s maximálnym využitím skla.

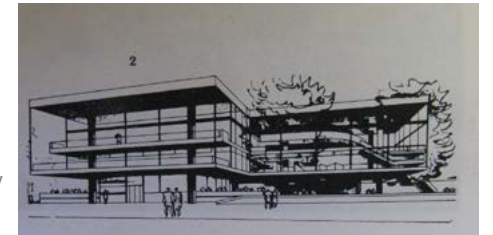
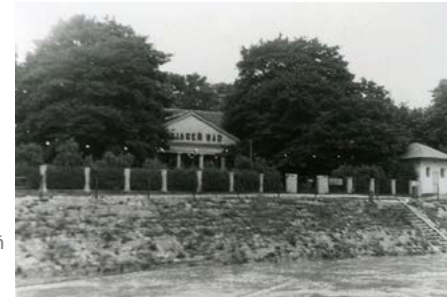
časti sa nachádzala busta — hlava skladateľa. V súčasnosti sa tu pomník nenachádza, lebo busta bola zničená.

V roku 1965 sa uvažovalo, že v parku odhalia pamätník 500 obetiam umučených na konci 2. svetovej vojny. Obete sú pochované vo vyčlenenej časti petrážského cintorína, ktorá bola pamiatkovo upravená v roku 1958. Súťaž na pamätník vypísala Vysoká škola výtvarných umení. Autorom víťazného návrhu sa stal poslucháč 4. ročníka VŠVU Ján Krížik. Návrh sa napokon nerealizoval.

KULTÚRA

Koncom 60. rokov vyvrcholil úpadok reštaurácie Au Café, vtedy už kaviarne Sad. Na začiatku 60. sa mala zmeniť na čitateľskú kaviareň aj so zahraničnou tlačou a so „špeciálnym sortimentom podávaných nápojov“. Neďaleko od nástupištia Propelera sa konali koncerty a večerné chvíľky poézie. Reštauráciu, založe-

56 • Au Café sa zmenilo na Kaviareň Sad. Budovu zbúrali v roku 1967.

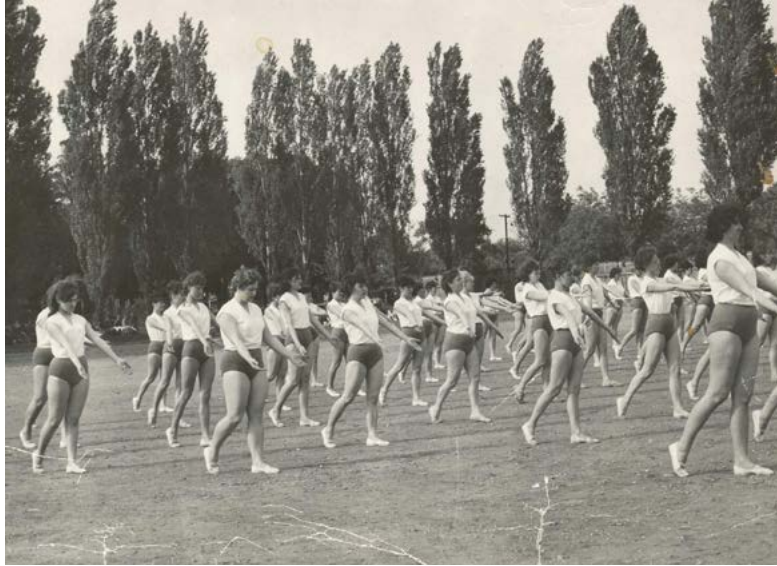

nú v roku 1827, napokon zbúrali v roku 1967, keď si pripomínala 140 rokov existencie. Ako uvádza J. Šebo, jej skazu zavŕšili podgurážení bitkári, keď počas bitky zhodili stĺp a zrútil sa strop.

V roku 1965 vznikol návrh kongresového pavilónu, ktorý mal do roku 1967 nahradiť kaviareň Sad. Autormi návrhu boli Ľudovít Jendreják, Ferdinand Konček, Ilja Skoček a Ľubomír Titl. Okrem kaviarenskej, reštauračnej a bufetovej časti sa tu mala nachádzať aj spoločenská sála pre 500 návštevníkov. Mali sa tu konať výstavy, plesy a iné spoločenské podujatia. Projekt sa napokon nerealizoval.

ŠPORT

Sad Janka Kráľa bol aj dejiskom športových aktivít, konkrétne súťaží v cezpoľnom behu — viackrát sa tu konali majstrovstvá Bratislavy, Slovenska i Československa vo viacerých kategóriách.

58 • Zlety a cvičenia sokolov vystriedali v druhej polovici 20. storočia zhromaždenia pionierov a cvičiteľov spartakiády. Návrik spartakiády na ihrisku Matadorky v roku 1965.

Po takmer siedmich rokoch sa Petržalka opätovne stáva významným športovým centrom Bratislavy. Podľa schváleného územného plánu sa športová činnosť mala rozvíjať predovšetkým medzi dnešným Starým mostom a plánovaným Mostom Apollo. Na rozvoj športu vplývala vtedajšia politická situácia. Riadením športu bol poverený Československý zväz telesnej výchovy, ktorý organizoval členskú základňu. Významnými podporovateľmi športu sa stali miestne továrne, hlavne Matador a Kovosmalt.

FUTBAL

TJ Červená hviezda — Telovýchovný klub národnej bezpečnosti (dnes Športový klub polície Bratislava — ŠKP) vznikla v decembri 1952. Zabezpečovala rozvoj športu v oddieloch futbalovom, volejbalovom, hádzanárskom, kanoistickom, streleckom, lyžiarskom, basketbalovom, motoristickom, turistickom a boxu. Futbalisti dosiahli prvý veľký úspech v sezóne 1958/1959, keď sa stali majstrami Československa a potom sa niekoľko rokov umiestňovali na popredných miestach

v najvyššej futbalovej lige. K známym futbalistom ČH patrili Buberník, Kačáni, Scherer a Dolinský.

V prvej polovici 60. rokov v rámci akcie Z postavila TJ Červená hviezda volejbalový štadión a objekty hádzanárskeho štadióna.

Významné úspechy na domacom i medzinárodnom poli dosiahli volejbalisti Červenej hviezdy, ktorí niekoľkokrát získali titul Majstra ČSSR.

ČH mala patronát nad ZDŠ Lysenkova, odkiaľ chceli čerpať mladé hádzanárske talenty.

59 • Prvý pokus o založenie robotníckeho športového klubu Rudá hviezda Petržalka siaha ešte do roku 1945. Žiadosť však v roku 1949 zamietlo Povereníctvo vnútra. Od ročníka 1962/1963 hrali pod novým názvom Slovnafť Bratislava.

TJ KOVOSMALT PETRŽALKA / TJ SKS PETRŽALKA

Počiatky spolku siahajú do roku 1898, kedy vznikol Pozsonyi Torna Egyesület (PTE, Prešporský telocvičný spolok, v rokoch 1939 — 1945 ako Engerau Pressburg). Po vojne krátko pôsobil pod názvom ŠK Petržalka (1945 — 1948), roku 1949 zmenil názov na Kovosmalt Petržalka. Futbalové mužstvo Kovosmaltu viackrát menilo názov, podľa toho, ako sa vyvíjalo postavenie materského závodu: Spartak Kovosmalt Bratislava (1953 — 1963), TJ Považské Strojárne Bratislava 1963 — 1965, potom SKS Petržalka (1965 — 1976). Od roku 2014 má názov FC Petržalka Akadémia.

V 50. rokoch klub viedol Ján Rumpík, prezývaný „otec Rumpík“. Manželia Rumpíkovci nemali deti a celú svoju energiu venovali mladým športovcom. Ako jediný z petržalských klubov mal Komosmalt aj hokejový oddiel, kde začal svoju športovú kariéru Vladimír Dzurilla.

TJ ISKRA MATADOR

Jej predchodkyňou bola Robotnícka telovýchovná jednota, ktorá vznikla v roku 1935. Po založení združovala 120 členov, v polovici

60 • V rámci závodu Matador pôsobila aj motoakrobatická skupina ZO Zväzarmu, ktorá pravidelne vystupovala na podujatiach.

70. rokov už mala 715 členov. V prvej polovici 70. rokov mala šesť oddielov: futbalový, basketbalový, volejbalový, kolkársky, tenisový a ZTV.

Bývalý klub ŠK Makabea získala TJ Dynamo Spoje. Nachádzali sa tu okrem futbalového ihriska aj ihriská pre volejbal, basketbal a tenis, ako aj kolkáreň a priestor pre stolných tenistov. TJ mala 7 oddielov: turistický, vzpieračský, stolnotenisový, volejbalový, kolkársky, futbalový a tenisový. Najlepšie výsledky dosahovali turistický, vzpieračský a stolnotenisový oddiel. Vzpieračský oddiel patril k priekopníkom vzpieračského športu na Slovensku, v jeho radoch bojovali štyria majstri Slovenska.

JAZDECTVO

Dostihové preteky majú v Petržalke vyše storočnú tradíciu. Na začiatku 60. rokov vybudovali v Starom háji novú dostihovú dráhu, kde sa nachádza dodnes. V Petržalke sídlili jazdecké oddiely Slávia SVŠT, Slovan Starý háj a Jazdecký oddiel Dunaj, neskôr sa sem presťahoval aj jazdecký oddiel TJ Žižka.

61 • Petržalské nábrežie s veslárskymi klubmi v roku 1957.

TJ Žižka (1953), Dunaj (1964) a Slovan Starý háj sa rozvíjali pri dostihovej dráhe v Starom háji. V TJ Žižka vznikol v roku 1964 aj šermiarsky oddiel. V areáli TJ Slovan Starý háj sa začiatkom júla 1969 konali I. majstrovstvá SSR v modernom päťboji.

Jazdecký oddiel Slávie SVŠT (dnes Slávia STU) sídli v Ovsišti, kde bol v 60. rokoch vybudovaný jazdecký areál. Od roku 1967 sa tu konajú medzinárodné parkúrové preteky Grand Prix Bratislava. Podujatie založili v roku 1965 pod názvom Zlatá podkova, od roku 1971 nesie súčasný názov. V rokoch 1971 až 1973 tu postavili montovanú oblúkovú jazdiareň, kde bol vhodný priestor pre zimné tréningy, sústreďenia a preteky.

VODÁCKE ŠPORTY

V Petržalke sídlilo viacerých vodáckych klubov. Budovu Bratislavského (Maďarského) veslárského klubu po 2. svetovej vojne využíval vodácky oddiel TJ Spartak Kablo (pôvodne Dunajklub Kamzík, zal. 1933). Budovu zbúrali v roku 1967 počas výstavby Mosta SNP. Priestory Slovenského a Nemec-

kého veslárského klubu využívali na prelome 60. a 70. rokov ako zariadenia staveniska pri výstavbe Mosta SNP.

Za Starým mostom, pri kúpalisku Lido, dodnes pôsobí klub Dunajčik. Bol založený v roku 1924 a od roku 1932 sídli neďaleko Lida. V rokoch 1967 – 1970 tu vyrástli ďalšie lodenice ako náhrada za zbúranú budovu. Prvá lodenica slúžila pre vodákov Spartaka Kablo Bratislava (dnes Dunajklub Kamzík) a Telovýchovnú jednotu Pozemné stavby Bratislava (zal. v r. 1962). Druhú lodenicu vybudovali pre vodákov Červenej hviezdy Bratislava.

KÚPALISKO LIDO

Letné horúčavy trávili mnohí Bratislavčania na Lide. Koncom 50. rokov priestor kúpaliska upravili, dobudovali tu kiosky s občerstvením, šatne a hygienické zariadenia. V 60. rokoch však začalo upadať. Návštevníci sa kúpali v dvoch bazénoch napustených vodou z Dunaja, alebo priamo v Dunaji. V hlavnom bazéne neskôr presakovala voda, preto ho nenapúšťali. Hrával sa v ňom futbal alebo sa tu hralo na gitare, keďže v ňom bola dobrá akustika.

62 • Jazdecká hala TJ Slávie SVŠT v Ovsišti zo začiatku 70. rokov.

KÚPALISKO MATADOR

Termálne kúpalisko Matador bolo pre verejnosť sprístupnené v roku 1963. Malo 50-metrový bazén s teplotou vody 27 °C a 25-metrový s vodou teploty 30 až 34 °C. Bazén kúpaliska sa využíval aj na súťaže. V rokoch 1963 – 1975 sa tu konala Veľká cena Slovenska (pôvodne Veľká cena Bratislavy) v plávaní so zahraničnou účasťou.

REKREÁCIA

V priestore Zrkadlového hája neďaleko jazier vybudovali motorest s autokempingom. Pre verejnosť bol sprístupnený v roku 1972. Krátko po otvorení však vyhorel.

63 • Kúpalisko Matador zo začiatku 70. rokov.

1973 —

I. časť

1989

Čiastočné sprístupnenie mosta 17. decembra 1983 sa konalo za účasti vtedajších najvyšších slovenských politických predstaviteľov. Otvorenie mosta výrazne zlepšilo dopravnú situáciu Petržalky.

Tieto roky sa niesli v znamení zániku obce Petržalka, ktorá mala všetky znaky vidieckeho charakteru a poznali sme ju ako malebnú dedinu so 150 ulicami plnú záhrad a sádov. Výstava v sebe zahŕňa všetky industriálne stavby, stavby občianskej vybavenosti a iné objekty, ktoré vznikli v týchto rokoch.

V roku 1973 začala výstavba nového sídliska a postupne sa začala stará Petržalka búrať. Stratila svoj vidiecky charakter a na jej mieste vzniklo sídlisko s dnešnými cca 120 000 obyvateľmi.

AUTORI PROJEKTU VÝSTAV: PhDr. Katarína Bergerová; doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; VÝSTAVU PRIPRAVILI: študenti magisterského odboru Muzeológia a kultúrne dedičstvo; Katedra etnológie a muzeológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave: Bc. Mariana Bešinová; Bc. Dominika Cabadová; Bc. Vlasta Copláková; Bc. Hubert Dóczy; Bc. Zuzana Falathová; Bc. Magdaléna Geletková; Bc. Michaela Györgyfióvá; Bc. Gabriela Hátašová; Bc. Marcela Horváthová; Bc. Dana Lacová; Bc. Pavlína Lauková; Bc. Zuzana Majorová; Bc. Hana Matúgová; Bc. Petra Oravcová; Bc. Peter Oravec; Bc. Petra Rýchliková; Bc. Marianna Tomašková; Bc. Dalibor Uhlár; Bc. Zuzana Žabková; Bc. Miroslava Žažová PEDAGOGICKÉ A ORGANIZAČNÉ VEDENIE: Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; PhDr. Jan Dolák, PhD.; Doc. PhDr. Pavol Tišliar, PhD.; Miestna knižnica Petržalka: PhDr. Katarína Bergerová; Mgr. Viera Némethová; V SPOLUPRÁCI S: Archív mesta Bratislavy; KORVE TA, s. r. o. – Ing. Pavel KARA; Múzeum mesta Bratislavy; Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o. z.; Peter Martinko; Slovenský národný archív; Tlačová agentúra Slovenskej republiky

01 • Prebiehajúca výstavba na novom petržalskom sídlisku v roku 1980

Plány na výstavbu nového sídliska na území Petržalky siahajú do 60. rokov. Výstavba sídliska sa oficiálne začala 2. apríla 1973. Obytnú zónu tvoria časti Háje, Lúky a Dvory. Prví obyvatelia sa do nových bytov začali sťahovať v roku 1977. Podľa pôvodných plánov sa na rozlohe 36,8 km² malo postaviť vyše 43-tisíc bytov pre takmer 150-tisíc obyvateľov. Po ukončení mala ďalšia výstavba pokračovať v zóne Petržalka-juh.

HÁJE

Sú najstaršou časťou nového sídliska. Postavili tu takmer 15 000 bytov pre približne 50 000 obyvateľov na rozlohe 261 ha. Autormi urbanistickej koncepcie sú bratia J. a S. Talašovi. Delia sa na Starý háj, Zrkadlový háj a Ovsiešte.

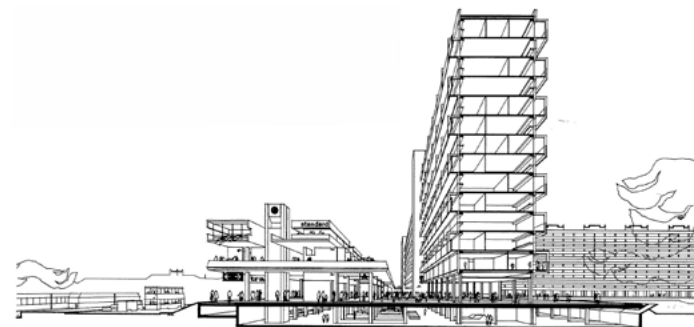
LÚKY

Nachádzajú sa v južnej časti sídliska. Na rozlohe 152,1 ha postavili vyše 12 000 bytov pre cca 43 000 obyvateľov. Autormi urbanistického riešenia sú architekti J. Slíž, E. Grébertová, E. Horková a K. Ružek. Výstavba prebiehala v rokoch 1979 — 1983. Skladajú sa z častí Lúky I — VIII.

DVORY

Na rozlohe 125,3 ha postavili vyše 10 000 bytov. Autormi urbanistickej koncepcie sú architekti K. Ružek, S. Talaš, I. Ehrenberger, Š. Máčaj, E. Horková a E. Viciánová. Začali ich stavať v roku 1982 a výstavbu ukončili na začiatku 90. rokov. Skladajú sa z častí Dvory I — VI.

02

REZ A POHLAD NA HLAVNÚ MESTSKÚ TRIEDU

03 • Kresebné vizualizácie budúceho sídliska. Pohľad na hlavnú mestskú triedu so vstupom na zastávku rýchlodráhy — rez a pohľad z terasy

05 • Dokončený obytný súbor na Rovniankovej (Fosterovej) a Romanovej (Togliattiho) ulici v roku 1981

04 • Prvé panelové domy sídliska skolaudovali na Romanovej (Togliattiho) ulici

06 • Začiatok výstavby sídliska pripomína pamätná tabuľa na Námestí hraničiarov

07 • Celé sídlisko je kvôli vysokej hladine spodnej vody postavené na betónových pilótach

08 • Stavebná sutina bola miestom na hranie pre deti Novopetržalčanov

Výstavba mostov cez Dunaj

86

09 • Pohľad na most počas výstavby v r. 1981

Už územný plán zo 60. rokov navrhoval v Bratislave postupnú výstavbu piatich mostov cez Dunaj. Otvorenie Mosta SNP v roku 1972 umožnilo výstavbu sídliska. Kapacita Starého mosta bola obmedzená a technicky zastaraná. Nárast počtu obyvateľov sídliska viedol v 70. a 80. rokoch k výstavbe ďalších dvoch mostov. Oba boli súčasťou plánovanej diaľničnej siete.

PRÍSTAVNÝ MOST (MOST HRDINOV DUKLY)

Výstavba mosta sa začala v roku 1977. Celá stavba bola ukončená v roku 1985, čiastočne ho však sprejzdniť už v roku 1983. Hlavným projektantom mosta bol Rudolf Melcer z firmy Dopravoprojekt, hlavnými projektantmi konštrukcie J. Bustín, L. Nagy a J. Šubrt.

Prístavný most bol v čase výstavby najväčšou dopravnou stavbou v ČSSR. Dĺžka mosta je 460,8 m, šírka 26,5 m a hmotnosť ocelevej konštrukcie 16 500 ton. Dĺžka železničných estakád je 1 831 m a spolu s hlavným objektom dosahuje dĺžku 2 295 m. Maximálne rozpätie mosta dosahuje 41 m. Po dobudovaní ďalších estakád v roku 2005 sa Prístavný most s dĺžkou 2 582 m stal najdlhším cestným mostom na

Slovensku. Na výstavbe diaľnično-železničného mosta sa podieľal Doprastav, Vítkovické železiarne a Štátny ústav dopravného projektovania. Most je dvojúrovňový, v hornej časti je diaľnica, v dolnej časti železničná trať a chodník pre peších a cyklistov. Zaujímavosťou je, že stredný pilier mosta je uložený na umelo vytvorenom ostrove.

MOST LAFRANCONI (MOST MLÁDEŽE)

Vláda ho vyhlásila za IV. celoštátnu stavbu mládeže, preto pôvodne niesol názov Most mládeže. Je to prvý betónový most preklenujúci Dunaj na území Slovenska. Postavili ho v rokoch 1985–1991 a slávnostne ho otvorili v roku 1992. Celková dĺžka mosta je 766 m a výška

87

10 • Čiastočné sprístupnenie mosta 17. decembra 1983 sa konalo za účasti vtedajších najvyšších slovenských politických predstaviteľov. Otvorenie mosta výrazne zlepšilo dopravnú situáciu Petržalky.

11 • Slávnosť spojenia mosta 29. augusta 1989 – splnený socialistický záväzok k 45. výročiu SNP

12 • Most počas výstavby v auguste 1989

13 • Most Lafranconi v súčasnosti. Na konci roku 1989, keď ešte niesol názov Most mládeže, sa objavil návrh, aby ho premenovali na Most Nežnej revolúcie

14 • Starý most v 80. rokoch 20. storočia

15 • Prístavný most v súčasnosti

16 • Most SNP (v rokoch 1993 až 2012 Nový most) v súčasnosti

komory mosta nad pilierom v Dunaji má až 11 m. Šírka vozovky je 30 m. Rozpätie mosta je od hlavného piliera na každú stranu 173 m. Autormi návrhu mosta bol kolektív pod vedením T. Šefčíka. Výstavbu mosta zabezpečoval Doprastav. Stavali ho ako dva samostatné komorové trámy. V hornej úrovni sa nachádza diaľnica D2, v dolnej úrovni sú chodníky pre chodcov a cyklistov.

STARÝ MOST (MOST ČERVEJ ARMÁDY)

Po obnove mosta v roku 1946 sa jeho životnosť odhadovala na desať rokov. Výraznejšia rekonštrukcia napokon prebehla až v rokoch 1984–1985. Počas rekonštrukcie vymenili poškodené kovové časti konštrukcie. Rekonštrukcia súvisela

aj s plánovanou dočasnou trasou rýchloďa, ktorá nemala prechádzať tunelom popod Dunaj, ale využívala most. V tomto období začali s výstavbou nadjazdu ponad Einsteinovu ulicu, ktorý využívala MHD a od jari 2016 aj električka.

MOST SNP

Po otvorení mosta v auguste 1972 bol hlavnou dopravnou spojniciou medzi Bratislavou a Petržalkou. Na jeseň 1989 sprístupnili nový nadjazd spájajúci Most SNP s Panónskou cestou. V októbri 1989 sprístupnili novú štvorprúdovú cestu na Einsteinovej ulici, ktorá spájala jednotlivé bratislavské mosty – od Prístavného po Most SNP s plánovaným napojením na rozostavaný Most Lafranconi.

18 • Internát Fakulty VŠ politickej ÚV KSČ

19 • Ekonomická univerzita (VŠ ekonomická)

17 • Zdravotné stredisko

Súčasťou nového sídliska neboli len paneláky, ale aj občianska vybavenosť a objekty celomestského či celoslovenského významu. Vyberáme niektoré z nich. Výstavbe budov predchádzala architektonická súťaž, do ktorej sa zapájali už známi i začínajúci architekti. Ich výstavba sa však značne oneskorovala za kolaudáciou obytných domov.

POLYFUNKČNÝ OBJEKT

Ovsištské námestie (Nám. N. Krupskej)
Autormi projektu sú architekti Stanislav Talaš a Ján Lenčo. Postavili ho v rokoch 1977 — 1985. Budova leží na oboch stranách hlavnej cesty, ponad ňou je spojená premostením. Na jednej strane bolo sídlo kultúrneho domu otvoreného roku 1985. Na druhej strane sa nachádzali potraviny, reštaurácia, bar, rýchle občerstvenie a iné prevádzky. Stavbu ocenili architektonickou Cenou Dušana Jurkoviča.

ZDRAVOTNÉ STREDISKO

Rovniankova (Fosterova) ul.
Bola to prvá účelová budova zdravotného strediska v rámci nového sídliska v Zrkadlovom

háji. Otvorili ho v roku 1979. Okrem ordinácií sa tu nachádzala aj lekáreň.

POLIKLINIKA

Šustekova (Synekova) ul.
Autorom projektu je Albert Ščepán. Postavili ju v rokoch 1980 — 1985 a sprístupnili pre verejnosť v januári 1986. Zabezpečovala zdravotné služby pre obyvateľov Starého hája a Ovsišťa.

„ČERVENÁ“ POŠTA A TELEFÓNNA ÚSTREDŇA

Furdekova (Zetkinova) ul.
Budovu, ktorej autormi sú Oľga a Pavol Ondreičkovci, postavili v rokoch 1980 — 1984. Jej fasády pôvodne pokrývali červené lamely.

Z nich sa nad hlavným vchodom vynáral veľký nápis POŠTA. Lamely boli dlhší čas prekryté reklamnými plachtami a v roku 2011 pri prestavbe budovy ich odstránili. V súčasnosti v budove sídli popri pošte aj banka a vysoká škola.

TECHNOPOL

Kutlíkova (Kalininova) ul.
Budova s výškou 90 metrov je druhou najvyššou v Petržalke. Navrhol ju architekt Rudolf Masný a postavili ju v rokoch 1981 — 1987 ako administratívnu budovu. Mala byť akýmsi protipólom pylónu Mosta SNP. Nachádza sa tu tiež konferenčná sála, menšie prevádzky a reštaurácia. V dvoch výškových budovách má sídlo viacero inštitúcií — aj Miestny úrad Bratislava-Petržalka.

INTERNÁT FAKULTY VŠ POLITICKEJ ÚV KSČ

Romanova (Togliattiho) ul.
Autormi internátu, postaveného v rokoch 1984 — 1987, sú architekti Juraj Lupták a Rastislav Vacho. Internát tvorí 12-podlažná budova a prízemná časť s kongresovou sálou, telocvičňou a jedálňou. Vzhľadom na svoj účel patrila budova k nadštandardným internátom. Súčasťou usporiadania je vnútorné atrium, z ktorého sa v rámci nerealizovanej druhej etapy malo vchádzať do plavárne, knižnice a učební.

INCHEBA

Viedenská cesta
Areál výstavného komplexu Incheba — International Chemical Bratislava — sa nachádza na ploche 66,6 ha. Projekt vznikol v 70. rokoch pod vedením architekta Vladimíra Dedečka. Samotná výstavba sa začala v roku 1980 a ukončili ju v 90. rokoch. Celý projekt nebol dostavaný kvôli finančnej náročnosti, neskôr ho prepracovali a zrealizovali v obmedzenom rozsahu. Výstavné haly sú celoročne využívané na rôzne veľtrhy, koncerty, konferencie a iné spoločenské udalosti.

20 • Polyfunkčný objekt — Ovsištské nám.

22 • „Červená“ pošta a telefónna ústredňa

24 • Technopol

21 • Poliklinika

23 • Nemocnica sv. Cyrila a Metoda (Nemocnica s poliklinikou II. typu)

25 • Incheba

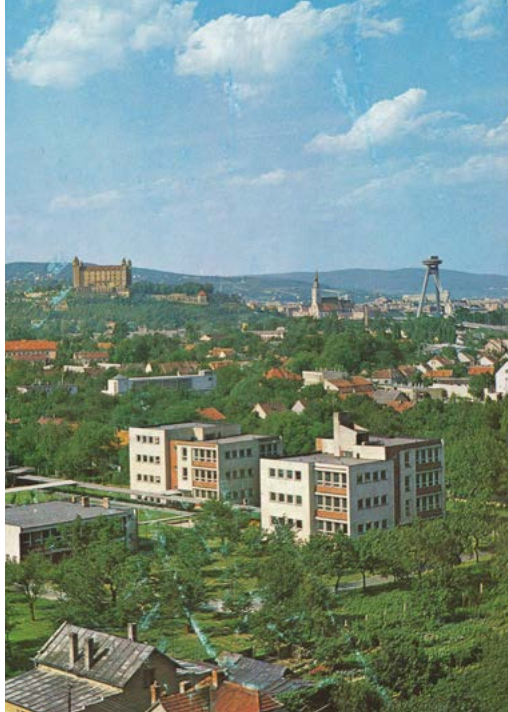
EKONOMICKÁ UNIVERZITA (VŠ EKONOMICKÁ)

Dolnozemska (Sverdlovova) ul.
Autormi projektu sú Anton Cimmermann, Henrich Kupec a Juraj Uličný. Základný kameň univerzity položili v septembri 1983. Okrem učebných priestorov sa v areáli nachádza internát, stravovacie zariadenie, knižnica, súčasťou mala byť aj plaváreň.

NEMOCNICA SV. CYRILA A METODA (NEMOCNICA S POLIKLINIKOU II. TYPU)

Antolská ul. (Ul. Zoje Kosmodemianskej)
Budova sa skladá z nemocnice a polikliniky. Autormi projektu z roku 1984 sú Ivan Kolenič, Štefan Lichvár, Jindřich Martin, Viktor Šišolák, J. Dinaj, V. Hučko a Vladimír Kubiš. Začali ju stavať v roku 1985 a dokončili v roku 1997. Na výstavbe sa v roku 1989 podieľali aj robotníci z Kuby.

Zánik pôvodnej Petržalky

26 • Stará Petržalka pred zbúraním v polovici 70. rokov

Väčšina obyvateľov Petržalky ani po začatí výstavby sídliska neverila, že štát zrovná dedinu so zemou. Behom 80. rokov sa však presvedčili, že plnenie plánov päťročnic štátu stojí nad pokojným životom jeho obyvateľov. Staropetržalčania získali náhradné ubytovanie v nových panelákoch. Veľa Petržalčanov si za vyplatené peniaze kúpilo domy so záhradou v Jarovciach, Rusovciach, Čunove a v iných obciach okolo Bratislavy. Zbúranie starej Petržalky nenávratne narušilo urbanistický vzhľad a komunitné pomery tejto mestskej časti Bratislavy.

BÚRANIE OBCE

Likvidácia starej Petržalky prebiehala postupne, najprv v časti Háje, od roku 1982 v časti Dvory, kde ležalo jej jadro. Keď sa ľudia vysťahovali, bager zbúral domy na ulici a sutinu odviezli tatrovky. Celý pozemok potom buldozér zrovnal aj s orniciou a stromami na kopy. Ostala holá pláň. Ešte pred zbúraním domov si z nich mnohí Bratislavčania rozoberali stavebný materiál.

Majiteľom domov poskytol štát náhradné byty a vyplatil im ich zostatkovú hodnotu podľa platných cenníkov. Tá bola vzhľadom na stavebnú uzáveru a nemožnosť rekonštrukcie a úprav domov nízka. Viacerí obyvatelia sa odmietli vysťahovať a urobili tak až na nátlak štátnych orgánov. Prví Staropetržalčania dostali byty najmä v Karlovej Vsi a na Medzijarkoch, neskôr sa sťahovali do prvých panelákov v Petržalke. Okrem domov zbúrali aj Dom osvetu na Ždanovovej ul. a kiná Iskra (1982) a Partizán (1983).

90

27 • Ulice starej Petržalky pred zbúraním

28

29

30

31

33 • Zdravotné stredisko na Záporožskej ulici, postavené v 50. rokoch, využíva sa dodnes

32 • Pohľad na osamotený Kostol Povýšenia Sv. Kríža na Daliborovom námestí po zbúraní rodinných domov

34

ZVÝŠKY STAREJ PETRŽALKY

Starú Petržalku dnes tvorí časť vymedzená Rusovskou cestou a Kopčianskou ulicou. Okrem rodinných domov sa tu zachovali zvyšky továrne Matador. Zo starého Ovsíšťa sa zachovalo niekoľko domov na Sosnovej ul. V rámci sídliska nájdeme viacero solitérov bývalej obce, napríklad Kostol Povýšenia Sv. Kríža, zo škôl budovy Gymnázia Einsteinova, dnešnej Bulharskej školy či gymnázia Mercury, zdravotné stredisko na Záporožskej ulici a niektoré športoviská či dostihová dráha.

35

1973 — 1989
I. časť

Život na hranici železnej opony

92

36

37 • Pohraničná stráž

38

Až do roku 1989 ležala Petržalka pri hranici železnej opony, ktorá rozdeľovala Európu na dve časti. Do hraničného pásma nemali bežní ľudia prístup a pohyb v jej blízkosti bol prísne sledovaný. Pohraničníari boli súčasťou života Petržalčanov, navštevovali školy a zapájali sa do miestnych spoločenských podujatí. Petržalka sa zapájala do socialistickej súťaže národných výborov prihraničných obcí o titul „vzorná pohraničná obec“, ktorý získala v roku 1982 a 1984. Rok 1989 znamenal zlom, kedy Petržalka opäť nadväzovala spoluprácu s okolitými rakúskymi obcami, s ktorými ju spájala stáročná história.

ÚRYVOK ZO ZÁKONA Č. 69/1951 O OCHRANE ŠTÁTNYCH HRANÍC ZO DŇA 11. JÚLA 1951:

„Národné zhromaždenie Československej republiky sa uznieslo na tomto zákone: § 1. Na zabezpečenie pokojnej výstavby socializmu v našej vlasti treba účinne chrániť štátne hranice pred prenikaním všetkých nepriateľov tábora pokroku a mieru. Ochrana štátnych hraníc je preto povinnosťou každého občana. ... § 3. (1) Službu v Pohraničnej stráží vykonávajú pre jej význam, zodpovednosť a namáhavosť vybratí príslušníci pracujúceho ľudu. ... § 10. a) vstup

a pobyt na určitej časti územia štátu je zakázaný alebo dovolený len na osobitné povolenie...“

ŽELEZNÁ OPONA

Železná opona, odborne nazývaná ženijnotechnický zátaras, bola vybudovaná po celej dĺžke hraníc s Rakúskom a Nemeckom. Začala sa budovať v roku 1951. Zátaras bol široký 15 až 20 metrov a inštaloval sa vo vzdialenosti 50 m od hraníc z dôvodu možného pozorovania nepriateľom. Samotný plot mal výšku 2 metre a skladal sa z troch stien tvorených drevenými

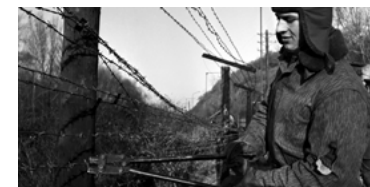
93

39 • Nový hraničný prechod v Jarovciach. V pozadí je vidieť sídlisko v Petržalke.

41 • Strihanie pohraničných drôtov v decembri 1989 znamenalo symbolický návrat Československa do Európy

42

40 • Mapa železnej opony

1973 — 1989

I. časť

kolíkmi, na ktoré sa upevňovali ostnaté drôty. Prostredná stena bola vybavená elektrickými vodičmi s napätím dva až sedemtisíc voltov. V šírke 2 km okolo ženijnotechnickej zátarasy bolo zriadené tzv. „prihraničné zakázané pásmo“, kde mal zákaz vstupu akýkoľvek občan okrem členov pohraničnej stráže. Na toto zakázané pásmo nadväzovalo hraničné pásmo smerom do vnútrozemia, v ktorom pohraničná stráž sledovala a hlásila pohyb podozrivých osôb.

POHRANIČNÁ STRÁŽ

Pohraničná stráž (PS) bola vytvorená v roku 1949 ako výkonný orgán ministerstva vnútra. Hlavnou úlohou ozbrojenej jednotky bolo bezpečnostné zaistenie štátnej hranice. Oficiálnym dôvodom opatrenia bolo zamedziť prenikaniu agentov západných spravodajských služieb s podvratnými úmyslami do Československa a zabrániť im v rozvracaní tzv. ľudovo-demokratického režimu. Pohraničná stráž taktiež zriadila svoju vlastnú spravodajskú službu, ktorej cieľom bolo budovať sieť spolupracovníkov z radov civilného obyvateľstva a získať pre seba agenty v zahraničnom pohraničnom území.

Petržalku ako prihraničnú obec nám dodnes pripomína jedno z námestí — Nám. hraničiarov. Pôvodne malo niesť názov Nám. pohraničiarov. Oficiálne ho pre verejnosť sprístupnili 11. júla 1981. Deň 11. júl sa v ČSSR oslavoval ako Deň pohraničnej stráže. Nám. hraničiarov v Petržalke nám svojím názvom pripomína nedávnu históriu, keď na území Petržalky pohraničníari zatkli alebo usmrtili ľudí za nedovolené prekročenie štátnej hranice.

PÁD ŽELEZNEJ OPONY

Pod tlakom verejnosti v novembri 1989 nastal definitívny koniec komunistického režimu v ČSSR. Spustili ho najmä protesty slovenských a českých študentov a umelcov. Vznikli občianske hnutia proti násiliu a KSČ postupne strácala svoje postavenie v spoločnosti. Zanikla cenzúra, štátna bezpečnosť a čo je najdôležitejšie, otvorili sa hranice so západnými krajinami. Najprv sa začali uvoľňovať hranice v Maďarsku, nasledoval pád Berlínskeho múru. V nedeľu 10. decembra 1989 sa konal pochod obyvateľov Bratislavy do Hainburgu. V tento deň začala pohraničná stráž s likvidáciou hraničného plotu a zábran v Petržalke, Rusovciach a pri Devíne.

43 • Jozef Barinka

44 • Marika Gombitová

Do histórie Petržalky sa zapísali výnimočnou prácou, celoživotným prínosom a radosťou, ktorú vniesli do života (nielen) Petržalčanov. Približujeme portréty aspoň niekoľkých osobností, ktoré sa medzi rokmi 1973 — 1989 prisťahovali do Petržalky a vo veľkej miere sa pričínili o jej rozvoj.

JOZEF BARINKA

V Petržalke žije a pôsobí akad. sochár doc. Jozef Barinka (* 15. 1. 1944 Sasinkovo). Pôsobí ako pedagóg na Vysokej škole výtvarných umení v Bratislave, je vedúci ateliéru sochárskej prípravy pre reštaurátorov. Je autorom o. i. sochy Zrod (1985) na Beňadickej ulici, pamätnej tabule prof. Juraja Hronca v budove Ekonomickej univerzity na Dolnozemskej ceste (1986), sochy Vlada Dzurilla pred hokejovým štadiónom v Ružinove či Pamätníka obetiam komunizmu na Jakubovom námestí (2005).

MARIKA GOMBITOVÁ

Marika Gombitová (* 12. 9. 1956 Turany nad Ondavou) je slovenská speváčka a skladateľka. Počas štúdia na strednej priemyselnej škole

v Košiciach, spievala v skupine Profily a tanečných orchestroch. V roku 1976 prijala ponuku Janka Lehotského pripojiť sa k skupine Modus. Spolupracovala s poprednými osobnosťami slovenskej hudobnej scény (Ján Lehotský, Pavol Hammel, Marian Varga) a zvlášť s básnikom a textárom Kamilom Peterajom vytvorila štýl prepájajúci rock a pop so šansónom a poéziou. Vydala niekoľko albumov, v ktorých je autorkou niekoľkých skladieb. Získala významné ocenenia Bratislavskej líry, Zlatý Slávik či OTO. Stala sa hudobnou ikonou — získala ocenenia Speváčka storočia, žena 21. storočia alebo cenu Grand prix zväzu autorov a interpretov za celoživotný prínos v oblasti populárnej hudby. Je nazývaná nekorunovanou kráľovnou populárnej hudby. Dlhodobo žije v Petržalke, kde v roku 2010

45 • Anton Hykisch

zmenila bydlisko len o pár ulíc, pre bezbarierový prístup.

JURAJ HATRÍK

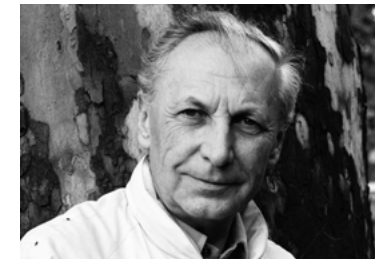
Hudobný skladateľ, teoretik a pedagóg prof. Juraj Hatrík (* 1. 5. 1941 Orkucany), v rokoch 1958 — 1963 vyštudoval odbor kompozícia na VŠMU u Alexandra Moyzesa a teóriu hudby a estetiky u Ota Ferenczyho. Od roku 1958 pôsobí na Vysokej škole múzických umení, od roku 1997 ako profesor skladby a teórie hudby. V roku 2006 získal Cenu SOZA za dielo O Maruľke a Víčkovi Jablčkovci za najúspešnejšiu skladbu v oblasti vážnej hudby.

DANIEL HEVIER

Daniel Hevier (* 6. 12. 1955 Bratislava) je prozaik, básnik, dramatik, scenárista, textár a autor literatúry pre deti a mládež. Vyštudoval estetiku a slovenčinu na Filozofickej fakulte UK. Stal sa šéfredaktorom vydavateľstva Mladé letá a od roku 1992 vedie vlastné vydavateľstvo Hevi, v ktorom vydal vyše 100 titulov. Píše tiež divadelné a rozhlasové hry, libretá muzikálov, filmové a televízne scenáre, prekladá z anglič-

46 • Juraj Hatrík

48 • Ladislav Chudík

47 • Daniel Hevier

tiny a ruštiny a je autorom viacerých známych textov piesní. Daniel Hevier je tiež editorom a ilustrátorom viacerých výberov humoristických rozprávok a zborníkov poézie domácej i zahraničnej literatúry.

ANTON HYKISCH

V roku 1988 sa do Petržalky prisťahoval prozaik, dramatik a autor literatúry pre deti a mládež Anton Hykisch (* 23. 2. 1932 Banská Štiavnica). V roku 1959 vydal román Krok do neznáma. Výrazný čitateľský úspech dosiahli historické romány Čas majstrov (1977), situovaný do Banskej Štiavnice na rozhraní 15. a 16. storočia, a Milujte kráľovnú (1984) zasadený do obdobia vlády Márie Terézie. V rokoch 1990 — 1992 bol poslancom a v rokoch 1993 — 1997 veľvyslancom v Kanade.

LADISLAV CHUDÍK

Ladislav Chudík (* 27. 5. 1924 Hronec — † 29. 6. 2015 Bratislava), slovenský divadelný a filmový herec, vysokoškolský divadelný pedagóg a recitátor. Študoval na gymnáziu v Kremnici, na Filozofickej fakulte UK a na

49 •
Ján Chryzostom Korec

50 • Marián Kochanský

dramatickom oddelení Štátneho konzervatória v Bratislave. Od roku 1944 bol členom SND, od 1949 pedagóg na bratislavskom konzervatóriu, VŠMU v Bratislave a v rokoch 1989 – 1990 minister kultúry Slovenskej republiky. Vynikal schopnosťou vykresliť popri vonkajšom aj vnútorný portrét postavy a detailne ovládal javiskovú reč. Získal viacero ocenení, ako zaslúžilý (1965) a národný umelec (1982), Genu Jozefa Kronera (1999) za celoživotné dielo, Rad Ľudovíta Štúra I. triedy (1998) či Krištáľové krídlo (2002) v oblasti divadlo a audiovizuálne umenie. Od 80. rokov žil v Petržalke.

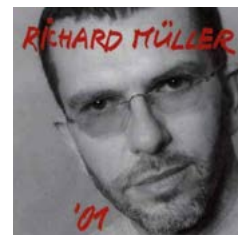
JÁN CHRYZOSTOM KOREC

Kardinál a nitriansky biskup Ján Chryzostom Korec (* 22. 1. 1924 Bošany – † 29. 6. 2015 Nitra) v roku 1939 vstúpil do Spoločnosti Ježišovej. V roku 1950, počas likvidácie kláštorov, bol internovaný. Po prepustení odišiel do civilného života a pôsobil ako robotník. Zároveň sa však angažoval v podzemnej cirkvi, 1. októbra 1950 bol tajne vysvätený za kňaza a 24. augusta 1951 ho biskup Pavol Hnilica vysvätil na biskupa. V prvej polovici 50. rokov pracoval v Tat-

rache, na prevádzke v Petržalke, kde pôsobil do roku 1954. V rokoch 1960 – 1968 bol väznený. Po prepustení z väzenia až do odchodu do dôchodku v roku 1984 pracoval v rôznych robotníckych povolaniach: v roku 1975 sa opäť zamestnal v Tatrache ako skladník, neskôr ako opravár výťahov v nových petržalských panelákoch a napokon ako pomocný robotník v stolárskej dielni. Popritom sa venoval aj kňazskej činnosti. V rokoch 1974 – 1989 býval na Vilovej ulici v Petržalke.

MARIÁN KOCHANSKÝ

V zozname Petržalčanov nemôže chýbať spevák Marián Kochanský (* 4. 6. 1955 Partizánske – † 28. 4. 2006 Bratislava) a členovia hudobnej skupiny LOJZO. Skupina vznikla v roku 1982, spočiatku hrala piesne blízke hudbe z prelomu 19. a 20. storočia, neskôr rokovejšie, ale vždy s recesisticky ladenými textami. V období najväčšej popularity skupina organizovala známe Teplákové bály, na ktorých boli tepláky „povinnou výbavou“ aj u hostí.

51 • Richard Müller

52 • Jozef Nodžák

53 • Stanislav Štepka

RICHARD MÜLLER

V 80. rokoch sa do Petržalky prisťahoval s manželkou, hlásateľkou Soňou (* 21. 10. 1961 Trenčín), hudobník a spevák skupiny Banket Richard Müller (* 6. 9. 1961 Hlohovec). Bývali na Smolenickej (Rokosovského) ul. č. 14 na 8. poschodí. Tu aj natočili videoklip k pesničke Po schodoch (1986).

JOZEF NODŽÁK

Petržalčanom je aj moderátor, herec a zabávač Jozef Nodžák, známy ako Majster N (* 19. 3. 1946 Slanica). Pôsobil predovšetkým ako šéfredaktor vysielania pre deti a mládež v bratislavskom štúdiu Československej televízie. Spolupodieľal sa na úspešnej výchovno-vzdelávacej detskej relácii Detektív Karol. V 90. rokoch sa stal známy pod pseudonymom Majster N. V detskej relácii Slovenskej televízie Crn Crn vystupoval ako detský zabávač. Hravou formou realizoval rôzne fyzikálne pokusy. Neskôr uvádzal svoju samostatnú reláciu. Roku 2014 sa stal osobnosťou Petržalky vďaka svojej celoživotnej práci v oblasti výchovno-vzdelávacích programov pre deti a mládež.

STANISLAV ŠTEPKA

Tridsať rokov býval v Petržalke na Gwerkovej ulici spisovateľ, dramatik, herec, scenárista a režisér Stanislav Štepka (* 26. 7. 1944 Radošina). Vyštudoval pedagogickú fakultu v Nitre, neskôr žurnalistiku na FiF UK v Bratislave. V roku 1963 sa stal umeleckým šéfom Radošinského náivného divadla. Následne na to mala premiéru jeho prvá divadelná hra: Nemé tváre, alebo zver sa píše s veľkým Z. Od roku 1983 je profesionálnym divadelníkom a spisovateľom na voľnej nohe, zároveň od 1997 majiteľom Radošinského náivného divadla. Vytvoril množstvo divadelných hier (napr. Jááánošiiik, Človečina, Generál či Sláva), filmov a knižných publikácií.

54 • Výstavba valcovne gumových zmesí v Matadore v roku 1977

Najväčšími priemyselnými podnikmi Petržalky v 70. a 80. rokoch boli gumárenský závod Matador a strojársky podnik Závody ťažkého strojárstva, ktorých história siaha do začiatku 20. storočia. Oba podniky okrem poskytovania zamestnania podporovali starostlivosť o svojich zamestnancov a ich rodiny, miestny šport a stredné odborné školy. Ďalšia priemyselná zóna mala vzniknúť na juhu novej obytnej zóny, aby sa v Petržalke rozšírila ponuka pracovných miest a obyvatelia sa nemuseli presúvať na druhú stranu Dunaja.

PANELÁREŇ PREFMONTA

V roku 1971, ešte pred výstavbou sídliska, vybudovali na Kopčianskej ulici fabriku na výrobu panelov, ktoré využívali pri montáži domov. Paneláreň využívala štrk z neďalekej štrkopieskovne. Na paneláreň bola naviazaná cementáreň v Rohožníku, ktorá dodávala cement.

MATADOR

V rokoch 1972 – 1976 postavili v areáli závodu Matador novú výrobnú budovu na vý-

robu gumených výrobkov. Väčšinu výrobkov vyvážal Matador do zahraničia, z toho až 60 % pripadalo na ZSSR. Továrňu finančne podporovala Telovýchovná jednotu Iskra Matador, ktorá mala šesť oddielov: futbalový, volejbalový, basketbalový, tenisový, kolkársky a Zväz základnej a rekreačnej telesnej výchovy. V jej správe bolo aj kúpalisko Matador. V rámci závodu pôsobila aj hudobná skupina Matadorák. Výchovu dorastu zabezpečovalo Stredné odborné učilište chemické na Vranovskej ul.

55 • Mapa s vyznačením jednotlivých zón Petržalky k 31. 12. 1978. Sivou farbou sú vyznačené aktuálne a navrhované priemyselné zóny mestského a nadmestského významu. Vľavo je vyznačená existujúca priemyselná zóna (VII), kde sa nachádzala aj továreň Matador, a dole návrh južného priemyselného areálu (VIII). Tlač: Slovenská grafia, 1980.

ZÁVODY ŤAŽKÉHO STROJÁRSTVA (ZŤS)

Pôvodný závod Kovosmalt viackrát menil organizačnú štruktúru a názov. Istý čas mal názov Turčianske strojárne, závod Petržalka, neskôr Strojárske a metalurgické závody, n. p. (SMZ) a napokon Závody ťažkého strojárstva (ZŤS) Petržalka. ZŤS vyrábali špeciálne poľnohospodárske a lesné mechanizmy či montáž hydraulických valcov. Časť výroby sa zameriavala na zbrojársku oblasť. Väčšinu produkcie vyvážali do zahraničia. Podobne ako Matador aj ZŤS podporovali miestny šport. „Vlajkovou loďou“ bol futbalový klub ZŤS Petržalka. V rámci ZŤS pôsobili aj Automotoklub ZŤS Petržalka a kapela Mladý strojár. So ZŤS bolo prepojené SOU učilište strojárské na Vranovskej ul. Postupne pribúdali v Petržalke ďalšie menšie priemyselné prevádzky. V Dome služieb na Tupole-

56 • Ukážka výrobkov z Matadoru

58 • Výroba gumených produktov z Matadoru

57

59 • Logo továrne Matador

ovej ul. bola dielňa opravovne fotoaparátov, tachografu a zhotovovania patentných služieb. Od roku 1986 sídlila na Mánesovom námestí pobočka Chirany Stará Turá. V roku 1992 sa mala začať výstavba veľkého závodu na Janikovom dvore, kde mali vyrábať medicínske zariadenia. Okrem Chirany mali v tejto lokalite postaviť svoje prevádzky aj podniky zamerané na elektrotechniku – Elektromont a Tesla. V rokoch 1984 – 1985 postavila juhoslovanská firma Pelagonija z macedónskeho Skopje na kľúč pekárňu na Budatínskej (Jakubovského) ulici. Výroba v novej pekárni sa oficiálne začala 18. júla 1985. Mala šesť pekárenských a dve cestovinárske linky. Ročne vyrobila napríklad 5 150 ton okružného chleba, 1 400 ton mliečneho pečiva či 600 ton lístkového cesta. Piekla sa tu aj francúzska bageta.

60 • Trasa rýchlodráhy Bratislave

Tadiaľto mala viesť rýchlodráha - prvý úsek mal končiť innd za Dunajom (6). Ďalšie znázornené pokračovanie je iba možný výhľad.
1 stanica Lúky juh 2 stanica Lúky sever 3 stanica Háje juh 4 stanica Háje sever 5 stanica Petržalka centrum

Nosným dopravným systémom na prepravu obyvateľov sídliska mala byť rýchlodráha na báze metra. Z politických dôvodov sa však používal názov rýchlodráha, keďže podľa vtedajších definícií mohlo mať metro len mesto, ktoré dosiahlo jeden milión obyvateľov. Po vzniku samostatnej Slovenskej republiky nemal štát na jej výstavbu dostatok peňazí. Jej výstavba sa viackrát menila, až bol napokon celý projekt pozastavený.

Prvé návrhy na výstavbu rýchlodráhy siahajú do prvej polovice 70. rokov. Ako nosný systém MHD bolo metro zakotvené v Smernom územnom pláne Bratislavy už v roku 1976.

DOČASNÁ TRAŤ

Aby sa výstavba rýchlodráhy urýchlila, v rokoch 1983 — 1987 mali vybudovať dočasnú povrchovú trasu. Trať mala mať jednu zastávku v Petržalke (stanica Petržalkacentrum) a dve na bratislavskej strane — pri divadle Malá scéna a Autobusovej stanici Mlynské nivy. Rýchlodráha mala využívať vlaky zo Sovietskeho zväzu. Plánovaný interval v špičke bol 3 minúty a za hodinu mala prepraviť vyše 10-tisíc osôb.

Cez Dunaj trať prechádzala po Starom moste. Súčasťou bola výstavba estakády k Starému mostu, ktorú dnes využíva električková trať. Výstavbu však v roku 1985 zastavili z dôvodu vysokých finančných nákladov.

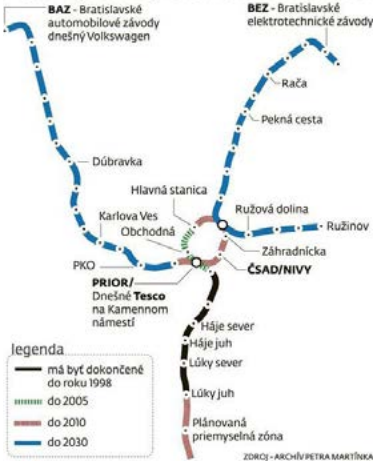
NOVÁ VÝSTAVBA

Nová etapa výstavby metra sa začala v roku 1988 výstavbou trasy B v Petržalke, ktorej generálnym projektantom bol Projektový ústav dopravných stavieb (PÚDOS). Nové trasovanie navrhol Metroprojekt Praha so štyrmi radiálami (dve trasy A a B) v celkovej dĺžke 42 km (trasa A = 26,9 km, trasa B = 15,1 km) so 45 stanicami. Prioritou bolo vybudovanie 9-kilometrového

61 • Nákras trasy rýchlodráhy na dnešnej Jantárovej ulici (Čs. interbrigadistov)

Plán výstavby metra z roku 1988

62 • Výstavba metra sa začala v roku 1988 na území Petržalky. Na území Petržalky bolo naplánovaných päť staníc: Lúkyjuh, Lúky-sever, Háje-juh, Háje-sever a Petržalka-centrum.

63 • Navrhovaná sieť metra v Petržalke a centre mesta

úseku trasy B, ktorá mala spojiť sídlisko Petržalka s Hlavnou stanicou ČSD deviatimi stanicami: Lúky-juh, Lúky-sever, Háje-juh, Háje-sever, Petržalka-centrum, Dunaj, Prior, Obchodná ul. a Hlavná stanica ČSD. Výstavba sa začala v roku 1988, do roku 1997 mal byť uvedený do prevádzky úsek I. B (Lúky-juh — Dunaj) v dĺžke 6 km a celý úsek v roku 2000 až 2005. Z dôvodu politických zmien v novembri 1989 sa v roku 1990 rozbehnutá výstavba metra zastavila. Po prvotných snahách o výstavbu vhodnejšieho typu, tzv. ľahkého metra, ktorý by lepšie vyhovoval bratislavským podmienkam, sa napokon v roku 2003 prestalo o výstavbe metra v Bratislave v najbližšom čase uvažovať. Za hlavný nosný systém mestskej hromadnej dopravy sa určila sieť električiek.

65

64 • Základný kameň bratislavskej rýchlodráhy z roku 1988

66 • Fontána Pijúce holubice od Ambróza Balážika z roku 1982

Sad Janka Kráľa — v minulosti známy ako Bruckenau, Aupark, Park Petržalky, Petržalské sady či Tyršove sady — bol vybudovaný v rokoch 1775 — 1776. Od toho času prešiel park viacerými rekonštrukciami. V roku 1975 oslávil Sad Janka Kráľa 200 rokov od svojho založenia a bol v zanedbanom stave. Výstavbou sídliska strácal park prirodzené predpolie a ochranné pásmo a prírodné koridory s lužnými lesmi.

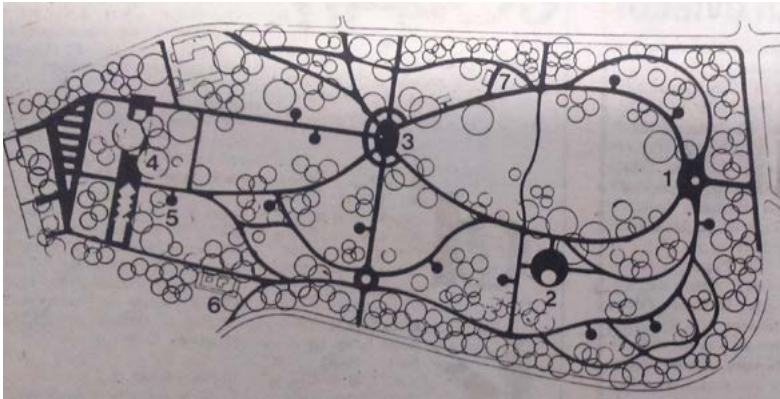
REKONŠTRUKCIA PARKU

V 60. a 70. rokoch bol park značne zane-dbaný, dreviny boli prehustené, stromy sa zača-li postupne deformovať a pre chýbajúcu údržbu schnúť. Preto bol v roku 1975 vypracovaný projekt rekonštrukcie parku. Rekonštrukcia Sadu prebiehala v rokoch 1977 — 1983. Autorom rekonštrukcie je Alfonz Torma. Rekonštrukcia podporila a vyzdvihla pôvodný prírodno-kraji-nársky charakter parku a zachovávala centrálnu časť parku s dominantou sochy Janka Kráľa. Areál doplnila fontána Pijúce holubice od Ambróza Balážika z roku 1982 a 12 odpočinko-vých zón s kameňmi so znakmi zverokruhu od

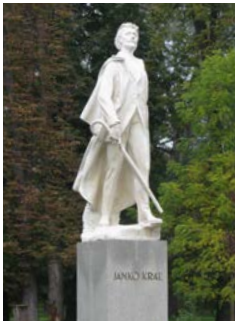
P. Mikláňka. Pri Moste SNP vybudovali terasu na promenádne koncerty s miestami na sede-nie a neďaleko postavili novú budovu espressa. LUNAPARK Počas svojej existencie od konca 19. storo-čia bol jediným zábavným parkom v Bratislave. Pôvodný lunapark sa nachádzal približne na mieste dnešného nákupného centra Aupark. V 50. rokoch 20. storočia ho nahradil lunapark na nábreží Dunaja pri dnešnom divadle Aré-na. V 70. a 80. rokoch bol Lunapark od jari do jesene vyhľadávanou atrakciou. Nachádzali sa tu ruské kolo, autodróm, horská dráha, reťazová

67 • Retiazkový kolotoč, jedna z atrakcií Lunaparku

68 • Pôdorys Sadu Janka Kráľa po rekonštrukcii. Pohľad z juhu (od diaľnice). 1. Gotická veža; 2. Odpočinková plocha s fontánou; 3. Centrum parku so sochou Janka Kráľa; 4. Objekt pre správu s občerstvením a terasou; 5. Jedno z odpočívadiel; 6. Detské ihrisko; 7. Čerpacia stanica a sociálne zariadenie.

69 • Centrálnou časťou parku je priestor pri soche J. Kráľa

70 • Dvanásť znamení zverokruhu v oddychových zónach parku

dráha, zrkadlový labyrint, strašidelná dráha, detské kolotoče, detský vláčik či motokárová dráha. Súčasťou bola strelnica a stánky s ob-čerstvením. Konali sa tu vystúpenia a slávnosti. Koncom 80. rokov začala jeho popularita kle-sať, keďže nezodpovedal vtedajším nárokom, a na začiatku 21. storočia zanikol.

71 • Jednou z vizuálnych dominant parku sa stal aj pylón Mostu SNP

72 • Štátne závodisko
prekážkové dostihy 1989

Šport za Starým mostom v Petržalke má dlhodobú tradíciu. Prestavba Petržalky z dediny na betónové sídlisko bola obdobím vzniku, ale aj koncom športových klubov i areálov. Na stavebný ruch už predtým doplatil štadión TJ Spoje, nasledovalo „letisko Červená hviezda“ a malý pôvodný areál TJ Pravda. „Učupená Matadorka“ sa však zachovala neporušená. Roky budovania priali dostihom, futbalu, tenisu, plávaniu a dnes sú miestom zábavy a oddychu.

FUTBAL

„Posledných sedem rokov TJ Červenej hviezdy“. Začiatkom 70. rokov 20. storočia bol pravý breh Bratislavy ešte stále miestom častých návštev futbalových zápasov „trávnateho letiska“ TJ Červená hviezda. Úspešnou bola sezóna 1975/76, keď sa dostala sa na čelo tabuľky v Slovenskej národnej lige. Posledný rok existencie TJ Červená hviezda v Petržalke v sezóne 1979/80 znamenal aj prepád v súťaži Slovenskej národnej ligy na 16. — predposledné miesto v tabuľke. Obrovská trávnatá plocha zvaná „letisko“ a hľadisko

pre 30-tisíc divákov sa stali obeťou asanácie a výstavby sídliska.

TJ ZŤS PETRŽALKA

Futbalový klub ZŤS Petržalka vznikol v roku 1976 a nadväzoval na predchádzajúce kluby: SKS Petržalka (1965—1975), TJ Považské Strojárne Bratislava (1963—1965) až k pôvodnému uhorskému PTE — Prešporský telocvičný spolok. Koncom 70. rokov hrala TJ ZŤS Petržalka druhú ligu, s cieľom postúpiť vyššie, čo sa „ZŤS-károm“ podarilo až v roku 1981. K atraktívnym súbojom patrila zápas so

Sláviou Praha. V roku 1981 postavili na štadióne ZŤS Petržalka aj novú tribúnu. Samostatnosť klubu TJ ZŤS vydržala do sezóny 1986/87, kedy sa zlúčila s FC Inter Slovnaft a vznikol tak Inter Slovnaft ZŤS.

TJ ISKRA MATADOR A ZELENÉ DRESY MŠK ISKRA PETRŽALKA

TJ Iskra Matador mala v roku 1978 760 členov a šesť oddielov: futbalový, volejbalový, basketbalový, tenisový, kolkársky a Zväz základnej a rekreačnej telesnej výchovy (ZRTV). V ich správe bolo aj kúpalisko „Matadorka“. Najviac však vynikal futbalový oddiel, v ktorom si roku 1978 predseda Iskra Matador Ladislav Árvay vyhládol nenápadného bývalého hráča Jednoty Trenčín Františka Urvaya. Predseda sa vo voľbe nemýlil, Matador vytiahol až do I. Slovenskej národnej futbalovej ligy v sezóne 1980/81. V tom čase bol klub vyzbrojený pesničkou „Ten slávny matador“. František Urvay má dodnes svoju okrídlenú vetu: „Árvay, Urvay to bola dvojčka!“ Po troch rokoch v národnej futbalovej lige nasledoval pád a oslavná pesnička mohla opäť zaznieť až po trinástich rokoch.

JAZDECTVO A DOSTIHY

Koncom 70. rokov pôsobilo v Petržalke viacero jazdeckých oddielov: TJ Slovan Starý háj, TJ Žižka Jazdec či Jazdecký oddiel TJ Slávia SVŠT.

ŠTÁTNE ZÁVODISKO — „TAM, KDE TO VONIA PRÍRODOU“

Dostihová dráha v Starom háji začala svoju funkciu plniť od 70. rokov. Rozhodnutím Ministerstva poľnohospodárstva a výživy SSR bolo vládnym nariadením v roku 1975 zriadené Štátne závodisko v Bratislave. V auguste 1979 sa uskutočnil prvý ročník medzinárodného dostihového dňa za účasti koní v turfe. Práve z tohto podujatia sa zrodil neskorší dostihový míting — dnešný

73 • TJ Červená hviezda

74 • TJ ZŤS Petržalka

75 • TJ Iskra Matador

„Turf — Gala“. Začiatkom 80. rokov sa Bratislavské závodisko venovalo prekážkovým a klusáckym dostihom. V roku 1982 podnik založil a finančne podporoval Pony klub, ktorý úspešne existoval do roku 1989. V druhej polovici 80. rokov sa na závodisku preferovali rovinové výkonnostné skúšky anglického plnokrvníka — aristokrata medzi koňmi. Na rozdiel od iných športovísk na pravom brehu Dunaja, Bratislavské závodisko nepadlo za obeť postupujúcej výstavbe. Jazdecktvu sa v Petržalke darilo aj v krytej hale TJ Slávia SVŠT v Ovsišti. Pravidelne sa tu konali medzinárodné jazdecké preteky Grand prix Bratislava.

TENIS

Populárnym športom bol tenis. TJ Slávia Právnik mala tenisové kurty pri Veľkom Draždiaku. V 80. rokoch bol aktívny aj tenisový oddiel v rámci TJ Matador. Pri príležitosti 75. výročia založenia továrne Matador sa usporiadalo viacero turnajov žiakov, halový turnaj, ako aj majstrovstvá Petržalky pre dospelých a turnaj neregistrovaných hráčov.

77 • Tri objekty; Hrobákova 7
Autor: Alexander Bilkovič, 1984

76 • Jar; Ľubovnianska 3
Autor: Peter Roller, 1989

Napriek tomu, že je Petržalka prezývaná ako „betónová džungľa“ či „králikáreň“, počtom umeleckých diel nezaostáva za ostatnými mestskými časťami. Z tohto obdobia poznáme približne 52 sochárskych objektov, 7 veľkorozmerných a 5 čiastkových malieb na fasádach 12-poschodových panelákov a tri mozaikové diela. Vyberáme aspoň niektoré z nich.

TÉMY UMELECKÝCH DIEL

Sedemdesiate a osemdesiate roky 20. storočia prinášajú do sídlisk prvé dizajnové riešenia, ktoré jednotlivé stavby individualizujú. Dodávajú im osobitú atmosféru a spestrujú jednotvárne okolie panelových sídlisk. Výtvarné diela sú integrované do prostredia s väčším citom a vo vzájomnom kontexte (Obr. č. 1: Múr dostihovej dráhy). Súdobá umelecká tvorba reflektuje spoločenskú situáciu. Možnosti jej vyjadrenia sú ideologicky obmedzované, preto sa umelci realizujú vo všeobecnejších témach. Obvyklé motívy, ktoré predstavujú jednotlivé diela, sú: žena (Obr. č. 2: Jar), rodina (Obr. č. 3: Klub mladej rodiny), mladosť (Obr. č. 4: Pieseň mladosti), príroda (Obr. č. 5: Strom), posolstvo

mieru (Obr. č. 6: Fontána Pijúce holubice), hrdina — predstaviteľ režimu (Obr. č. 7: Oddanosť strane), geometrické vzory (Obr. č. 8: Geometrické reliéfy) a na konci 80. rokov pribúdajú abstraktné diela (Obr. č. 9: Kocka).

Jednotlivé epochy sú charakteristické aj použitým materiálom. V tomto období sa na výrobu sôch v Petržalke používal najmä betón, pieskovec, bronz, kameň, keramika, plast a nájdeme tu aj zopár objektov z kovu (Obr. č. 10: Reliéf).

UMIESTNENIE

Najčastejšie sa tu vyskytujú menšie sochárske útvary ako samostatné prvky umiestnené do medziblokových priestranstiev (Obr. č.

78 • Fontána Pijúce holubice; Sad J. Kráľa, Krasovského ulica
Autor: Ambróz Balážik, 1981

79 • Veľkoplošná maľba Mier; Osuského 1
Autor: Jozef Porubčín, 1985

80 • Pieseň mladosti; Starhradská 1
Autor: Ján Hučko, 1986

81 • Strom; Furdekova 14
Autor: A. Vranka a O. Vranková, 1. polovica 80. rokov 20. stor.

82 • Holubica mieru; Dolnozemska cesta
Autor: Karol Lacko, 1984

11: Mladosť) alebo pred vysokopodlažnú stavbu orientovanú k širšiemu okoliu (Obr. č. 12: Posolstvo mieru). V iac vynikajú sochy nachádzajúce sa v uzavretých urbanistických priestoroch, ktoré vďaka nim pôsobia intímnejšie (Obr. č. 13: Ženy s holubicou). Sochárske diela môžeme nájsť aj pri školách alebo v parkoch. Obvykle sú ich výrazové prostriedky primerané vysokopodlažnej zástavbe (Obr. č. 14: Holubica mieru). V priestore obytnej štvrte slúžia aj ako orientačné body.

V 70. rokoch sa rozšírilo použitie maliarskych technik na sídliskách. Maliarske externé diela sa väčšinou spájali s mimoobytnými stavbami (napr. na stene potravín — Obr. č. 15: Radostný život) a využívali sa predovšetkým mozaiky a keramické kompozície na pohľadovo exponovaných plochách (Obr. č. 16: Keramický reliéf s motívom slnka a ryby).

Kolorit Petržalky dotvárajú farebné veľkorozmerné maľby s geometrickými motívmi na priečeliach panelákov. Tieto originálne detaily

napomáhali vymaniť sa zo zajatia typizácie socialistickej výstavby. V o viacerých prípadoch je hranica medzi dizajnom a výtvarným umením nejasná — napríklad aj pri hracích prvkoch pre detské ihriská (Obr. č. 17: Tri objekty). Tieto prvky boli do roku 1989 jednou z oblastí, kde sa uplatnili originálne návrhy architektov a výtvarníkov. Je zrejmé, že sa autori snažili zaujať užívateľov ihriska a stimulovať ich predstavivosť.

Na pomedzí dizajnu a umenia stáli napríklad deliace steny, kde boli výtvarné prvky doplnené sekundárne (Obr. č. 18: Keramický reliéf), alebo, naopak, vznikli ako výtvarné diela, ktorým bola druhotne priradená ešte iná funkčnosť.

Medzi unikátne výtvarné diela patrili práve veľkorozmerné maľby na siedmich bočných fasádach 12-poschodových terasových domov. Od roku 2005 postupne mizli pod zateplením domov. Posledná zachovaná maľba ostala na dome na Osuského ulici č. 1, oproti DK Zrkadlo-vý háj (Obr. č. 19: maľba Mier).

83 • Plážové kúpalisko
Lido na začiatku 70. rokov

Podobne ako iné mestské časti Bratislavy aj petržalská strana Dunaja ponúkala svojim obyvateľom rôzne možnosti na sprestenie voľného času vo forme oddychu a zábavy. Na území Petržalky mohli návštevníci v 70. a 80 rokoch využívať v letnom období kúpaliská Lido, Matador a plážové kúpalisko Veľký Draždiak.

KÚPALISKO MATADOR

Od r. 1963 využívali obyvatelia Bratislavy termálne kúpalisko Matador. Zriaďovateľom bola Telovýchovná jednota Iskra Matador. Kúpalisko ponúkalo svojim návštevníkom plavecký 50 m bazén, menší 25 m a 2 detské bazény. Veľký bazén spĺňal olympijské parametre a konali sa v ňom viaceré slovenské a medzinárodné športové podujatia.

LIDO

Predchodcom a prvým verejným bratislavským kúpaliskom podľa viedenského vzoru sa stalo plážové kúpalisko Lido. Od 70. rokov jeho obľúbenosť postupne klesala. Jedným z problémov Lida bola aj hladina Dunaja. Počas povodní ho zaliala voda, pri nízkej hladine zasa

nebolo možné čerpať vodu zo studne na napustenie bazéna. Kúpalisko malo ísť v r. 1988 do rekonštrukcie, mali sa tu vybudovať nové inžinierske siete, hygienické zariadenia a športové ihriská. V súčasnosti je areál zanedbaný.

JAZERO VEĽKÝ DRAŽDIAK

Na území Petržalky sa nachádzalo viacero menších jazier. Úpravou územia vybudovali počas výstavby Petržalky jazerá Veľký a Malý Draždiak. Počas výstavby sídliska slúžili jazerá ako bagrovisko štrku. Po ukončení výstavby sa spolu s príľahlým lesom stali súčasťou aktívnej zóny oddychu, športu a rekreácie. Okolie Veľkého Draždiaka bolo vyhradené na rekreáciu. V 80. rokoch postupne upravili jeho brehy a prehĺbili dno, vybudovali tu reštaurá-

84 • Kúpalisko Matador v 70. rokoch

86 • Brehy Veľkého Draždiaka sa postupne stali obľúbeným miestom oddychu nielen pre obyvateľov Petržalky

ciu Kormorán, hygienické a sociálne zariadenia, prezliekarne, stánky s občerstvením a tenisové kurty.

BEH BRATISLAVČANOV

V r. 1983 bolo v Bratislave založené bežecké podujatie Beh Bratislavčanov podľa vzoru maratónov v iných krajinách. Nultý ročník sa konal v sobotu 23. apríla 1983 za účasti 600 pretekárov. Trasa bola kratšia ako klasický maratón. Účastníci vyrazili spod Starého mosta cez Most SNP, Hviezdoslavovo nám., Ventúrsku (Jiráskovu) ulicu popod Michalskú bránu na Suché mýto, Hodžovo (Mierové) nám. na Nám. slobody (Gottwaldovo), kde bol cieľ. Po úspešnom nultom ročníku pripravoval podujatie od r. 1984 STARZ — Správa telovýchovných a rekreačných zariadení.

85

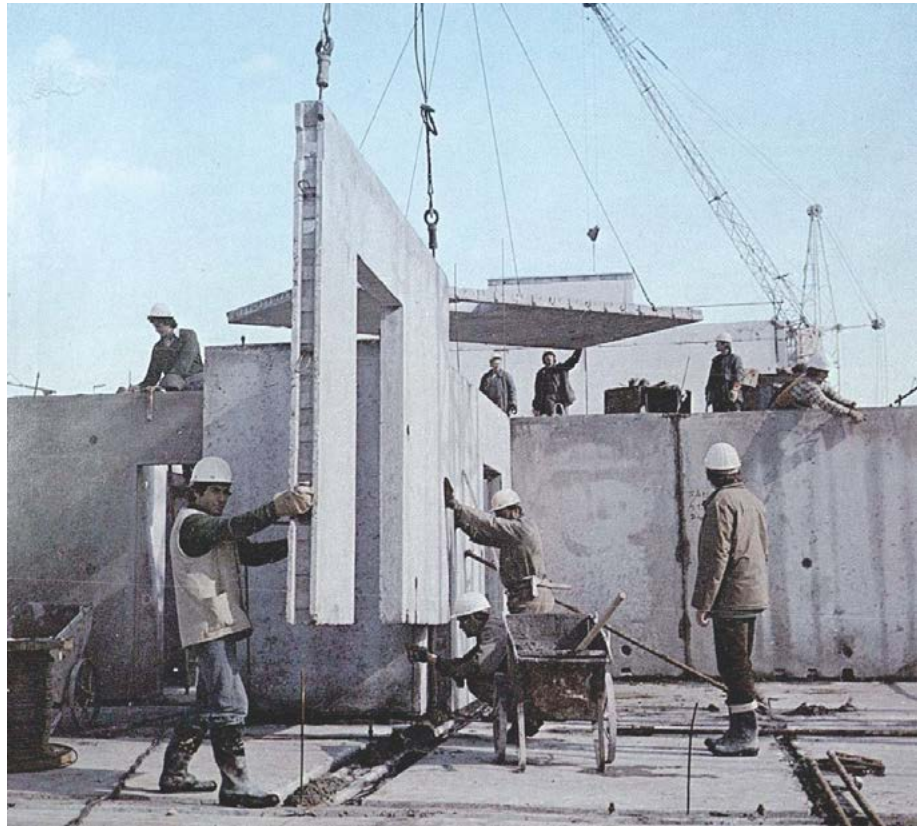
87 • Z centra mesta sa obyvatelia mohli prepraviť do Petržalky loďou — propelerom. Názov Propeler je odvodený od spôsobu pohonu lode (propeler — lodná vrtuľa). Posledný propeler bol uvedený do prevádzky v roku 1978 pod menom Kamzík.

88

1973 —

II. časť

Pohľad na výstavbu sídliska v 70. a 80. rokoch

1989

Posledná výstava päťročného projektu, predstavuje život „Novopetržalčanov“ na budovanom sídlisku, formovanie novej lokálnej komunity a vzťah pôvodných obyvateľov starej Petržalky k jej novým obyvateľom. Jednotlivé časti výstavy zachytávajú výstavbu Petržalky — najväčšieho panelového sídliska v strednej Európe. V tomto roku sa pozornosť sústredila na radosti a starosti nových obyvateľov sídliska. Tí sa na jednej strane tešili z nových bytov, ale nadšenie čoskoro vystriedali problémy s realitou života na budovanom sídlisku. Byty boli síce skolaudované, chýbali však prístupové chodníky, namiesto parkov a zelene sa v okolí domov nachádzali zvyšky stavebných materiálov. Za bytovou výstavbou zaostávala vyššia občianska vybavenosť — výstavba obchodov či zdravotných zariadení. Hoci obyvatelia nového sídliska pochádzali zo všetkých kútov bývalého Československa, postupne sa formovala nová petržalská komunita.

AUTORI PROJEKTU VÝSTAV: PhDr. Katarína Bergerová; doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; VÝSTAVU PRIPRAVILI: študenti magisterského odboru Muzeológia a kultúrne dedičstvo; Katedra etnológie a muzeológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave: Bc. Andrea Bunčková; Bc. Zuzana Danihelová; Bc. Adriana Dubovcová; Bc. Barbora Káňová; Bc. Silvia Krajcovicsová; Bc. Klaudia Krajčíková; Bc. Katarína Krivdová; Bc. Zuzana Lintnerová Bc. Erika Nemcová; Bc. Miroslava Nemšáková; Bc. Romana Nošková; Bc. Alžbeta Randová; Bc. Nela Szabóová; Bc. Zuzana Švecová; Bc. Barbora Zárecká PEDAGOGICKÉ A ORGANIZAČNÉ VEDENIE: Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; PhDr. Jan Dolák, PhD.; Doc. PhDr. Pavol Tišliar, PhD.; Miestna knižnica Petržalka: PhDr. Katarína Bergerová; Mgr. Viera Némethová; V SPOLUPRÁCI: Detský folklórny súbor Hájenka; Detský folklórny súbor Lúčka; Folklórny súbor Poleno; KORVETA, s. r. o. — Ing. Pavel Kara; MČ Bratislava-Petržalka; MŠK Iskra Petržalka; Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o. z.; Múzeum školstva a pedagogiky; Obchodná akadémia Imricha Karvaša, Hrobákova 11 Bratislava; Športový klub polície Bratislava; Tlačová agentúra Slovenskej republiky; www.webumenia.sk; Základná škola Dudova 2, Bratislava; Základná škola Budatínska 61, Bratislava; ODBORNÁ SPOLUPRÁCA: Mgr. art. Martin Kleibl, ArtD.

Výstavba sídliska

112

01 • Na fotografii chýba na voľnej ploche saleziánske centrum a obchod.

Výstavba sídliska sa oficiálne začala 2. apríla 1973 položením základného kameňa na Námestí hraničiarov. Do roku 1989 bola výstavba bytov takmer ukončená. Podľa pôvodných predstáv „...mestský sektor Petržalka má byť zhmotnenou snahou slovenských architektov o vytvorenie konglomerátu v zmysle najmodernejších mestotvorných zásad...“. (Večerník, 24. 8. 1973) Realita však bola iná. Aj verejne sa kritizovala kvalita prác — od výroby panelov, montážne práce až po základné vybavenie bytov.

ČASTI PETRŽALKY

HÁJE (Starý háj, Zrkadlový háj a Ovsiešte)

— výstavba v rokoch 1973 — 1980

LÚKY (Lúky I. — VIII.)

— výstavba v rokoch 1979 — 1983

DVORY (Dvory I. — VI. a Malé centrum)

— výstavba v rokoch 1982 — 1991

113

02 • „Petržalská paneláreň je jednou z najrozhodujúcejších zápalných šnúr nekvality. Nie a nie tu dosiahnuť takú akosť, ako by bolo treba.“ (Večerník, 18. 3. 1980)

03 • Pohľad na výstavbu sídliska v 70. a 80. rokoch

04 • Model Petržalky. Pohľad na časť Ovsiešte, Háje a Dvory.

05 • Výstavba Petržalky patrila medzi priority najvyšších štátnych predstaviteľov. Dokladá to aj návšteva G. Husáka v petržalskej panelárni (1973), prvého tajomníka ÚV KSS Jozefa Lenárta a predsedu vlády SSR Petra Colotku (1978) či Jozefa Lenárta a vedúceho tajomníka Mestského výboru KSS v Bratislave Gejzu Šlapku (1986), ktorí sa zaujímali o priebeh výstavby sídliska. Na poslednej fotografii môžeme vidieť v pozadí ešte zvyšky starej Petržalky.

06

07 • Bicykel — hlavný dopravný prostriedok mládežníkov na sídlisku

„Aká? Nuž moderná, mladá, v rozbehnutom budovaní, stále o čosi bohatšia, ale aj s chýbajúcimi objektami, nedokončenými komunikáciami, skrátka, je to mládenček, ktorý musí zjesť ešte veľa chleba — kým vyrastie v dospelého chlapa. A veď ten chlap bude musieť aj čosi uniesť na svojich pleciach — po dokončení bude štvrt domovom pre 150 tisíc ľudí. Domov, to však sú nielen byty, ale aj ostatná občianska vybavenosť — materské a základné školy, jasle, obchodná sieť, služby, kultúrne zariadenia...“
(Večerník, 7. 10. 1981)

ÚPRAVA OKOLIA

Priorita výstavby bytov a plnenie plánu viedli k tomu, že zaostávala výstavba ciest, chodníkov a parkovísk. Chýbala zeleň, trávniky či odrastené stromy. Úprava okolia a skrášľovanie životného prostredia zostávala prevažne na samotných obyvateľoch v rámci akcií Z či dní (týždňa) pracovnej aktivity. Zakladali sa trávniky, vysádzali stromy, okrasné kríky a kvetiny, ale aj upravovali chodníky a umiestňovali lavičky.

K 1. 4. 1987 vznikli v Petržalke sídliskové výbory ako poradný orgán Rady MNV. Výbory

mali mobilizovať občanov, aby sa zapájali do súťaží o vzorné sídlisko, dom či prevádzku, ako aj zlepšovať ich účasť na stavbách v rámci akcií Z, na branno-sportových hrách a verejných zhromaždeniach.

STAVBA MLÁDEŽE

V rámci 7. a 8. päťročnice bola Petržalka vyhlásená za stavbu mládeže. V roku 1982 podpísali zástupcovia podniku Stavebné závody Bratislava a Mestský výbor Socialistického zväzu mládeže (MV SZM) dohodu, že úpravu

08 • Prechádzky mamičiek s deťmi po ešte neupravenom sídlisku

životného prostredia sídliska prevezme SZM. Neskôr sa k dohode pridali aj Staving. Na úprave okolia a výsadbe zelene sa podieľali študenti z krajín východného bloku — zo Sovietskeho zväzu, Nemeckej demokratickej republiky, Poľska či Bulharska.

ORGANIZOVANÉ PODUJATIA

Pred rokom 1989 sa pravidelne organizovali podujatia, ktoré mali manifestovať prísľušnosť obyvateľov k Sovietskemu bloku. Veľkolepé boli prvomájové oslavy, ktoré končievali v Lunaparku. Pri príležitosti 7. novembra sa konali školské akademie a lampiónové sprievody.

09 • Brigádnici upravujú okolie trhoviska na Mlynarovičovej (Mehringovej) ulici, 1985

10

11 • Oslavy Dňa pohraničnej stráže na Námestí hraničiarov v roku 1986

Tradičným podujatím Petržalky boli oslavy Dňa pohraničnej stráže 18. júna. Konali sa na Námestí hraničiarov za účasti pohraničiarov a politických predstaviteľov.

„A keď sa dnes starý Petržalčan pozrie do ulíc novej Petržalky, zahľadí sa na stovky nových výškových budov, musí konštatovať, chce či nechce, že tu nastali prevratné kvantitatívne, ale aj kvalitatívne zmeny. A bolesť nad stratou krásnych záhrad, plných marhuľami obťažkaných stromov, ustúpi pomaly do úzadia.“ (Jozef Kapusta, kronikár Petržalky, 1986)

12 • Petržalka v roku 1976 a 1988

Výstavba sídliska zlikvidovala urbanizmus pôvodnej obce. Jedinou časťou, ktorá sa vyhla plošnej likvidácii, je územie vymedzené Viedenskou, Rusovskou a Kopčianskou cestou. Táto oblasť sa výrazne začala rozvíjať po výstavbe priemyselných závodov na začiatku 20. storočia. Západná časť územia bola súčasťou hraničného pásma s Rakúskom. Na prelome 80. a 90. rokov tu v súvislosti s výstavbou Mosta Lafranconi vybudovali novú cestnú sieť.

RUSOVSKÁ CESTA

Rusovská cesta bola jednou z hlavných komunikačných ulíc Petržalky. Dnešnú ulicu prebudovali a rozšírili v 80. rokoch. Jej súčasťou je aj prvý podchod v Petržalke. Západnú časť Rusovskej cesty smerom od Viedenskej cesty lemujú rodinné domy, ktoré sú akoby v úplnom protiklade s druhou stranou ulice. Vymedzuje časť Petržalky, ktorá dnes predstavuje jeden z mála zachovaných urbanistických celkov starej Petržalky. V jednom zo zachovaných vilových domov sa od 60. rokov nachádza Domov dôchodcov (predtým tu bola pôrodnica).

SÍDLISKO ZADUNAJEC

V oblasti medzi Rusovskou cestou a Vranovskou ulicou sa zachovali zvyšky starej Petržalky s niektorými pôvodnými domami ešte z 1. polovice 20. storočia. Mnohé z rodinných domov pochádzajú z 2. polovice 20. storočia. Na Vilovej a Vranovskej ulici postavili v 2. polovici 60. rokov sídlisko Zadunajec s prvými panelovými domami. Postavilo ich v roku 1967 Stavebné bytové družstvo. Pred rokom 1989 bol rozvoj lokality najvýraznejšie spojený so závodom Matador. Matador výrazne financoval aj sociálny a kultúrny rozvoj lokality. Postavil

13 • Slobodáreň závodu Matador z 1. polovice 70. rokov

jasle a materskú školu, finančne podporoval Telovýchovnú jednotu Iskra Matador, vrátane kúpaliska Matador. V rámci závodu pôsobila hudobná skupina Matadorák. Výchovu dorastu zabezpečovalo Stredné odborné učilište chemické na Vranovskej ul. Nachádzalo sa tu aj zdravotné stredisko na Gogoľovej ulici otvorené v 1. polovici 80. rokov.

PRÍEMYSELNÁ ZÓNA

Za sídliskom sa nachádza priemyselná oblasť, kde malo sídlo viacero závodov. Najznámejší je Matador, ktorý sa rozvíjal hlavne v 60. a 70. rokoch. Nachádzalo sa tu aj zdravotné stredisko či kultúrna sála — „kantína“, zbúraná v 90. rokoch. Ďalším závodom, ktorý tu sídlil, sú Závody ťažkého strojárstva (ZŤS; predtým Kovosmalt či Strojárske a metalurgické závody, n. p. — SMZ), dnešná Hydronika. ZŤS vybudovali Stredné odborné učilište strojárské na Vranovskej ul.

14 • Pohľad do sídliska Zadunajec. Nachádzajú sa tu tehlové a panelové domy.

15

1973 — 1989
II. časť

16 • Materská škola postavená koncom 60. rokov

„KOLÓNIA“

Za torzom bývalej prevádzky Matador môžeme dodnes vidieť pozostatky starej Petržalky. Na uliciach Dargovská, Kubínska, Nábrežná, Goralská a Hrobárska stoja malé, prevažne pôvodné domčeky postavené v 1. polovici 20. storočia. Táto oblasť je dodnes nazývaná Petržalčanmi ako „Kolónia“ alebo „Kolónka“. V tejto časti sa nachádza aj petržalský cintorín, ktorý sem preniesli v 30. rokoch 20. storočia.

KOPČANY

Najzápadnejšiu časť za Bratskou ulicou tvorí Kopčany. Pôvodne boli súčasťou obce Kittsee (slov. Kopčany, maď. Köpcsény) a v roku 1923 ju pričlenili k Petržalke. Táto oblasť má tiež priemyselný charakter. V 70. rokoch tu postavili panelové domy, kde dostali podnikové byty zamestnanci tunajších fabriek.

17 • Predajňa potravín
Lúčanka na Budatínskej
(Buďonného) ulici otvorená
v roku 1982

Výstavba obchodov zaostávala za kolaudáciou bytov. Obyvatelia spočiatku využívali obchody potravín v starej Petržalke alebo dočasné prevádzky umiestnené v pivničných priestoroch či dočasných stánkoch. K skvalitneniu ponuky služieb prispelo otváranie obchodných priestorov na prízemí terasových domov a moderného obchodného domu v Ovsíšti.

V 2. polovici 70. rokov sa v Ovsíšti nachádzali dočasné prevádzky v drevených domčekoch — tzv. alpínkach, pôvodne postavených pre poľovníkov. Po otvorení obchodného domu ich využívali ako reštauračné zariadenia. Mnohé obchodné prevádzky sa budovali svojpomocne v rámci akcií Z. Potraviny prevádzkovali družstvá Zdroj a Jednota. Niektoré z potravín mali pomenovanie podľa lokality, kde sa nachádzali, ako napríklad Starohájčanka či Lúčanka.

Obyvatelia sídliska si len pomaly zvykali na miestne obchody a prevažne nakupovali mimo Petržalky. Dôvodom bola aj malá propagácia obchodov a zlé nastavenie otváracích hodín.

OBCHODNÝ A KULTÚRNY DOM CENTRUM V OVSIŠTI

Postavili ho v rokoch 1978—1982. Autorom projektu bol arch. J. Lenčo. Obchodný dom Centrum v Ovsíšti, prezývaný aj „malý Prior“, „...vo svojich krídlach bude ponúkať nemálo: veľkopredajňu Potravín, vzorkovňu nábytku, poštu, foto, papier, drogistický tovar, ale nájdú tu útulok aj zákazkové krajčírstvo, Otex, zberňa šatstva, jedáleň, kultúrne zariadenie, cukráreň, lahôdky, ale aj kvety a bohatý sortiment dopingu pre fajčiarov...“ (Večerník, 7. 11. 1978.)

TRHOVISKÁ

Ponuku potravín rozširovali trhoviská. V starej Petržalke otvorili v roku 1972 trhovisko

18

20 • Kým otvorili nové
prevádzky, obyvateľom
slúžili dočasné obchody

19

21 • Trhovisko na Záporožskej, Gettingovej (Ul. K. Zetkinovej)
a Mlynarovičovej (Mehringovej) ulici

na Záporožskej ulici. Na začiatku 80. rokov mohli obyvatelia využívať provizórne trhoviská v Ovsíšti, Starom háji, Zrkadlovo háji, na Lúkach a Vítlovej ulici. V rámci akcie Z budovali trhovisko na Mlynarovičovej (Mehringovej) ulici otvorené v roku 1984. V 2. polovici 80. rokov pribudli trhoviská na Topoľčianskej (Rybalkovej) a Budatínskej (Buďonného) ulici.

Koncom 80. rokov sa na trhovisku na Topoľčianskej (Rybalkovej) ul. konávali v nedeľu burzy. Pôvodne sa sem presunula nepovolená burza hudobnej produkcie zo Sadu Janka Kráľa pri Moste SNP. Postupne sem chodievali predávať aj priekupníci a šmelinári. V 90. rokoch sa burza presťahovala do areálu Štátneho závodiska.

22 • Obchodný dom počas výstavby
a slávnostného otvorenia. Pohľad do
interiéru a potravín

24

23 • Pohľad na zdravotné služby v Petržalke v polovici 80. rokov

26

27 • Model nerealizovaného súťažného návrhu petržalskej nemocnice od Vladimíra Dedečka a Stanislava Talaša z roku 1981. Nemocnicu s poliklinikou začali stavať v roku 1985. Pôvodne mala byť dokončená v roku 1991, ale jej otvorenie sa posunulo až na rok 1997.

28

29

30

Postupne na sídlisku vyrastali aj zdravotnícke zariadenia. Novopetržalčania mohli spočiatku využívať zdravotné stredisko na Záporožskej ulici alebo v centre mesta. Provizórne ambulancie pôsobili na prízemíach obytných domov. Postupne od roku 1979 pribúdali v jednotlivých častiach Petržalky nové zdravotné strediská. V roku 1985 sa začala aj výstavba nemocnice, ktorú otvorili až v roku 1997.

Pred výstavbou špecializovaných zdravotníckych zariadení umiestňovali ambulancie v obytných domoch. Dočasné detské ordinácie a poradne pre matky s deťmi sa nachádzali napríklad na Gwarkovej ulici pre Ovsíšte, na Lachovej (Lumumbovej) a Haanovej (Hočiminovej) ulici pre Starý háj či na Mičurinovej a Wolkrovej (Warynského) ulici pre obyvateľov Dvorov. Provizórne ambulancie na Beňadickej (Budonného 7-17) ulici presťahovali v roku 1989 do nového zdravotného strediska na Strečnianskej (Žukovovej) ulici.

25 • Obyvatelia Petržalky mohli využívať služby polikliniky na Záporožskej ulici otvorenej v roku 1957. V roku 1982 tu otvorili aj lekárňu. Dodnes slúži pre obyvateľov Dvorov.

31 • Polikliniku na Šustekovej (Synekovej) ulici sprístupnili pre verejnosť v januári 1986. Zabezpečovala zdravotné služby pre obyvateľov Starého hája a Ovsíšte.

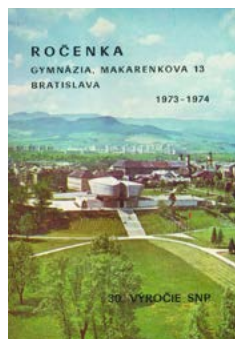
32

33 • Zdravotné stredisko na Rovniankovej (Fosterovej) ulici v Zrkadlovom háji bolo prvým zdravotným zariadením postaveným v rámci nového sídliska. Otvorili ho v roku 1979. Okrem ordinácií sa tu nachádzala aj lekárňu.

34 • Výučba na základnej škole ZŠ Dudova 4 (Bierutova 19), šk. rok 1985/1986

35 • Gymnázium A. Einsteina (Makarenkova)

Petržalka ako sídlisko hlavne mladých manželských párov trpela nedostatkom materských a základných škôl. V starej Petržalke sa nachádzali materské, základné a stredné školy, ktoré mohli využívať aj noví obyvatelia sídliska. Nárast počtu obyvateľov si vyžiadala budovanie nových škôl. Ich výstavba zaostávala za potrebami obyvateľov. Situácia sa zlepšila až po ukončení výstavby sídliska v 90. rokoch.

JASLE A MATERSKÉ ŠKOLY

Prvé jasle a materskú školu na sídlisku otvorili v roku 1978 na Jankolovej (Jabůrkovej) a Osuského (Thorézovej) ulici. Postupne pribúdali ďalšie. Na Lúkach stavali nový typ – združený objekt materskej školy a detských jasíel so spoločnou hospodárskou časťou zo siporexu (ľahčeného betónu). Dôvodom bola úspora pracovnej sily, menšia zastavaná plocha a šetrenie tepelnou energiou. Pre urýchlenie výstavby postavili v roku 1983 na Lúkach III a V dve dočasné škôlky z drevených panelov.

ZÁKLADNÉ ŠKOLY

Deti zo sídliska mohli využívať základnú školu na Záporožskej (Lysenkovej) ulici otvorenú v roku 1961 a ZŠ na Jazmínovej ul. Prvou základnou školou na novom sídlisku je ZŠ na Dudovej č. 2 (Bierutova č. 17), ktorá otvorila svoje brány 1. septembra 1978. Na mnohých základných školách sa vyučovalo dvojzmenne, v niektorých častiach Petržalky dokonca hrozila aj trojzmenná prevádzka. Mnohé deti trpeli aj sťahovaním z jednej školy do druhej, keď podľa rajonizácie presúvali časť detí do novootvorenej školy. Po poklese počtu detí v 90. rokoch mnohé zo škôl zrušili.

36 • Štandardná situácia pred otvorením novej školy: učitelia a rodičia upratujú priestory školy, aby bola pripravená na prijatie nových žiakov. Situácia zo ZŠ Dudova 2 (Bierutova 17) v auguste 1978.

37 • SOU chemické: Závod Matador založil v roku 1966 učňovské stredisko. V šk. roku 1973/1974 otvoril na Vranovskej č. 2 nový učňovský areál s internátom. Škola zabezpečovala výučbu v študijných odboroch prevádzkový gumár-plastikár, chemik-gumár, vychovávala tiež študentov pre závod Technické sklo a knihkupcov pre n. p. Slovenská kniha.

38 • Jasle a materská škola na Rovnianskovej (Fosterovej; 1982) a Jankolovej (Jabůrkovej) ulici (1985)

39

„Po tieto dni prebiehajú na viacerých školách mimoriadne schôdze rodičov. Na nich musia školskí pracovníci vysvetľovať rodičom, prečo niekoľko sto žiakov v budúcom šk. roku sadne si do lavíc o niekoľko metrov ďalej. A ako to už býva v takomto prípade, vyvoláva to nervozitu detí a nespokojnosť rodičov.“ (Jozef Kapusta: Petržalská kronika, 1987)

STREDNÉ ŠKOLY

Z gymnázií sa pred rokom 1989 na území Petržalky nachádzalo jedine Gymnázium A. Einsteina (Makarenkova), ktoré po prvýkrát otvorilo svoje brány 1. septembra 1956.

SOU CHEMICKÉ

Závod Matador založil v roku 1966 učňovské stredisko. V šk. roku 1973/1974 otvoril na

Vranovskej č. 2 nový učňovský areál s internátom. Škola zabezpečovala výučbu v študijných odboroch prevádzkový gumár-plastikár, chemik-gumár, vychovávala tiež študentov pre závod Technické sklo a knihkupcov pre n. p. Slovenská kniha.

SOU STROJÁRSKE

V roku 1957 založil n. p. Kovosmalt v Petržalke Učňovské stredisko. Škola sa neskôr zmenila na SOU strojárne na Vranovskej č. 4, ktoré spolupracovalo so ZŤS. Od šk. roku 1979/1980 pôsobí v Petržalke na Hrobákovej č. 11 Obchodná akadémia Imricha Karvaša (Stredná ekonomická škola, Bierutova ul.). Škola vznikla v roku 1968 a pôvodne sídlila v Prievoze na ulici Mlynské luhy 2.

40 • Dom kultúry Ovsište v 2. polovici 80. rokov a jeho slávnostné otvorenie v decembri 1985

V 70. rokoch kultúrne vyžitie obyvateľov sídliska zabezpečovali inštitúcie, ktoré pôsobili v starej Petržalke: Dom osvet, Ľudová škola umenia, Obvodná ľudová knižnica a dve kiná. Väčšinu budov, kde sídlili, asanovali na prelome 70. a 80. rokov. V 80. rokoch postupne aj na sídlisku budovali objekty určené na kultúrne účely a narastal počet kultúrnych podujatí na území Petržalky. Kultúrne inštitúcie riadilo Obvodné kultúrne a spoločenské stredisko (ObKaS).

Petržalčania spočiatku využívali ponuku Domu osvet na Ždanovovej ulici č. 2. Neskôr ho presťahovali na Ul. M. Majerovej. Dom osvety zbúrali v rámci asanácie Petržalky.

Dlhoročnú tradíciu mala Ľudová škola umenia, ktorú v roku 1949 ako Hudobnú školu založil a viedol František Oswald. Od roku 1972 bol jej riaditeľom Fridrich Malíšek. V 70. rokoch škola spolupracovala s Hudobnou školou Fr. Liszta v Győri.

Pre obyvateľov Petržalky slúžilo kino Iskra a Partizán, ktoré vznikli po 2. svetovej vojne. Iskru asanovali v roku 1982, Partizán v roku 1983.

Potom bola Petržalka bez kina. Prvé kino na sídlisku otvorili až koncom roku 1985 v priestore DK Ovsište.

KNIŽNICA

V 60. rokoch, pred výstavbou sídliska, sídlila Obvodná ľudová knižnica na Engelsovej ul. Mala dve oddelenia: pre dospelých a pre mládež a pobočky v Starom háji, Ovsišti a Kopčanoch. V roku 1984 knižnicu presídlili na Lietavskú (Kovpakovu) ul. č. 14 a 16 a pôvodné pobočky zrušili. Knižný fond zo zrušených pobočiek rozdelili do novozaložených pobočiek

41 • Otvorenie D-klubu mladej rodiny v decembri 1986

43 • III. Petržalský tanečný maratón z roku 1988 v priestoroch Domu kultúry Ovsište

44 • V areáli amfiteátra na Budatínskej (Budonného) ulici sa v roku 1986 na záver Kultúrneho leta konal 1. ročník podujatia Cirkus leto pre deti.

42 • Interiér Obvodnej ľudovej knižnice na Engelsovej ulici v roku 1970

na Haanovej (Hočiminovej) ul. č. 37, Furdekovej (Ul. K. Zetkinovej) ul. č. 1, Ambroseho (Allende-ho) ul. č. 2 a 4, Vyšehradskej (Jakubovského) ul. č. 29 a Vavilovovej (Baumanovej) ul. č. 24 a 26.

V 80. rokoch postupne stavali nové kultúrne stánky v Ovsišti, Starom háji a na Lúkach. Termín ich otvorenia sa postupne oddŕavoal a pred rokom 1989 stihli sprístupniť len Dom kultúry Ovsište (ako súčasť obchodného domu Centrum). Nezabúdalo sa však ani na mladé rodiny, ktoré tvorili väčšinu obyvateľov sídliska, a deti a mládež. Pre rodiny slúžil D-klub mladej rodiny, pre deti a mládež Kluby mládeže na Gessayovej (Ulici B. Kuna), Ambroseho (Allende-ho), Šustekovej (Synekovej) a Vyšehradskej (Jakubovského) ulici.

DOM KULTÚRY OVSIŠTE

Ovsištské námestie (Nám. N. Krupskej) Slávnostne ho otvorili ho 13. decembra 1985. Konali sa tu rozličné hudobné a tanečné vystúpenia, podujatia pre deti a mládež, ale aj výstavy.

D-KLUB MLADEJ RODINY

Dňa 19. decembra 1986 otvorili na Vavilovovej (Baumanovej) ulici č. 22 D-klub mladej rodiny. Klub sa snažil nadviazať na tradíciu bývalého Domu osvet v starej Petržalke. Primárne sa v ňom mali stretávať mladé rodiny, súčasťou bol aj detský kútik. Podávali sa tu nápoje, bola tu dostupná denná tlač, ale aj biliard či šach.

45 • Oslavy výročia KSČ, ZŠ Dudova 2 (Bierutova 17), 1980

Na území Petržalky pôsobilo viacero spolkov. Mnohé boli podporované vtedajším politickým režimom a mali masový charakter. Patrili k nim Socialistický zväz mládeže, Zväzarm, Slovenský zväz žien či Zväz československo-sovietskeho priateľstva. Postupne aj na sídlisku vznikali spolky, ktoré vychádzali zo záujmov miestnej petržalskej komunity, akými boli napríklad folklórne súbory.

SOCIALISTICKÝ ZVÄZ MLÁDEŽE – SZM

Základnú krúžkovú činnosť detí a mládeže zabezpečoval Socialistický zväz mládeže – SZM, najväčšia mládežnícka spolková organizácia. Svoje pobočky mal na školách, podnikoch i v obciach. Na základných školách pôsobili pionierske organizácie SZM. Žiak sa stal najprv iskríčkou, potom pionierom a nakoniec zväzák. Hoci členstvo v SZM nebolo povinné, ne byť členom bolo len výnimočné. SZM formálne zabezpečoval výchovu mládeže v socialistickom duchu, záviselo však od daného pionierskeho vedúceho, ako sa žiakom venoval. Okrem

„povinných jázd“, ako boli oslavy politických výročí (VOSR, založenie KSČ či KSSZ), mnohí pionierski vedúci organizovali v rámci mimoškolskej činnosti výlety do prírody či návštevy kultúrnych inštitúcií.

Jednou z prvých organizácií, ktoré začali pôsobiť v novom sídlisku, bol ZVÄZARM. Zakladal krúžky zamerané na rozvíjanie technických znalostí a zručností, ako bolo modelárstvo, elektronika, motorizmus či dopravná výchova mládeže. Druhou oblasťou bolo rozvíjanie športových zdatností a brannej činnosti, kam patrilo strelectvo, potápačstvo či vodáctvo.

48 • Obvodný dom pionierov a mládeže na Zadunajskej ulici v starej Petržalke otvorený 6. septembra 1972

FOLKLÓRNE SÚBORY

Do Petržalky privlalo obyvateľov zo všetkých kútov Slovenska. Odludštenosť rozostavaného a nezabývaného sídliska viedla mnohých jeho obyvateľov k hľadaniu vlastných koreňov a preneseniu kúska domoviny do tejto „betónovej džungle“. Symbolom domoviny bol hlavne vzťah k folklóru rodného regiónu, ktorý sa rozhodli preniesť aj sem. Tieto snahy sa zavŕšili v 2. polovici 80. rokov vznikom troch, pôvodne detských folklórnych súborov.

DETSKÝ FOLKLÓRNY SÚBOR LÚČKA

Súbor bol založený v roku 1985 a zameriava sa na chlapcov a dievčatá vo veku 5 až 15 rokov. Jeho prvými vedúcimi boli Miroslav Šalát, Elena Šalátová a Anton Heseke. Antona Heseke v roku 1987 vystriedal Miroslav Berger. Súbor sa predovšetkým zameriava na zachovávanie duchovného bohatstva a tradícií z oblasti Liptova, Záhoria, Horehronia a Terchoviej.

47

49 • Vystúpenie FS Lúčka na podujatí Cirkus leto, Amfiteáter na Budatínskej (Buďonného) ul., 30. 08. 1987

POLIENKO A POLENO

Folklórny súbor Poleno vznikol v roku 1987. Vedúcou súboru je už takmer 30 rokov Viera Eliašová. Vo svojich počiatkoch sa zameriaval na deti a niesol názov Folklórny súbor Polienko. Keďže deti postupne vyrastali a naďalej boli členmi súboru, jeho názov sa upravil na Folklórny súbor Poleno. Jeho názov je symbolický – z pôvodne „drevených“ záujemcov o tanec – polienok a polien – sa stávajú zdatní tanečníci. Súbor sídli v Dome kultúry Zrkadlový háj.

HÁJENKA

Detský folklórny súbor Hájenka bol založený v roku 1988 ako pohybový krúžok na ZŠ Znievska (Žukovova 18/a). Prvým vedúcim bol Mikuláš Sivý, v roku 1989 ho nahradila Nora Krajčovičová. Pôsobia v ňom deti vo veku od 6 do 15 rokov. V prvom repertoári mal tance na hudbu Svetozára Stračina Šarišská polka a Čardáš. Súbor dnes nacvičuje v priestoroch ZŠ Tupolevova 20.

Petržalka bola sídlom viacerých bratislavských športových klubov. Rozvíjali sa tu tiež miestne spolky a telovýchovné kluby. Najvýznamnejšou miestnou telovýchovnou jednotou bola TJ Iskra Matador. Po výstavbe sídliska pôsobili hlavne na petržalských školách pobočky klubov a vychovávali mladý športový dorast. Celopetržalský charakter mali branno-športové hry.

TJ ISKRA MATADOR

TJ Iskra Matador vznikla v roku 1934 ako Robotnícka telovýchovná jednotka (RTJ) Iskra Matador Bratislava, od roku 2000 má názov Miestny športový klub (MŠK) Iskra Petržalka. Na prelome 70. a 80. rokov mala TJ šesť oddielov: futbalový, volejbalový, basketbalový, tenisový, kolkársky a Zväz základnej a rekreačnej telesnej výchovy (ZRTV). Sídlo TJ Matador bolo v administratívnej budove kúpaliska Matador na Úderníckej ul. a súčasťou areálu boli aj tenisové kurty a trávnaté futbalové ihrisko. Spravovala aj kúpalisko Matador. TJ každoročne pripravovala branno-športové hry.

Basketbalisti hrali najvyššie v národnej lige. Céčko Matadoru tvorili zväčša chlapci z okolia

ZŠ Lachova (Lumumbova), prezývaní podľa znaku na dresoch bizóni. Na majstrovstvách Slovenska starších žiakov v roku 1989 získalo mužstvo bronzové medaily a v najnižšej kategórii mladšie žiactvo titul majster SSR.

Futbalisti boli v sezóne 1981/1982 nováčikom I. národnej ligy. Populárny bol futbalový turnaj neregistrovaných, na ktorom sa pravidelne zúčastňovalo 200 členov.

Aktívny bol tenisový oddiel. V roku 1980, pri príležitosti 75. výročia založenia továrne Matador, usporiadali viacero podujatí, napríklad majstrovstvá Bratislavy 1980 pre žiakov, 1. ročník celoštátneho turnaja starších žiakov a žiačok, halový turnaj starších žiakov či majstrovstvá Petržalky dospelých. Podujatia organizoval oddiel v spolupráci so záväzom a SOU.

51 • Vlajka TJ Matador

52 • Hádzanárske družstvo žiačok zo ZŠ Záporožská (Lysenkova), 70. roky

← 50 • Futbalový oddiel TJ Iskra Matador v sezóne 1981/1982, keď po prvýkrát postúpil do I. národnej ligy

SPOLUPRÁCA ŠPORTOVÝCH KLUBOV SO ŠKOLAMI

Bratislavské telovýchovné jednoty a športové kluby zakladali v spolupráci s učiteľmi telesnej výchovy svoje pobočky na jednotlivých petržalských školách. Od vzniku ZŠ na Záporožskej (Lysenkovej) ul. tu mala silné postavenie hádzaná. Trénermi boli Benkovský, Budinský, Groidl, Začková, Kaláber, Kučková a Lešková. Od sezóny 1964/1965 hrali dievčatá za Závody MDŽ (neskôr Bratislavská cvernová továreň) a chlapci za Červenú hviezdu (od r. 1990 Športový klub polície).

Na ZŠ Haanova (Hočiminova) pôsobilo športové stredisko v basketbale. Chlapci boli pod patronátom TJ Inter Slovnaft ZŤS a dievčatá TJ Slovan CHZJD. Na ZŠ Holíčska (Jeremenkova) vzniklo v roku 1984 školské športové stredisko v basketbale chlapcov pod patronátom TJ Matador, ktoré bolo mimoriadne úspešné. Jeho priamy nasledovník školský športový klub BSC Bratislava tam pôsobí dodnes.

Na ZŠ Vyšehradská (Jakubovského) založil školské športové stredisko Plavecký oddiel

53 • Populárnym podujatím, ktoré boli súčasťou branno-športových hier, bol Beh Petržalčanov. Beh chlapcov na Námestí hraničiarov v roku 1988.

Slávie UK, na ZŠ Budatínska (Budónného) trénovali karate chlapci z TJ Športbyt.

K najpopulárnejším športom patrila futbal. NV Bratislava V pripravil v roku 1988 v spolupráci s TJ Inter Slovnaft ZŤS futbalový turnaj žiakov základných škôl V. obvodu O putovný pohár ObNV s názvom PENALTA. Názov Penalta bol skratkou „petržalské nálezisko talentov“.

BRANNO-ŠPORTOVÉ HRY

Organizovalo ich vedenie Petržalky od roku 1982 v spolupráci s jednotkami Pohraničnej stráže a verejnej bezpečnosti. Dôvodom organizovania podujatia bolo, že blízkosti Petržalky „sa stretávajú krajiny s rozdielnym spoločenským zriadením,“ preto tu má „branná výchova obyvateľstva svoje nezastupiteľné miesto aj v mierových dňoch“. Hry sa konávali na viacerých miestach: v priestore TJ Matador, Štátneho závodiska, areáloch škôl a na verejných priestranstvách. Hry neboli len športovou, ale aj kultúrne-spoločenskou záležitosťou. Vystupovali na ňom tanečné a folklórne súbory, speváci a skupiny populárnej hudby (napríklad skupina Lojzo).

55 • Upravené brehy Veľkého Draždiaka v roku 1985.

54 • Veľký Draždiak

So zabývaním sa na sídlisku hľadali noví obyvatelia možnosti, ako tu tráviť voľný čas. Vhodné miesta na vychádzky a turistiku predstavovali Sad Janka Kráľa a okolité lužné lesy. Bohatá ponuka bola hlavne od jari do jesene. Obyvatelia navštevovali tunajšie športové podujatia či obľúbený lunapark. V letných mesiacoch boli vyhľadávaným miestom pláže Veľkého Draždiaka. Postupne na sídlisku pribúdali aj reštauračné zariadenia, lahôdky či cukrárne.

ŠPORTOVO-REKREAČNÝ AREÁL KORMORÁN PRI VEĽKOM DRAŽDIAKU

Centrom rekreácie počas letných horúčav sa pre Petržalčanov i Bratislavčanov stalo okolie jazera — „šutrovky“ Veľký Draždiak. Areál Kormorán slúžil ako platené plážové kúpalisko. Jeho súčasťou bola reštaurácia, prezliekareň a stánky s občerstvením. Mnohí však radšej využívali voľne prístupné brehy. Neďaleko sa nachádzalo jazero Malý Draždiak, kde na východnej strane vyrástlo viacero chát. V areáli dnešnej Nemocnice sv. Cyrila a Metoda sa nachádzalo menšie jazierko, ktoré pred výstavbou nemocnice vyhľadávali nudisti.

KÚPALISKO MATADOR

Od roku 1963 využívali obyvatelia Bratislavy termálne kúpalisko Matador. Zriaďovateľom bola Telovýchovná jednota Iskra Matador. Kúpalisko ponúkalo svojim návštevníkom plavecký 50-metrový bazén, menší 25-metrový a dva detské bazény. Veľký bazén spĺňal olympijské parametre a konali sa v ňom viaceré slovenské a medzinárodné športové podujatia.

KRČMY A REŠTAURÁCIE

Obľúbeným miestom štamgastov boli miestne pohostinské zariadenia. Niektoré, ako napríklad krčma Lipa, zatiaľ „prežili“ búranie

56 • Plážové kúpalisko Lido už malo v tomto období svoje najlepšie časy za sebou. Priestory areálu pomaly pustli a slúžili skôr na prechádzky. Nachádzal sa tu bufet, ktorý využívali návštevníci okolitých vodáckych klubov Dunajčik a Kamzík.

59 • Kúpalisko Matador

60 • Neupravené brehy Veľkého Draždiaka v roku 1985. Pred prehĺbením dna jazera sa tu nachádzalo viacero ostrovčekov a plytčín, kde si mohli plavci oddýchnuť.

57

58 • Areál Lunaparku na prelome 70. a 80. rokov

Petržalky a stali sa súčasťou sídliska. Na pohostinské zariadenia sa upravili aj drevené chatky (alpinky) v Ovsšti, pôvodne postavené pre poľovníkov. Postupne na sídlisku na terasách nových obytných domov pribúdali nové pohostinstvá a reštaurácie s vesmírnymi názvami: Urán v Ovsšti (Blagoevova ul.), Kométa (Nám. hraničiarov), Jupiter (Ul. B. Kuna/Osuského ul.) a Meteor (Fosterova/Rovniankova ul.) v Starom háji. Na Dvoroch pôsobila od 80. rokov Alfa (Fedinova ul.). Na Lúkach boli najznámejšími Luna (Jeremenkova/Holičska) a Braník (Budónného/Budatínska) — ten získal názov podľa pražského pivovaru.

62

61 • Pri Veľkom Draždiaku sa konalo viacero kultúrnych akcií. V júli 1987 sa na kúpalisku Kormorán konala PANEL SHOW — 1. ročník hudobno-zábavného podujatia pre obyvateľov Petržalky. Podujatie moderovali Pavol Jurán a Štefan Skrúcaný. Na podujatí vystúpili o. i. Vašo Patejdl a „mladá hudobná avantgardná trenčianska skupina“ Bez ladu a skladu.

1990

—

2000

Počas svojej dvojdnovej návštevy v Bratislave navštívil následník britského trónu princ Charles 2. novembra 2000 Centrum nádeje v Petržalke.

V časti pod názvom Petržalka 1990 — 2000 sa venujeme životu v Petržalke v prvých desiatich rokoch po revolúcií. Populárno-náučnou formou priblížime verejnosti Petržalku deväťdesiatych rokov a zmeny, ktorými prešla.

AUTORI PROJEKTU VÝSTAV: PhDr. Katarína Bergerová; doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; VÝSTAVU PRIPRAVILI: študenti magisterského odboru Muzeológia a kultúrne dedičstvo; Katedra etnológie a muzeológie, Filozofická fakulta Univerzity Komenského v Bratislave: Bc. Edina Bogárová; Bc. Lenka Brngalová; Bc. Terézia Dányiová; Bc. Tomáš Fedas; Bc. Jaroslav Ichnačák; Bc. Laura Kasmanová; Bc. Ján Križan; Bc. Zuzana Menzlová; Bc. Klaudia Ondrovičová; Bc. Zuzana Soldánová PEDAGOGICKÉ A ORGANIZAČNÉ VEDENIE: Doc. Ľuboš Kačírek, PhD.; PhDr. Jan Dolák, PhD.; Prof. PhDr. Pavol Tišliar, PhD.; ODBORNÁ SPOLUPRÁCA: Mgr. art. Martin Kleibl, ArtD.; Miestna knižnica Petržalka: PhDr. Katarína Bergerová; Mgr. Viera Némethová; V SPOLUPRÁCI S: Folklórny súbor Poleno; Mestská časť Bratislava-Petržalka; Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o. z.; Oddelenie komunikácie s verejnosťou; Mestskej časti Bratislava-Petržalka; Tlačová agentúra Slovenskej republiky; Vydavateľstvo Don Bosco; www.webumenia.sk; Základná škola Dudova 2, Bratislava; Základná škola Pankúchova 4, Bratislava; ODBORNÁ SPOLUPRÁCA: Mgr. art. Martin Kleibl, ArtD.

01

Politické zmeny v novembri 1989 priniesli o. i. zmeny v správe obcí. Národné výbory nahradila miestna samospráva. Bratislava ako hlavné mesto Slovenska bola rozdelená do 17 mestských častí. Jednou z nich je aj Petržalka. V roku 1990 sa konali prvé komunálne voľby, kedy si obyvatelia Petržalky zvolili starostu a 40 miestnych poslancov.

Po politických zmenách odstúpil z vedenia Petržalky predseda miestneho národného výboru Ján Pečo a do volieb stál na jej čele Peter Hubka. Od roku 1990 sa začala konštituovať petržalská samospráva a rozdelili sa kompetencie medzi mestské časti a bratislavský magistrát. Hlavným problémom správy bol nedostatok financií na chod inštitúcií vyplývajúci aj z hospodárskej transformácie štátu. Petržalka bola zriaďovateľom štyroch miestnych podnikov: Podniku verejnoprospešných služieb, Bytového podniku, Kultúrnych zariadení Petržalky a Miestnej knižnice.

V rokoch 1991 – 1992 premenovali v Bratislave ulice a námestia. Najvýraznejšie sa to dotklo práve Petržalky, kde boli verejné priestran-

stvá pomenované prevažne po zahraničných komunistických funkcionároch a sovietskych vojenských veliteľoch. V časti Ovsiešte a Háje premenovali ulice po zahraničných Slovákoch, časť Lúky zasa nesie názov po slovenských hradoch a zámkoch.

PERIODIKA

[05] V rokoch 1991 – 1992 vychádzali prvé noviny pre Petržalčanov – Petržalské noviny. Na krátko ich v roku 1993 nahradili noviny Monitor s podtitulom Petržalské noviny. Od roku 1995 vydáva Petržalské noviny mestská časť. Vychádzajú dodnes. Ich krstnými otcami boli Miro Noga a Štefan Skrúcaný. Na ich prezentácii sa zúčastnil aj vtedajší prezident Michal Kováč.

02 • 03 • V prvých komunálnych voľbách si Petržalčania zvolili za starostu Ing. Antona Doktorova. Po voľbách v roku 1994 ho nahradil Ing. Vladimír Bajan. Starostom bol do roku 2006, kedy ho zvolili za bratislavského župana.

04 • V roku 1991 bol v Petržalke obnovený Dobrovoľný požiarny zbor (založený ešte v r. 1873). Na omši Kostole sv. Kríža na Daliborovom námestí slávnostne vysvätili 8. septembra 1995 novú zástavu požiarneho zboru.

V roku 1996 k novinám pribudla aj lokálna televízia. Od februára 1996 sa začalo najprv skúšobné a od apríla riadne vysielanie Petržalskej televízie (PTV) – najstaršej miestnej televízie v Bratislave. Sídliť v DK Zrkadlový háj. Krstným otcom televízie bol Peter Lipa. Vysielala prevažne spravodajsko-publicistické relácie.

NADÁCIE A OBČIANSKE ZDRUŽENIA

Budovanie občianskej spoločnosti umožnilo zakladanie dobrovoľných občianskych združení a nadácií (podľa zákona NR SR číslo 83/1990). V roku 1995 petržalskí poslanci zriadili Komunitnú nadáciu Petržalka, ktorá finančne podporovala miestne aktivity. Záujmy Staropetržalčanov, z ktorých väčšina prišla o svoje pôvodné domovy, zastupovalo Združenie občanov starej Petržalky. Svoju činnosť tiež obnovilo viacero spolkov, ktoré nemohli pôsobiť v predchádzajúcom období: skauti, miestny odbor Matice slovenskej či spolok Živena. Práci s problémovými deťmi a mládežou sa venovalo o. z. Klub Kon-Tiki, ktorý založili manželka Šréterovci. Dni Petržalky V roku 1998

06

07

05

mestská časť založila novú tradíciu — Dni Petržalky. Prvý ročník sa konal pri príležitosti 720. výročia prvej zmienky o Petržalke z roku 1278. Hlavné podujatie sa koná v priestore Dostihového závodiska na Starohájskej ulici.

VÝZNAMNÉ NÁVŠTEVY

[01] Prezident Michal Kováč navštívil s manželkou Petržalku 31. mája 1995. Prezidentský pár prijal na úrade starosta V. Bajan a vicestarosta Pavol Minárik. Privítali ho tiež zástupcovia folklórneho súboru Ekonóm na pôde Ekonomickej univerzity.

Počas svojej dvojdnovej návštevy v Bratislave navštívil následník britského trónu princ Charles 2. novembra 2000 Centrum nádeje v Petržalke.

DNI PETRŽALKY

[06] V roku 1998 mestská časť založila novú tradíciu — Dni Petržalky. Prvý ročník sa konal pri príležitosti 720. výročia prvej zmienky o Petržalke z roku 1278. Hlavné podujatie sa koná v priestore Dostihového závodiska na Starohájskej ulici.

08 • Pohľad na Gymnázium Einsteinova, Nobelovo námestie a časť Dvory v roku 2000

Začiatkom 90. rokov už bola výstavba bytových domov ukončená, po pôvodnej zástavbe takmer nezostali stopy. Medzi hlavnými problémami Petržalky bola nedobudovaná mestská doprava, zaostávanie výstavby občianskej vybavenosti, nedostatok pracovných príležitostí, monotónnosť a šedivosť panelovej architektúry, anonymita obyvateľov, kriminalita či chýbajúce mestské centrum. Zastavila sa výstavba ďalších 13-tisíc bytov v plánovanej lokalite Petržalka-Juh (lokalita Slnčnice).

HUMANIZÁCIA PETRŽALKY

Vnímanie Petržalky ako „betónovej džungle“ či „bratislavského Bronxu“ viedlo vedenie mesta v roku 1991 k zorganizovaniu medzinárodného semináru o humanizácii sídliska. Jedným zo záverov seminára bolo sústreďovať sa na zlepšovanie konkrétnych obytných súborov. V rámci projektu sa mali upraviť verejné priestory, terasy a úpravy na domoch. Projekt bol naplánovaný na viacero rokov a mal slúžiť ako model pre celú Petržalku a ďalšie sídliská. Viacero návrhov

vypracovali aj študenti architektúry na STU v Bratislave. V Cik-Cak Centre bola začiatkom decembra 2000 výstava ich projektov zameraných na humanizáciu a revitalizáciu Petržalky.

V 90. rokoch sa začal predaj bytov do osobného vlastníctva. Z večera do rána sa tak užívatelia bytov stali, obrazne povedané, miliónarmi. Narastal však aj počet neplatičov, niektoré domy začali byť zanedbané a stali sa centrami združujúcimi kriminálne živly a drogovu závislosť.

09

11 • „Modrý dom“ na Čapajevovej ulici počas výstavby v roku 1995

12 • V roku 1993 sprístupnili na Vlasteneckom námestí budovu pošty.

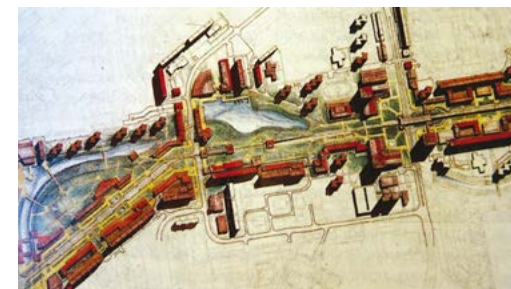

13 • Na Námestí hraničiarov otvorili v roku 1994 novú budovu polície.

V roku 1999 presťahovala mestská časť prvých neplatičov do tzv. Modrého domu na Čapajevovej ulici. Bol pavlačový, mal tri podlažia prepojené dvoma schodiskami. Každý byt tvorila izba s rozmermi 3 × 3,9 m a kúpeľňa. Nachádzalo sa tu 54 malometrážnych bytov. Neplatičom prideliť 52 bytov, zostávajúce dva prideliť polícii.

PETRŽALSKÉ KORZO

Neukončená bola výstavba medzi Rusovskou cestou, železnicou a areálom Incheby. Plánovalo sa tu vybudovanie petržalského centra. Výstavba petržalského korza sa začala v októbri 1999 na Gercenovej ulici a ukončili ju v roku 2004.

10 • Urbanistické návrhy na humanizáciu Petržalky z časopisu Projekt z rokov 1993 až 1997

14 • K skvalitneniu služieb Petržalčanov prispeli aj novootvorené banky, ako napríklad Tatra Banka na Tupolevovej ulici otvorená v roku 1995.

15 • Postupne v Petržalke pribúdali aj objekty celomestského významu, ako napríklad budova daňového úradu na Ševčenkovej ulici. Pohľad na budovu po dokončení v roku 1999.

16 • Návrh prvého objektu na petržalskom korze na Gercenovej ulici

17 • Most Lafranconi, pôvodne Most mládeže, krátko pred oficiálnym otvorením v roku 1991

Ďalším z problémov nielen obyvateľov Petržalky bola zlá dopravná infraštruktúra. Výrazne sa zvyšovala intenzita dopravy, ktorá preťažovala nedobudované komunikácie. Napriek otvorení Mosta Lafranconi bola preprava cez mosty preťažená. S väčšou či menšou intenzitou sa pripravovala výstavba metra. Rozsiahlou zmenou prešla rekonštrukcia železničnej trate, vrátane stanice. Objavili sa úvahy, aby sa práve železničná trať využila aj v rámci mestskej dopravy. Zároveň sa zvyšoval nedostatok parkovacích miest. Ich počet zvyšovala výstavba hromadných garáží.

MOSTY

Na mestskom zasadnutí 25. 3. 1993 poslanci o. i. schválili premenovanie bratislavských mostov: Most Červenej armády na Starý most, Most SNP na Nový most, Most hrdinov Dukly na Prístavný most a Most mládeže na Most Lafranconi.

Prepojenie Petržalky s ľavou stranou Dunaja čiastočne zlepšilo otvorenie diaľničného Mosta Lafranconi v roku 1991 — najprv v polo-
vičnom, od roku 1992 v plnom profile. Most

bol súčasťou ešte nedobudovanej diaľničnej siete smerom na Maďarsko a Rakúsko a na Prístavný most.

Už v 90. rokoch sa diskutovalo o výstavbe mestského mosta vo výstupe Košickej ulice. Od konca 90. rokov prebiehali prípravy projektovej dokumentácie. Výstavba sa napokon uskutočnila v rokoch 2002 až 2005.

18 • Dopravné zápchy boli pravidelnou súčasťou Petržalčanov už v 90. rokoch. Ako napríklad na Einsteinovej ulici smerom na Prístavný most. Na fotografii z roku 1998 ešte chýba diaľnica, ktorá odrezala Petržalčanov od nábrežia.

19 • Mapa plánovanej trasy metra z roku 1998

METRO

V 90. rokoch ešte žila myšlienka na výstavbu metra či rýchlodráhy. Po zastavení stavebných prác v roku 1990 sa aj naďalej pripravovala aktualizovaná projektová dokumentácia na jeho výstavbu. Namiesto ťažkého sovietského typu metra sa mal použiť ľahký typ francúzskeho metra systému VAL 256. Kľúčovým problémom bolo prekonanie Dunaja — tunelom alebo povrchovým variantom. Mesto podpísalo v roku 1992 zmluvu o spolupráci s francúzskou firmou Matra Transport International (MTI). V roku 1993 sa prípravné práce opäť pozastavili a ožili v roku 1997. Mesto vtedy založilo firmu Metro, a. s. Výstavba sa mala začať v roku 1998. Prvých 10 km z Petržalky na Trnavské mýto malo byť hotových v roku 2003, celá trať v roku 2030. Za hodinu malo metro prepraviť 20- až 25-tisíc cestujúcich. Otvorila sa však aj otázka využitia deblokácie ruského dlhu a návrat k výstavbe ruského ťažkého metra. Zmena vlády v roku 1998 a nutnosť riešenia ekonomickej situácie štátu znamenala, že vláda neposkytla štátne záruky na jeho výstavbu.

ŽELEZNICA

Pád železnej opony otvoril Petržalke dvere do Rakúska. Napriek pretrvávajúcej nostalgii po obnove Viedenskej električky vláda SR na základe medzištátnej zmluvy rozhodla o modernizácii a rozšírení koľajových tratí medzi Slovenskom a Rakúskom a výstavbe novej železničnej stanice v Petržalke. Základný kameň stanice položili 1. júla 1995 a verejnosti ju sprístupnili vo februári 1998. Osobné vlaky začali do Viedne premávať od januára 1998.

Mestskí dopravní inžinieri navrhovali namiesto finančne náročnej výstavby rýchlodráhy využitie železničnej trate pre mestskú dopravu a dobudovanie staníc.

STATICKÁ DOPRAVA

Problémy s parkovaním čiastočne riešila výstavba hromadných garáží. Ich výstavba bola pravidelne sprevádzaná nesúhlasom obyvateľov dotknutých obyvateľov. Garážové domy vyrástli na Medvedovej, Wolkrovej či Pečnianskej ulici. Pre odpor obyvateľov nepostavili garáže na Starhradskej ulici.

20 • Železničná stanica v Petržalke počas výstavby v roku 1996 a po dokončení v júni 1997. V pozadí sa ešte nachádza, dnes už zastavané, futbalové ihrisko.

21 • Prvé dieťa sa v petržalskej nemocnici narodilo 21. júla 1997. V mene mestskej časti ho privítal prednosta František Guth.

V 90. rokoch bol dobudovaný systém zdravotných zariadení, ktoré slúžili verejnosti. Problémom bolo nedostatočné vybavenie zdravotníckou technikou. Významným zlomom bol rok 1997, kedy sa obyvatelia Petržalky, Jaroviec, Rusoviec a Čunova dočkali novej nemocnice. Postupne na území Petržalky pribúdali ďalšie zdravotné zariadenia nielen pre obyvateľov Petržalky, ale celej Bratislavy a bratislavského regiónu.

POLIKLINIKY

Na začiatku 90. rokov slúžili obyvateľom Petržalky polikliniky na Záporožskej, Rovniankovej (Fosterovej), Šustekovej (Synekovej) a Strečnianskej (Žukovovej) ulici. Ako poslednú otvorili polikliniku na Fedinovej ulici. V roku 1991 otvorili v Petržalke v priestore zdravotného strediska na Rovniankovej ulici prvú stanicu rýchlej zdravotnej pomoci.

NEMOCNICA S POLIKLINIKOU – NEMOCNICA SV. CYRILA A METODA

Nemocnica sa začala stavať v roku 1986. Pôvodne mali nemocnicu otvoriť v roku 1991, ale tento termín sa neustále predlžoval. Prvé oddelenia sa začali sťahovať v máji 1996. Z pôvodných 1 200 lôžok sa ich počet znížil na 707. V lete 1997 sa sem presťahovala nemocnica z Bezručovej ulice. Dňa 21. júla 1997 sa tu narodilo prvé dieťa.

22 • Najstaršie zdravotnícke zariadenie na Záporožskej ulici pochádza ešte zo starej Petržalky. Sprístupnili ho v roku 1957. Pohľad na polikliniku v roku 1985.

SOCIÁLNE SLUŽBY

Petržalským dôchodcom slúžili dve zariadenia: Dom dôchodcov na Rusovskej ceste (od 60. rokov) rodinného typu a od roku 1995 Dom seniorov na Polereckého ul. (Zikova ul.). Tvoria ho garsónky a dvojgarsónky pre manželské páry, spoločenské a zdravotné priestory. V roku 1997 sa zariadenie rozčlenilo na penziónovú a lôžkovú časť.

26 • Domov dôchodcov na Polereckého ulici v Ovsíšti v roku 1994

27 • Od 90. rokov narastal v Petržalke počet drogovo závislej mládeže. V bývalej MŠ na Osuského ulici otvorili v máji 1996 Sanatórium AT na liečbu drogových závislostí pod vedením MUDr. Ivana Novotného.

23 • 24 • 25 • Zdravotné strediská na Rovniankovej (1979), Šustekovej (1986) a Strečnianskej (1989) postavili v rámci novobudovaného sídliska (súčasný vzhľad)

28 • Ako posledné otvorili zdravotné stredisko na Fedinovej u. v roku 1991. Pohľad na budovu krátko po otvorení.

29 • Nemocnica počas výstavby v roku 1993

30

31 • Zápis prvákov na ZŠ Pankúchova

V 90. rokoch, po dostavbe sídliska, postupne klesal počet detí, čo sa odrazilo v reštrukturalizácii jasiel, materských a základných škôl. K 1. januáru 1991 sa ich zriaďovateľom stala Školská správa Bratislava V. Nová zmena nastala v roku 2002, kedy sa zriaďovateľmi materských a základných škôl stala mestská časť. Zvyšoval sa počet stredných škôl, ktorých bol k počtu obyvateľov nedostatok. Politické zmeny priniesli zakladanie súkromných a cirkevných škôl. V tomto období sa Petržalka stala sídlom vysokej školy — Ekonomickej univerzity a svoje priestory tu získali aj katedry Pedagogickej fakulty Univerzity Komenského.

JASLE A MATERSKÉ ŠKOLY

V roku 1991 sa na území Petržalky nachádzalo 12 detských jasiel, 32 jasiel s materskými školami a 20 materských škôl. Ich počet sa postupne znižoval: v šk. 1995/1996 z pôvodných 44 detských jasiel pôsobili len dve súkromné. Počet materských škôl sa tiež zmenšil: z 52 na 34 a v roku 2000 na 28. V budovách zrušených jasiel a materských škôl vznikali predovšetkým školské a sociálne zariadenia.

ZÁKLADNÉ ŠKOLY

V šk. roku 1991/1992 pôsobilo na území Petržalky 22 základných škôl. Najstaršou bola ZŠ Záporožská, ktorú sprístupnili ešte pred výstavbou sídliska, najmladšími zasa základné školy na Černyševského a Pankúchovej ulici a na Nobelovom námestí otvorené v šk. roku 1988/1989. V roku 2000 sa ich počet znížil na 18. K štátnym školám pribudli dve cirkevné: ZŠ Svätej rodiny na Gercenovej ulici (od šk. roku

32 • Plavecký bazén na ZŠ Pankúchova slúži aj na plavecké súťaže

35 • Do podujatia Milujeme prírodu financovaným Slovnaftom sa zapojili aj petržalské školy. Víťazom súťaže bola v školskom roku 1994/1995 ZŠ na Dudovej ulici č. 4.

36 • K praktickým predmetom patrili pestovateľské práce a kurzy varenia

37 • Katedra výtvarnej výchovy na Pedagogickej fakulte UK v Bratislave spolupracovala s petržalskými školami pri výtvarných aktivitách

38 • Výučba informatiky na počítačoch v 90. rokoch

1993/1994) a Cirkevná škola cirkvi bratskej na Prokofievovej ulici (od šk. roku 1994/1995, dnes Cirkevná základná škola Narnia na Beňadickej ul.).

STREDNÉ ŠKOLY

Okrem najstaršieho gymnázia na Einsteinovej ulici (Makarenkova, otvorené v šk. roku 1956/1957), vznikli nové gymnáziá na Pankúchovej a Haanovej ulici. Zkrátko pribudli dve cirkevné gymnáziá: Gymnázium Svätej rodiny na Gercenovej a Evanjelické lýceum na Vranovskej ulici a súkromné gymnáziá: osemročné gymnázium Mercury, IP gymnázium na Kremnickej ulici a TOP gymnázium na Holíčskej ulici. Sieť stredných odborných škôl tvorili Obchodná akadémia na Hrobákovej ulici a dve stredné

odborné učilištia: SOU strojárské na Vranovskej a SOU chemické (zaniklo už v r. 1991). Postupne tu našli svoje sídlo Dievčenská odborná škola na Znievskej, Súkromné SOU odevné MODIN na Haanovej, Stredná zdravotnícka škola na Strečnianskej ulici, ktorá sa sem presťahovala zo Staromestskej ulice, či SPŠ elektrotechnická na Markovej (dnes Hálovej) ulici.

EKONOMICKÁ UNIVERZITA

V druhej polovici 90. rokov sa Petržalka stala sídlom vysokého školstva. Od šk. roku 1997/1998 otvorili prvú časť priestorov Ekonomickej univerzity na Dolnozemskej ulici. V tomto období získala priestory materských škôl na Znievskej a Vyšehradskej ulici Pedagogická fakulta Univerzity Komenského.

33 • Žiacky olympijský deň na ZŠ Pankúchova z roku 1994

34

39 • Súťaž Petržalské súzvuky Ferka Urbánka v roku 1993

Oblasť kultúry výrazne napomáhala k rozvíjaniu lokálneho povedomia obyvateľov Petržalky. Rozvíjali sa kultúrne inštitúcie a folklórne súbory založené ešte v predchádzajúcom období. Literárne schopnosti mladých Petržalčanov rozvíjala literárna súťaž Petržalské súzvuky Ferka Urbánka pripravovaná Miestnou knižnicou Petržalka. Práve začiatkom 90. rokov sa dobudovali petržalské kultúrne stánky: Cik Cak Centrum, DK Lúky a DK Zrkadlový háj, združené pod Kultúrne zariadenia Petržalky. Práci s deťmi a mládežou sa venovali centrá voľného času (CVČ) na Medvedovej a Gessayovej ulici. Novým kultúrnym a spoločenským podujatím Petržalčanov sú od roku 1998 Dni Petržalky, ktoré sa konajú v júni.

KULTÚRNE ZARIADENIA PETRŽALKY (KZP)

KZP spravovali kultúrne stánky v správe mestskej časti. Najstarším zariadením bol DK Ovsište sprístupnený v roku 1985. DK aj s obchodným domom začiatkom 90. rokov privatizovali, preto mestská časť v roku 1995 ukončila prenájom priestorov. Od začiatku 90. rokov pribúdali v Petržalke nové kultúrne zariadenia, ktoré začali stavať ešte pred rokom 1989. V marci 1991 sprístupnili na Jiráskovej ulici Cik Cak Centrum, v roku 1992 DK Lúky na Víglaš-

skej ulici a v novembri 1993 DK Zrkadlový háj na Rovniankovej ulici.

V DK Lúky sa pravidelne konali koncerty alternatívnej hudby, napríklad punkové koncerty či festival netradičnej hudby SOFA. Od roku 1993 sa tu pravidelne konal bluesový festival Livin'blues.

K dodnes najnavštevovanejším podujatiam v DK Zrkadlový háj patrí Večer autentického folklóru zameraný na predstavovanie jednotlivých folklórnych skupín. V roku 1997 vznikol

40 • Cik Cak Centrum, otvorené v roku 1991, slúži aj ako sobášna sieň

41 • DK Lúky v roku 1991

po rekonštrukcii priestorov v DK ZH Klub za zrkadlom. Zameriaval sa na folklór, stretnutia predstaviteľov stredného hudobného prúdu, spoločenské podujatia so živou hudbou či vystúpenia mladých skupín.

KZP spravovalo aj Klub detí Slniečko na Furdekovej ulici sprístupnený 1. decembra 1991. Zameriaval sa na detského diváka od 3 do 14 rokov. Krstným otcom bol Pavol Hammel. Klub pripravoval hudobné, divadelné a tanečné tvorivé dielne, záujmové krúžky, kurzy, prednášky a besedy. Pri klube pôsobila detská cimbalová hudba Jarabinka (založená v r. 1993). Na mládež sa zameriaval M-klub na Gessayovej ul. a pripravoval pre ňu klubovú činnosť. Klub mladej rodiny sa v roku 1996 premenoval na Klub 22. O. i. sa tu raz mesačne konali koncerty folkových, trampových a country kapiel pri kofole — tzv. Ko-folk-ka.

MIESTNA KNIŽNICA PETRŽALKÁ

Knižnica mala 10 pobočiek. K najvyťaženejším patrila pobočka na Vavilovovej ulici, kde okrem oddelenia pre deti, mládež a dospelých bolo aj oddelenie náučnej a cudzojazyčnej literatúry, hudobné a umenovedné oddelenie. V roku 1990 knižnica založila literárnu súťaž Petržalské súzvuky, od roku 1993 aj s menom spisovateľa Ferka Urbánka, ktorý v medzivojnovom období býval v Petržalke. Súťaž sa zame-

42 • Budova DK Zrkadlový háj v roku 1993 a slávnostný program pri jeho otvorení 6. novembra 1993. Na podujatí sa zúčastnili aj primátor Peter Kresánek a vedenie Petržalky.

43 • 44 • Ukážka z predstavení FS Polienko

riava na mladé literárne talenty žiakov petržalských škôl v oblasti poézie, prózy i drámy.

FOLKLÓRNE SÚBORY

Naďalej sa rozvíjali folklórne súbory. FS Lúčka, založený v roku 1985, pôsobil na ZŠ Budatínska 61 pod vedením choreografa Miroslava Šaláta, tanečnej pedagogičky Eleny Šalátovej, Miroslava Bergera a pedagogičky spevu Olgy Filákovéj.

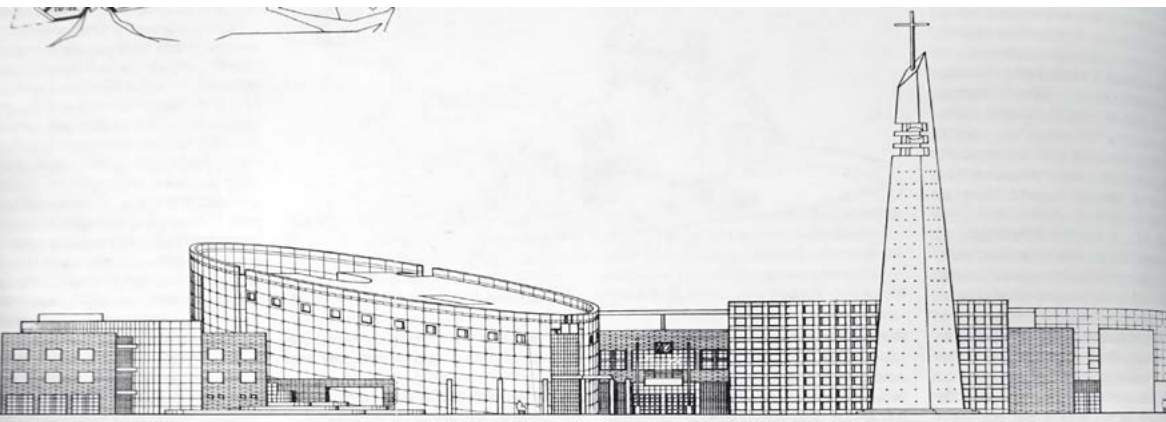
FS Polienko/Poleno vznikol takisto v roku 1985 na Gymnáziu Einsteinova (Makarenkova). Založila ho Věra Eliašová, bývalá tanečnica Lúčnice a profesorka na gymnáziu. Súbor získal v roku 1993 na Medzinárodnom festivale vo Walese 5. miesto spomedzi 25 súborov. V roku 1995 sa po prvýkrát zúčastnil na Dubnickom medzinárodnom festivale, kde sa s choreografiou Zabíjačka prebojovali medzi finalistov. Na tomto podujatí patrili medzi finalistov aj v r. 1996 za formáciu Bábky.

FS Hájenka bol založený v roku 1988 z popudu Mikuláša Sivého st., bývalého sólistu baletu a dlhoročného tanečníka Lúčnice a SLUK-u. Najprv pôsobil na ZŠ Strečnianska, neskôr ZŠ Tupolevova.

Ponuku folklórnych súborov rozšíril od roku 1996 FS Ekonóm, založený v roku 1969 pri Ekonomickej univerzite, keď sa univerzita presťahovala do Petržalky.

Rozmach cirkevného života

146

Rok 1989 znamenal výrazné zmeny pre veriacich, ktorí už mohli slobodne vykonávať náboženské úkony. Nárast počtu veriacich viedol k výstavbe nových kostolov a adaptácii starších objektov na cirkevné účely, keďže na sídlisku postavenom v období socializmu sa s výstavbou cirkevných objektov nepočítalo. Jeden rímskokatolícky kostol a evanjelická modlitebňa, ktoré využívali veriaci dvoch najpočetnejších cirkevných spoločenstiev, nepostačovali nárastu počtu veriacich, nehovoriac o ďalších náboženských skupinách. V priebehu 90. rokov môžeme sledovať nárast počtu obyvateľov hlásiacich sa k náboženskému spoločenstvu.

KATOLÍCKA CIRKEV

Katolíckym veriacim Petržalky slúžil v 90. rokoch na bohoslužobné úkony Kostol Povýšenia sv. Križa na Daliborovom námestí postavený v rokoch 1931 – 1932 podľa návrhu architekta Vladimíra Karfíka. Farnosť v tomto období spravovali Saleziáni Don Bosca (v súčasnosti Spoločenosť Božieho Slova – verbisti). Venovali sa mládeži, organizovali aj letné tábory a divadlá.

V roku 1993 získali saleziáni, zásluhou Miroslava Kyselu, roky zanedbaný rozostavaný

objekt na Mamateyovej ulici. Prebudovali ho na Saleziánske centrum a verejnosti sprístupnili v roku 1997.

Na Kremnickej ulici pôsobil Inštitút Dcéry Panny Márie Pomocnice – saleziánky. Ich poslaním bola výchova dievčat z rozvrátených rodín. Saleziánky každú nedeľu organizovali záujmovú činnosť – varenie, hru na hudobný nástroj, súťaže, výtvarné a športové krúžky.

V roku 1997 petržalskí poslanci prenajali objekt bývalej materskej školy na Rovniankovej

147

46

47

← 45 • Súťažný návrh na výstavbu Kostola svätej Rodiny na Námestí Jána Pavla II. od autorského kolektívu J. Kodoň, B. Kraus a D. Berec

48 • Objekt Saleziánskeho centra na začiatku 90. rokov a súčasný vzhľad

49 • Kostol sv. Trojice bol posvätený 30. októbra 1994 za účasti domácich i zahraničných cirkevných a štátnych predstaviteľov

ulici náboženskej spoločnosti Misionárky lásky (Sestry matky Terezy). Poslaním spoločnosti je slúžiť matkám s deťmi či tehotným ženám. Navštevujú aj chorých a opustených v nemocniciach a domovoch a väzňov vo väzniciach.

Na náboženské úkony sa využívali aj priestory Domu kultúry Zrkadlový háj. Nodostatok cirkevných priestorov viedol k výstavbe nových kostolov. V roku 1991 bola vypísaná súťaž na výstavbu Kostola sv. Rodiny na Námestí Jána Pavla II.

Počas svojho pobytu v Petržalke 30. mája 2000 navštívil prezident Rudolf Schuster aj zariadenie pre tehotné ženy, matky s deťmi a bezdomovcov, ktoré spravovali Misionárky lásky Betlehem (Sestry matky Terezy) na Rovniankovej 10 ulici. Patrónom zariadenia bol miestny poslanec Jozef Mikloško.

50 • 51 • Posviacka Saleziánskeho centra 9. októbra 1994 za účasti bratislavského dekana Formánka

52

EVANJELICKÁ CIRKEV

Petržalským evanjelikom slúžil na náboženské účely v rokoch 1984 – 1994 nebytový priestor na Strečnianskej (Žukovovej) ulici č. 18. V roku 1991 vznikol pri zbore spevokol. Po zmene režimu si evanjelici vybudovali cirkevné centrum na Strečnianskej ulici. Okrem kostola je jeho súčasťou zborové centrum, zborová sieň, knižnica, učebne i farský úrad. Kostol sv. Trojice posvätili v predvečer Svetového dňa reformácie 30. 10. 1994. V roku 1995 dostal zbor organ z Nemecka. Od roku 1996 vydáva Evanjelický a. v. cirkevný zbor v Petržalke časopis Petržalský evanjelik. Ako zboroví farári tu pôsobili Miloš a Alena Klátikovci.

Sad Janka Kráľa a dunajské nábrežie

148

53 • Zábavný park Lunapark koncom 90. rokov. K jeho úpadku prispeli nové atrakcie spojené s otvorením hraníc, chýbajúce investície do jeho rozvoja, ako aj časté záplavy priestoru pri dunajských povodniach.

Dunajské nábrežie a petržalský park už vyše 200 rokov patrí k populárnym miestam oddychu Bratislavčanov. V 90. rokoch prešlo najvýraznejšími zmenami dunajské nábrežie. Predtým obľúbený a vyhľadávaný Lunapark postupne upadá. Nábrežie sa stáva lokalitou pre nové podujatia, ako je pripomienka ostreľovania Bratislavy napoleonským vojskom či miestom na konanie koncertov. Na nábreží postupne pribúdajú nové umelecké diela. Svojho obnovenia sa dočkalo divadlo Aréna, reštaurácia Leberfinger, pripravuje sa tiež obnova kaviarne Au Café, zbúranej v 60. rokoch.

SAD JANKA KRÁĽA

Posledná veľká rekonštrukcia parku prebehla v rokoch 1977 — 1983. Park pôsobil v 90. rokoch neudržiavaným dojmom. Viaceré sochy v parku — speváčky Olgy Trebitschovej, básnika Sándora Petöfiho či hudobného skladateľa Mikuláša Moyzesa — boli poškodené a vyžadovali si náklady na renováciu. Napokon ich z parku preniesli do iných častí Bratislavy. Pobúrenie obyvateľov vyvolal prenájom pôvodného espressa neďaleko Mosta SNP pre erotický salón. V roku 2000 sa začala výstavba nákup-

ného centra Aupark, ktorý narušil dovtedajšie prírodné podmienky parku.

KAVIAREŇ AU CAFÉ

Známa kaviareň Au Café stála na nábreží Dunaja v rokoch 1827 — 1967. Podľa pôvodných zámerov ju mala nahradiť nová reštaurácia, ktorá napokon zostala len v rovine návrhov. Už na začiatku 90. vznikla iniciatíva o obnove objektu. Výstavba repliky sa začala v roku 1995, po pozastavení výstavby bol objekt dostavaný a sprístupnený v roku 2003.

149

54 • V roku 1994 sa po prvýkrát konalo na nábreží Dunaja podujatie pripomínajúce ostreľovanie Bratislavy napoleonskými vojakmi. Pripravili ho pri príležitosti 185. výročia tejto udalosti z roku 1809.

LEBERFINGER

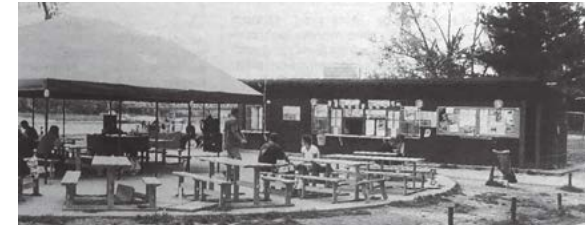
Budova bývalej reštaurácie Leberfinger sa na začiatku 90. rokov využívala ako kominárske učilište a sídlo Asanačnej služby ASANA. Budova bola zanedbaná a pripravovala sa jej rekonštrukcia. V apríli 1994 v nej vypukol požiar a zhorela strecha. Budovu Leberfingera si napokon prenajala Nadácia mladých umelcov zastúpená hercom Ľubom Romanom, ktorá sa tu rozhodla vybudovať domov pre starších a postihnutých umelcov. Podmienkou prenájmu bolo, že nadácia zrekonštruje areál a novo-vybudovaná reštaurácia s terasou a kultúrne a spoločenské zariadenia budú po celý rok prístupné verejnosti.

DIVADLO ARÉNA

Priestor divadla Aréna využívala televízia. Na začiatku 90. rokov po odchode televízie začal objekt chátrať. Priestor získal svetoznámy mím Milan Sládek, ktorý tu zriadil divadelnú scénu zameranú na pantomímu a muzikál. V rokoch 1995 a 1996 prebehla celková rekonštrukcia objektu. Na jeho obnovu mohli prispieť právnické a fyzické osoby kúpou symbolickej

55 • Leberfinger

56 • Bufet Propeler

tehličky. V októbri 1996 sa v Bratislave, vrátane Arény, konal 1. ročník medzinárodného festivalu pantomímy Kauklia'96, ktorý inicioval Milan Sládek.

BUFET PROPELER

Bratislavská mládež rada navštevovala bufet Propeler na nábreží Dunaja. Majitelia bufetu organizovali kultúrne podujatia, hlavne koncerty a diskotéky. V spolupráci s KZP sa tu konalo podujatie Rock na Dunaji určené pre mladé slovenské kapely. Po sťažnosti obyvateľov Starého Mesta na hlučnosť bufet napokon zatvorili.

57 • Milan Sládek

58 • Dostihový turnaj na Štátnom závodisku

Šport sa v Petržalke rozvíjal nielen na lokálnej, ale aj celoštátnej úrovni. Z celoštátneho hľadiska to bol hlavne futbal, reprezentovaný FC Artmedia Petržalka, hokejbal a dostihový šport na Štátnom závodisku na Starohájskej ulici a v areáli STU v Ovsišti. Väčšia petržalských škôl tvorila základňu pre mnohé športy: basketbal, hádzanú či hokejbal. Mestská časť vo výraznej miere podporovala rozvoj športových areálov pre mládež.

FUTBAL

Po prvoligovej ZŤS Petržalka sa na najvyšší futbalový Olymp podarilo vystúpiť od sezóny 1996/1997 FC Artmedia Petržalka. V prvých rokoch sa klub pohyboval v spodnej polovici tabuľky. V rámci druhej, resp. 1. národnej ligy pôsobili futbalisti FC Hydronika Petržalka (sezóna 1991/1992) a FC Matador (1997/1998). Populárnym podujatím bol futbalový turnaj žiakov petržalských škôl Penalta — Petržalské nálezisko talentov o Putovný pohár starostu Petržalky, ktorý sa konal od roku 1988.

HOKEJBAL

V 90. rokoch bola Petržalka centrom slovenského hokejbalu. Pôsobili tu MJM Petržalka a HKL Matadorroll. Petržalská hokejbalová liga sa hrávala od sezóny 1984/1985, neskôr s puncom 1. Slovenskej ligy. Na ihrisku na Romanovej ul. sa v máji 1995 konali prvé Majstrovstvá Európy v hokejbale.

DOSTIHY

Na Štátnom závodisku na Starohájskej ulici sa pravidelne konal medzinárodný dostihový míting Turf-gala ako súčasť medzinárodného tufového kalendára či od roku 1993 Slovenské derby. Na dostihoch vystupovali mnohé svetové

59 • Futbalový štadión FC Artmedia Petržalka v čase výstavby novej tribúny pre 3 800 návštevníkov v roku 1999

60 • V roku 1999 sa v areáli STU konal medzinárodný tenisový turnaj hokejových osobností kanadsko-amerického NHL. Zúčastnili sa na ňom napríklad M. Hossa, M. Daňo, Z. Chára, Z. Cíger, L. Bartečko, Ž. Pálffy, E. Tikkanen, P. Demitra či J. Jágr.

61 • Jazerá Veľký a Malý Draždiak a Chorvátske rameno využívajú Petržalčania na športovanie v lete i zime

jazdecké hviezdy. K významným lokálnym podujatiam patria steeplechase Veľká cena Bratislavy (5 500 m), Jarná cena Petržalky (3 800 m) či prekážkarsky míting Veľká cena Petržalky — steeplechase na 5 500 m s 20 skokmi.

V areáli STU v Ovsišti sa pravidelne konalo medzinárodné podujatie v skokoch Grand Prix Bratislava, pravidelne zaraďované v kategóriách CSI, SCIO a SCIO-W.

V oboch areáloch sa konali aj ďalšie divácky populárne podujatia. Na Štátnom závodisku sa tiež každoročne konávala medzinárodná výstava psov. V areáli STU sa zasa konávali tenisové podujatia, ako napríklad tenisový turnaj žien Slovak Open.

VODNÉ ŠPORTY

Milovníkom plávania slúžilo kúpalisko Matador. Kúpalisko, známe ohrievanou vodou, otváralo svoje brány medzi prvými. Tí, čo uprednostňovali prírodné plochy, mohli navštíviť Športovorekreačný areál Kormorán pri Veľkom Draždiaku. V blízkosti si vybudovala tenisové kurty TJ Slávia Právník. Koncom 90. rokov si tu vybudovali krytú halu s ôsmimi dvorcami. V roku 1992 tu sprístupnili motel Oáza s reštauráciou.

Pôvodne malo v 90. rokoch prejsť veľkou prestavbou aj Lido, kde malo vzniknúť Aqua City Lido. Na 11 ha malo vyrásť 7 bazénov, tobogan, budova s dvojpodlažnou reštauráciou, šatne, sociálne zariadenia a trávnaté plochy. Areál sa mal využívať aj mimo letnej sezóny, hlavne na kultúrne podujatia.

Neďaleko slúžia vodákovi najstarší vodácky klub Dunajčik založený v roku 1924, Dunajklub Kamzí k a ŠKP Polície.

Obyvatelia Petržalky mohli v zime 1996/1997 ako prví v strednej Európe vyskúšať mobilnú ľadovú plochu. Nachádzala sa na Jiráskovej ulici. V rámci otvorenia klziska sa konala súťaž v maskách na korčuľoch. Za vhodných klimatických podmienok však milovníci korčúľ využívali zamrznuté vodné plochy Veľkého Draždiaka a Chorvátskeho ramena.

Vysokú športovú úroveň mal basketbal v Iskre Matador. V ročníku 1994/1995 sa po prvýkrát od svojho vzniku v roku 1934 dostali do I. ligy. Žiacke družstvo sa viackrát stalo majstrom Slovenska. Žiaci zo ZŠ Záporožská, ktorých viedol učiteľ Ján Groidl, boli hádzanárskou liahňou pre BTC Danubius (dievčatá) a ŠKP (chlapci).

2000 —

2018

Návšteva Jána Pavla II. v Petržalke

Druhé pokračovanie cyklu výstav Novodobá Petržalka mapuje roky 2001 — 2018. Výstava sa cez banerovú prezentáciu jednotlivých oblastí spoločenského a kultúrneho života Petržalky venuje témam výstavbe a urbanizmu, školstvu, doprave, kultúre, cirkevnému životu, športu, oddychu a ďalším zaujímavým aspektom každodenného života Petržalčanov.

AUTORI PROJEKTU VÝSTAV: PhDr. Katarína Bergerová; doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.; VÝSTAVU PRIPRAVILI: Bc. Lucia Blahutová; Bc. Kristína Falťanová; Bc. Roman Galvánek; Bc. Katarína Krivdová; Bc. Anna Svrčková; PEDAGOGICKÉ A ORGANIZAČNÉ VEDENIE: Doc. Ľuboš Kačírek, PhD. ODBORNÁ SPOLUPRÁCA: Mgr. art. Martin Kleibl, ArtD.; Miestna knižnica Petržalka: PhDr. Katarína Bergerová; Mgr. Viera Némethová; V SPOLUPRÁCI S: Folklórny súbor Poleno; Mestská časť Bratislava-Petržalka; Muzeológia a kultúrne dedičstvo, o. z.; Oddelenie komunikácie s verejnosťou Mestskej časti Bratislava-Petržalka; Tlačová agentúra Slovenskej republiky

01 • Od začiatku milénia do roku 2019 si obyvatelia Petržalky 6x volili svojho starostu: 5x v riadnych a 1x v doplňovacích voľbách.

02 • Budova Technopolu, sídla petržalskej radnice

Napriek obavám zo života na neosobnom a betónovom sídlisku v 80. a 90. rokoch Petržalka úspešne prekonala detské choroby a stala sa plnohodnotnou súčasťou Bratislavy. Život v Petržalke spočiatku prebiehal na okraji pri dvoch hraniciach. Z hendikepu sa postupne stala výhoda, keď Slovensko vstúpilo 1. mája 2004 do Európskej únie a od 21. decembra 2007 je súčasťou schengenského priestoru.

STAROSTOVIA:

1990 — 1994: Anton Doktorov
1994 — 2006: Vladimír Bajan
2006: Viera Kimerlingová
— poverená vedením
2006 — 2010: Milan Vtáčnik
2010 — 2018: Vladimír Bajan
od 2018: Ján Hrčka

dátmi boli Milan Ftáčnik, Ján Kotuľa a Ladislav Snopko). Druhý v poradí M. Ftáčnik získal o 128 hlasov menej. Hoci Ústredná volebná komisia potvrdila Matúškovo víťazstvo, väčšina členov Miestnej volebnej komisie nepodpísala zápisnicu o voľbách a odmietla mu vydať osvedčenie o zvolení. Dôvodom bolo, že Matúška rozdeľoval voličom darčeky počas moratória.

PROBLEMATICKÉ DOPLŇOVACIE VOĽBY 2006

V roku 2005 bol starosta V. Bajan zvolený za predsedu Bratislavského samosprávneho kraja, preto sa 31. 1. 2006 vzdal funkcie starostu. Doplňovacie voľby sa konali 13. mája 2006. Najviac hlasov získal Peter Matúška (jeho protikandi-

VÝZNAMNÉ NÁVŠTEVY

Petržalku, ako najväčšiu mestskú časť Bratislavy, či neoficiálne 3. najväčšie mesto Slovenska, navštívili aj najvyšší štátni predstavitelia: v roku 2005 prezident Pavol Gašparovič a 2007 premiér Robert Fico.

03 • O. z. Ulita, komunitné centrum Kopčany

06 • Krízové centrum o. z. Brána do života

04 • Prezident Andrej Kiska na návšteve krízového centra o. z. Brána do života.

07

08 • Výmena stráží. V roku 2006 odovzdal V. Bajan starostovskú reťaz M. Ftáčnikovi, aby sa po voľbách 2010 vrátil do starostovského kresla. V roku 2018 ho nahradil J. Hrčka.

05 • Po vstupne Slovenska do EÚ 1. 5. 2004 visela na Moste SNP okrem slovenskej aj zástava Európskej únie.

09 • Významné návštevy

10

SPOLKOVÝ ŽIVOT

Na území Petržalky pôsobí viacero spolkov a občianskych združení, ktoré napomáhajú pri rozvoji komunitného života alebo sa zameriavajú na prácu s mládežou či pomoc ľuďom v núdzi. Aj vďaka nim sa Petržalka stáva čoraz lepším miestom pre život. Petržalská samospráva prostredníctvom svojho dotačného systému finančne prispieva na ich činnosť.

Od roku 1997 sa na práci s ohrozenými komunitami, predovšetkým s drogovou závislosťou, podieľa OZ Odyseus. Združenie okrem terénnej práce vydáva aj časopis INTOXI.

Deťom a mládeži, ktorí „si môžu prísť po radu, pomoc, za športom, alebo zábavou“, ponúka svoje programy o. z. KASPIAN. Oficiálne vzniklo v roku 2007, keď si jeho zakladatelia pripomínali 10. výročie práce s petržalskou mládežou.

Zabezpečiť dôstojný život opusteným a trpiacim deťom je cieľom o. z. Brána do života. Združenie vzniklo v roku 2000 a už v marci 2001 otvorilo svoje brány Krízového centra Brána do života. V roku 2006 rozšírilo svoj záber aj o Krízové stredisko DOM pre mladých dospelých v kríze. V marci 2018 navštívil centrum prezident SR Andrej Kiska.

Napriek zbúraníu pôvodnej Petržalky aj na sídlisku žijú jej pôvodní obyvatelia a potomkovia, ktorí udržiavajú jej spomienku. Každoročne v máji sa stretávajú v priestore reštaurácie Rančík.

O. z. Ulita vzniklo v roku 2008. Zameriava na prácu s mládežou, jeho hlavnou činnosťou je od roku 2004 program Komunitné centrum Kopčany.

11 • Plastika "Šašovia"
od Stanislava Mikuša;
Nobelovo nám.

Podľa štatistických výsledkov od začiatku 90. rokov postupne klesá počet obyvateľov Petržalky. Tento pokles sa týka aj Bratislavy, keďže sa mnohí obyvatelia sťahujú do okolitých obcí, vrátane Maďarska a Rakúska. Zvyšuje sa však počet obyvateľov, ktorí tu žijú v podnájme. Kvôli blízkej vzdialenosti od centra mesta je územie Petržalky zaujímavé pre stavebných investorov. Od začiatku milénia tu vyrástlo viacero stavieb rozličnej kvality. Stávajú sa prirodzenými dominantami a dotvárajú urbanizmus a architektúru Petržalky, hlavne v porovnaní s pôvodnými panelovými domami.

PETRŽALSKÉ KORZO

Ešte koncom 90. rokov sa začala výstavba petržalského korza na Gercenovej ulici, ktoré spája pôvodné panelové domy s novou architektúrou. Výstavbu ukončili v roku 2004. Pešiu zónu korza dopĺňajú viaceré umelecké diela, ktoré dotvárajú jeho vzhľad.

OD JUŽNÉHO MESTA K SLNEČNICIAM

V súčasnosti prebieha najintenzívnejšia výstavba na začiatku Petržalky pri Einstenovej

a Bosákovej ulici a na jej okraji smerom k Jarovciam, kde vyrastá sídlisko Slnečnice. Pôvodne malo v tejto časti vyrásť panelákové sídlisko Petržalka — Juh. Zmeny po roku 1989 túto výstavbu pozastavili. Po dokončení výstavby poskytnú Slnečnice komfortné bývanie pre takmer 9 000 obyvateľov.

Výstavba Slnečnic, ktorú tvoria obytné i rodinné domy, začala v roku 2015 a dnes je už domovom nových obyvateľov Petržalky. V roku 2018 tu otvorili aj nákupné centrum.

12 • Polyfunkčný
komplex Dominant; nám.
Hrančiarov

13 • Polyfunkčný dom
Skybox

14 • Polyfunkčný dom
Nový háj

15 • Petržalské korzo

16 • Komplex
administratívnych budov
Digital Park

17 • Slnečnice

18 • Bytový dom
Fuxova

Nobelovmu námestiu dominuje plastika Šašovia od Stanislava Mikuša. Stromy na námestí sú pozostatkom pôvodného petržalského cintorína, ktorý zrušili v 60. rokoch 20. storočia. V pozadí môžeme vidieť výstavbu domu Einpark a vežu Auparku.

Na Einsteinovej ulici popri diaľnici postupne vyrastajú nové dominanty. Oproti Auparku vyrastol v rokoch 2005 — 2012 komplex administratívnych budov Digital Park. Pôvodný projekt Digital Parku tvorilo šesť budov vrátane výškovej budovy.

V rokoch 2012 — 2014 vyrástol na rohu Dudovej a Starohájskej ulice polyfunkčný dom Nový háj, ktorý svojou architektúrou výrazne prispel k oživeniu okolia. Jeho investor stojí aj za projektom Hájpark, ktorý vďaka uzavretému dvoru s parkom a detským ihriskom prináša

do Petržalky formu komunitného bývania.

Netradičný polyfunkčný dom Skybox na Pajštúnskej ulici tvoria štyri obytné bloky. Tie vytvárajú tri vnútorné, ale pomerne malé atria. V roku 2013 získal titul Stavba roka.

Na Námestí hraničiarov vyrástol v rokoch 2005 — 2007 polyfunkčný komplex Dominant, ktorý dotvoril vzhľad námestia.

OBNOVA VEREJNÝCH PRIESTRANSTIEV

V ostatných rokoch venuje mestská časť pozornosť obnove a revitalizácii verejných priestranstiev. Zrekonštruované bolo Vlastenecké (2011) a Ovsištské námestie (2013) a Námestie hraničiarov (2015). V súčasnosti sa pripravuje revitalizácia Námestia Republiky a Šrobárovho námestia.

19 • Jeden z návrhov električkovej trate z roku 2003 bol na estakádach, hovorilo sa o tzv. rýchlodrážnej električke

20 • Výstavba električkovej trate v Petržalke; 2015

Zmena životného štýlu so sebou priniesla aj nárast počtu automobilov a zhoršovanie situácie v doprave — dynamickej i statickej. K zlepšeniu situácie prispelo dobudovanie diaľničného obchvatu medzi Mostom Lafranconi a Prístavným mostom. Narastali však zápchy cez mosty. Situácia sa čiastočne zlepšila v roku 2006 po otvorení piateho mosta cez Dunaj — Mosta Apollo. Už onedlho však uzavreli Starý most, ktorý prešiel v rokoch 2013 — 2016 kompletnou rekonštrukciou a obyvatelia Petržalky sa okrem autobusov dočkali aj nového druhu dopravy — električky.

MOST APOLLO

Výstavbu mosta vo vyústení Košickej ulice navrhoval už územný plán Bratislavy zo 60. rokov. Most bol postavený v rokoch 2002 — 2005 a slávnostne otvorený 4. septembra 2005.

Autorom projektu mostu je Ing. Miroslav Maťašík. Zvláštnosťou pri výstavbe mosta bolo zostavenie mostného telesa na plávajúcich pontónoch na ľavom brehu Dunaja a jeho otočenie krížom cez rieku až po ukončení montáže oceľovej konštrukcie. Otočenie za

záujmu verejnosti sa uskutočnilo v nedeľu 19. septembra 2004 a trvalo niekoľko hodín. Most Apollo získal viacero ocenení: prestížnu cenu Opal Awards 2006 či Stavba roka 2006 na Slovensku v kategórii mostné objekty stavby.

STARÝ MOST

Stav Starého mostu sa na začiatku 21. storočia stále zhoršoval. Na konci roka 2008 ho uzavreli pre automobilovú dopravu, v máji 2010 aj pre MHD, cyklistov a chodcov. Pre chodcov

158

159

21 • Komplex administratívnych budov Digital Park

24 • Diaľnica na Einsteinovej

a cyklistov ho po čiastočnej oprave sprístupnili v rokoch 2011 — 2013. Od decembra 2013 do decembra 2015 prebehla kompletná rekonštrukcia mosta. Odstránili pôvodnú kovovú konštrukciu a 2 pôvodné piliere, ktoré nahradili novým. Nová konštrukcia má pripomínať pôvodný vzhľad mosta. Most slúžiaci pre chodcov, cyklistov a MHD slávnostne otvorili 19. mája 2016.

DIAĽNICA NA EINSTEINOVEJ

V rokoch 2002 — 2005 dobudovali diaľničné prepojenie medzi Mostom Lafranconi a Prístavným mostom. Diaľnica síce zlepšila dopravné prepojenie, odrezala však dunajské nábrežie a Sad Janka Kráľa od sídliska. Pôvodné varianty navrhovali polozapustený variant, nakoniec však zvíťazil lacnejší povrchový.

Po otvorení novej železničnej stanice v r. 1998 vybudovali podchod popod železničnú trať smerom k Panónskej ulici. Podľa pôvodných návrhov mal podchod pokračovať aj popod Panónskou ulicou a vyústiť pri budove Daňového úradu.

22 • Výstavba mosta Apollo

25 • Posledná električka prešla po Starom moste v roku 1961. Do petržalky sa vracia v máji 2016 po 55 rokoch.

23 • Most Apollo

26 • Starý most

Kvôli prepojeniu sídliska s nábrežím Dunaja vybudovali ponad diaľnicu lávky pre peších a cyklistov: pri Inchebe, Auparku, Starom moste a Šustekovej ulici.

OD METRA K ELEKTRICKE

Diskusie o výstavbe metra sa postupne dostávali do úzadia. V prvom desaťročí 21. storočia sa čoraz viac presadzovala snaha o vybudovanie električky cez Starý most v trase pôvodného metra. Výstavba však bola podmienená vybudovaním Mosta Apollo a rekonštrukciou Starého mosta. Podľa optimistických návrhov mali trať vybudovať v rokoch 2006 — 2008/2009. Diskutovalo sa o viacerých variantoch — estakádnom, polozapustenom a povrchovom.

Výstavba trate napokon prebehla v rámci rekonštrukcie Starého mosta v rokoch 2013 — 2016. Električky začali premávať po Starom moste 8. júla 2016.

2000 — 2018

Vyššia občianska vybavenosť

160

28 • Mýtny domček pri Starom moste

29 • Nemocnica s poliklinikou Medissimo

27 • Nemocnica sv. Cyrila a Metoda na Antolskej ulici

Do začiatku 90. rokov vybudovali v Petržalke okrem bytov základnú občiansku vybavenosť. V priebehu 90. rokov dostavali nemocnicu. V roku 2000 rozšírili obchodnú ponuku tri nákupné centrá, ku ktorým postupne pribudli ďalšie. Pribúdali tiež nové reštaurácie, ktoré rozširovali ponuku služieb. Okrem narastania počtu detí v materských a základných školách sa v ostatnom desaťročí zvyšuje podiel seniorov, ktorí si vyžadujú osobitnú opateru.

ZDRAVOTNÍCTVO

Nemocnica sv. Cyrila a Metoda na Antolskej ulici slúži obyvateľom Petržalky, Bratislavy a bratislavského regiónu už vyše 20 rokov.

V roku 2009 začala na brehu Veľkého Draždiaka pôsobiť súkromná Nemocnica s poliklinikou Medissimo na Tematínskej č. 5. Nachádza sa tu aj rehabilitačné a diagnostické stredisko. Autorom projektu je Ing. arch. Jaroslav Meheš. Budova je citlivo zakomponovaná do rekreačnej zóny jazera.

SOCIÁLNE SLUŽBY

Zriaďovateľom Domu tretieho veku na Polereckého č. 2 v Ovsišti je Hlavné mesto SR Bratislava. Obyvateľom slúži od roku 1985. Nachádza sa tu lôžkové oddelenie pre klientov vyžadujúcich celodennú starostlivosť i ubytovanie pre manželské páry a jednotlivcov.

Neštátne sociálne zariadenie Dom Rafael na Kutlíkovej č. 15 slúži pacientom na krátkodobé ošetrovateľské pobyty, jeho súčasťou je denný stacionár i hospic.

MČ Bratislava-Petržalka je zriaďovateľom Strediska sociálnych služieb Petržalka.

161

Stredisko spravuje Zariadenie opatrovateľskej služby na Mlynarovičovej ulici č. 23 a na Vavilovovej č. 18, kde je aj Domov pre rodičov a deti. Zariadenia sa nachádzajú v priestoroch bývalých materských škôl.

NÁKUPNÉ ZÓNY

Hlavným epicentrom pre nákupných obyvateľov je v Petržalke nákupno-zábavné centrum Aupark. Jeho pomenovanie pochádza od pôvodného názvu Sadu Janka Kráľa, vedľa ktorého sa nachádza. Svoje brány sprístupnilo v novembri 2001. V rokoch 2006—2007 v rámci druhej etapy postavili 22-podlažnú budovu Aupark Tower, ktorá narušila panorámu Bratislavy s jej hlavnými dominantami.

V roku 2000 sprístupnili pre obyvateľov Petržalky prvé nákupné centrum Danubia. Jeho „ťahúňom“ bola veľkopredajňa Carrefour, dnes už súčasť histórie. V rovnakom období otvorila brány svojho hypermarketu aj spoločnosť Tesco, ktoré v súčasnosti rozširuje svoje priestory. Non-Stop predaj je však už tiež minulosťou.

Z bývalých štyroch petržalských trhovísk môžu Petržalčania navštevovať už len trhovisko na Mlynarovičovej ulici.

V súčasnosti sa obyvatelia opätovne vracajú k nákupu potravín od lokálnych výrobcov. Tomu sa prispôbujú aj súčasní investori. Zásadnou prestavbou prešla veľkopredajňa Terno na Bratskej ulici — od roku 2018 sa na jej mieste nachádza Petržalská tržnica.

Nové nákupné centrum Slnecnice Market s farmárskymi trhmi — TRCH (chutný trh) vyrástlo na prelome rokov 2017/2018 neďaleko novobudovanej petržalskej štvrte.

REŠTAURÁCIE

Na území Petržalky postupne vznikajú nové reštaurácie a kaviarne. Každá z nich sa usiluje vytvoriť osobitnú atmosféru a priťahovať zákazníkov. V terasovom dome na Osuského č. 1 môžu záujemcovia navštíviť reštauráciu Engerau pripomínajúcu nemecký názov Petržalky. Bývalá reštaurácia Pod dubom je dnes známa

2000 — 2018

30 • Neštátne soc. zariadenie Dom Rafael; Kutlíkova 15

31 • Nákupno-zábavné centrum Aupark

32

ako Petržalská klubovňa. Od jari do jesene poskytuje okrem jedla a nápojov aj priestor pre šantenie detí. Tiež na Starohájskej ulici, už neďaleko hrádze, sa nachádza Reštaurácia Rančík, ktorá poskytuje aj priestory na športové aktivity. Na sídlisku Zadunajec na Vilovej ulici môžeme v reštaurácii a pivovare HOPS ochutnať okrem jedla aj vlastné pivo. V bývalej priemyselnej zóne matadorky, neďaleko hraničného prechodu s rovnomenným názvom, sa zasa nachádza penzión a reštaurácia Berg.

34 • Zápis detí do 1. ročníka ZŠ; 2005

33 • ZUŠ Františka Oswalda na Daliborovom nám.

35 • Podujatie zdravá škola na MŠ Strečnianska; 2005

36 • Gymnázium A. Einsteina otvorilo svoje brány ešte v šk. roku 1956/1957

Na začiatku milénia sa v školstve ešte prejavoval pokles počtu detí, čo prispievalo k znižovaniu materských a základných škôl. Mnohé zo školských budov sa stali sídlom súkromných a cirkevných škôl alebo sociálnych zariadení. Tento nepriaznivý stav sa zmenil na prelome prvého a druhého desaťročia. Dnes opäť Petržalka zápasí s nedostatkom miest a venuje pozornosť zvyšovaniu kapacít materských a základných škôl. Nedostatok miest je spôsobený aj novou výstavbou a prisťahovaním mladých rodín do Petržalky.

MATERSKÉ ŠKOLY

Počet materských škôl sa postupne znižoval: z 52 v šk. roku 1991/1992 na 19 v šk. roku 2007/2008. Už onedlho sa začal záujem rodičov zvyšovať a materské školy začali zápa- siť s nedostatkom miest. Zvyšovanie kapacít materských škôl rieši mestská časť prevažne úpravou priestorov MŠ a adaptovaním priesto- rov základných škôl. V roku 2018 mestská časť otvorila novú materskú školu na Vyšehradskej ulici a pripravuje rozšírenie kapacity v priestore ZŠ Turnianska.

V roku 2002 prešla správa materských a základných škôl na obce a stredných škôl na vyšší územný celok (VÚC). Centrá voľné- ho času a základné umelecké školy spravuje mesto Bratislava. Okrem škôl spravovaných Petržalkou a VÚC tu pôsobí viacero súkrom- ných a cirkevných materských, základných a stredných škôl.

ZÁKLADNÉ ŠKOLY

Nižší počet detí sa prejavil aj v postupnom rušení ZŠ. Za takmer 30 rokov sa ich počet

162

163

znižil na polovicu. Prvá veľká racionalizácia škôl prebehla v šk. roku 1999/2000, potom v r. 2004, keď už základné školy spravovala mestská časť. Ako poslednú zrušili ZŠ na Sklodovskej ulici, kde dnes sídli súkromná športová škola a od r. 2016 aj Medzinárodná francúzska škola. V súčasnosti už viaceré ZŠ zápasia s nedostatkom miest.

STREDNÉ ŠKOLY

Už v 90. rokoch sa dotvorila základná sieť SŠ: štátnych, súkromných i cirkevných. Okrem gymnázií na Einsteinovej a Pankúchovej ulici môžu študenti navštevovať cirkevné gymná- ziá Gymnázium Svätej rodiny na Gercenovej, Evanjelické lýceum na Vranovskej a Bilingvál- ne gymnázium C. S. Lewisa na Haanovej ulici a súkromné gymnázium Mercury na Zadu- najskej a IP gymnázium na Kremnickej ulici. Pestrú škálu SŠ tvorí napríklad zdravotnícka, elektrotechnická, technická, umelecká škola či odborná škola zameraná na gastronómiu.

VYSOKÉ ŠKOLY

Okrem Ekonomickej univerzity, ktorá otvorila v Petržalke svoje brány od šk. roku 1997/1998, sa tu postupne usídlili aj ďalšie VŠ: VŠ manažmentu (City University of Seatt- le, od r. 2003) na Panónskej ceste, Fakulta ekonómie a podnikania Paneurópskej vysokej školy na Tematínskej ulici a VŠ ekonómie a manažmentu verejnej správy (zal. 2004) na Furdekovej ulici.

ZÁKLADNÉ UMELECKÉ ŠKOLY

Na území Petržalky spravuje mesto Brati- slava ZUŠ Františka Oswalda na Daliborovom námestí č. 2 a ZUŠ Jána Albrechta na Topoľ- čianskej ulici č. 15. Okrem nich tu pôsobia aj súkromné ZUŠ. ZUŠ Františka Oswalda vznikla v roku 1949 a nesie meno po svojom zakla- dateľovi. Na Daliborovom nám. sídli tanečný, hudobný a výtvarný odbor, v pobočke na Ges- sayovej ul. hudobný, výtvarný a literárno-dra- matický odbor.

2000 — 2018

37 • Tanečné podujatie najmladších žiakov ZUŠ Jána Albrechta

38 • Pri príležitosti Svetového dňa povedomia o autizme organizuje ZŠ Iljušinova 1 podujatie Modrý deň

39 • Detský karneval na MŠ Bradáčova 4

40 • Ekonomická univerzita

41 • Bývalá ZŠ na Tematínskej ul. dnes slúži Paneurópskej vysokej škole

ZUŠ Jána Albrechta vznikla vyčlene- ním zo ZUŠ na Daliborovom nám. v roku 1988 a od roku 2004 nesie súčasný názov. Navštevuje ju takmer 700 žiakov, ktorí študujú v štyroch odboroch: hudobnom, tanečnom, výtvarnom a literárno-dramatic- kom. Škola organizuje celoslovenský súťaž- ný festival v komornej hre žiakov Základ- ných umeleckých škôl MUSICA CAMERATA JÁN ALBRECHT.

42 • Účastníci fašiangového sprievodu masiek v Petržalke; 12. 02. 2018

V novom miléniu pokračoval rozvoj miestnej kultúry, ktorej základné kontúry sa sformovali v 90. rokoch. Základ petržalskej kultúry tvoria podujatia organizované Kultúrnymi zariadeniami Petržalky a Miestnou knižnicou Petržalka. Najpopulárnejším petržalským podujatím sú Dni Petržalky, ktoré majú už vyše 20-ročnú tradíciu. V Petržalke pôsobí množstvo miestnych folklórnych skupín a občianskych združení, ktoré prispievajú k zvyšovaniu lokálneho povedomia obyvateľov k svojej obci.

KULTÚRNE ZARIADENIA PETRŽALKY (KZP)

KZP spravujú DK Zrkadlový háj (zal. 1993) na Rovničkovej ulici, DK Lúky (1992) na Viglašskej ulici a Cik Cak Centrum (1991) na Jiráskovej ulici. Každé zo zariadení pripravuje pravidelné podujatia, ktoré si našli svoj okruh návštevníkov.

K najnavštevovanejším podujatiam v DK Zrkadlový háj patrí Večer autentického folklóru zameraný na predstavovanie jednotlivých folklórnych skupín. Pravidelne sa tu konajú populárne podujatia, ako napríklad Teplákový bál, ktorý založili členovia skupiny Lojzo, a od

roku 2013 je jeho súčasťou aj súťaž Petržalská baretka. V priestore DK sa konajú verejné nahrávky relácie Neskorá večer, ktorú vysielala Slovenská televízia.

Teplákový bál a Petržalská baretka si našli pravidelné miesto medzi podujatiami organizovanými v DK Zrkadlový háj.

Už od roku 2001 organizuje samospráva v spolupráci s KZP Petržalský maškarný ples.

Na kultúrne a spoločenské podujatia sa využíval aj futbalový štadión Artmedie. V auguste 2005 tu mala koncert speváčka Anastacia.

Speváčka Lucie Bílá viackrát navštívila

44 • Skupina No Name, Dni Petržalky; 2001

46

47 • Vystúpenie OZ Petržalkčanka

Petržalku a nikdy nezabudla pripomenúť, že jej otec odtiaľto pochádza. Ani pri návšteve z roku 2001, ako dokladá zápis v petržalskej kronike.

Od roku 1998 sa pravidelne v júni konajú Dni Petržalky. V roku 2001 na podujatí vystúpila aj skupina No Name. V rámci Dní Petržalky vyhlasuje starosta Petržalky aj osobnosti Petržalky. V roku 2013 sa nimi stali Dušan Mikulec, Mária Kováčiková, Elena Rapavá, Karol Pátek a Juraj Kukura.

MIESTNA KNIŽNICA PETRŽALKA (MKP)

Miestna knižnica Petržalka sa okrem požičiavania kníh zameriava aj na organizovanie výstav a prednášok. Podujatím s celosloven-

45 • Vyhlásenie kategórie "Osobnosti Petržalky" v rámci podujatia Dni Petržalky

48 • Petržalský maškarný ples

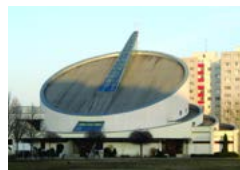
skou pôsobnosťou je literárna súťaž Petržalské súzvučky Ferka Urbánka, založená v roku 1990. V ostatných rokoch sa knižnica sústreďuje na rekonštrukciu a modernizáciu svojich pobočiek.

FOLKLÓRNE SÚBORY

Ešte v 80. rokoch vznikli folklórne súbory Lúčka (1985), Poleno (1985) a Hájenka (1988). Súbory pravidelne vystupujú doma i v zahraničí. K tanečným a hudobným súborom pribudlo v roku 2013 OZ Petržalkčanka, na čele s Betkou Korbelovou, ktoré sídli na Furdekovej ulici. Organizuje divadelno-tanečné predstavenia, ako Petržalská svadba či Petržalské páračky, s ktorými vystupuje po celom Slovensku.

49 • Kostol Povýšenia sv. Kríža bol pôvodne sídlom farnosti pokrývajúcej celé územie Petržalky. Po výstavbe nových kostolov sa z farnosti vyčlenilo územie Hájov a Lúk.

50 • Kostol Svätej rodiny na Námestí Jána Pavla II.

Vďaka politickým zmenám po Nežnej revolúcii sa výrazne rozvíjal cirkevný život. Začiatkom 90. rokov ešte viac ako tretina Petržalčanov neuviedla svoju náboženskú príslušnosť, o desať rokov neskôr to už nebolo ani 5 %. Evanjelici v Petržalke si ešte v 90. rokoch vybudovali nové cirkevné centrum. Katolícki veriaci si tu nové kostoly postavili na začiatku nového milénia, už od 90. rokov pôsobilo v Petržalke viacero katolíckych spoločenstiev.

KATOLÍCKA CIRKEV

Už v 90. rokoch sa začal rozvíjať cirkevný život. Okrem Kostola Povýšenia sv. Kríža na Daliborovom námestí, postaveného v rokoch 1931—1932 podľa návrhu architekta Vladimíra Karfíka, mohli veriaci od r. 1997 využívať Saleziánske centrum na Mamateyovej ulici a Kostol sv. Arnolda Janssena spravovaný verbistami na Krupinskej ulici v priestore bývalej materskej školy.

Inštitút Dcéry Panny Márie Pomocnice (saleziánky) sídli na Kremnickej ulici. V objekte bývalej materskej školy na Rovniankovej ulici pôsobí od r. 1997 náboženská spoločnosť Misio-

nárky lásky (Sestry matky Terezy), ktorá slúži matkám s deťmi a tehotným ženám. V 90. rokoch prebiehali zbierky na výstavbu nových dvoch kostolov.

Kostol Povýšenia sv. Kríža bol pôvodne sídlom farnosti pokrývajúcej celé územie Petržalky. Po výstavbe nových kostolov sa z farnosti vyčlenilo územie Hájov a Lúk.

Kostol Sedembolestnej Panny Márie na Betliarskej ulici postavili podľa projektu Ing. arch. Klementa Trizuljaka a slávnostne bol posvätený 22. decembra 2001. Je sídlom Farnosti Sedembolestnej Panny Márie v BA-Petr-

51 • Evanjelický Kostol Sv. Trojice na Strečnianskej ulici slúži svojim veriacim od roku 1994

54 • Súsošie Zjednotenie od sochára Stanislava Mikuša odhalili 14. septembra 2009 neďaleko Kostola Povýšenia svätého Kríža na pamiatku návštevy pápeža Jána Pavla II. v Petržalke

52 • Kostol Sedembolestnej Panny Márie na Betliarskej ulici postavili podľa projektu Ing. arch. Klementa Trizuljaka a slávnostne bol posvätený 22. 12. 2001. Je sídlom Farnosti Sedembolestnej Panny Márie v Bratislave-Petržalke, ktorá vznikla 15. 09. 2001.

žalke, ktorá vznikla 15. septembra 2001.

Kostol Svätej rodiny na Námestí Jána Pavla II. je sídlom Rímskokatolíckej farnosti Svätej rodiny, ktorá vznikla 1. júla 1995 oddelením z farnosti Bratislava-Petržalka so sídlom v Kostole Povýšenia sv. Kríža. Kostol postavili v rokoch 2001—2003 podľa projektu Ing. arch. Ivana Koleniča a posvätili v r. 2005. Súčasťou areálu je aj farská správa a pastoračné centrum. Od konca r. 2017 vydáva farnosť časopis Hlas Svätej rodiny. Kostol slúži aj gréckokatolíckym veriacim.

Návšteva Jána Pavla II. v Petržalke Najväčšou cirkevnou udalosťou v Petržalke v jej histórii bola pamätná svätá omša pápeža Jána Pavla II. pred ešte nedokončeným Kostolom Svätej rodiny 14. septembra 2003. Na omši sa zúčastnili predstavitelia cirkvi, štátu i petržalskej samosprávy. Pápež počas bohoslužby blahorečil biskupa Vasila Hopku a sestru Zdenku Schelingovú.

53 • Návšteva Jána Pavla II. v Petržalke

55 • Saleziánske centrum na Mamateyovej ulici sa zameriava predovšetkým na prácu s mládežou

O niekoľko rokov neskôr, 30. septembra 2017, vyhlásil kardinál Angelo Amato počas omše na priestranstve pred Kostolom Svätej rodiny za blahoslaveného saleziánskeho kňaza a mučenika Titusa Zemana.

EVANJELICKÁ CIRKEV

Cirkevné centrum petržalských evanjelikov sa nachádza na Strečnianskej ulici. Okrem kostola sa tu nachádza zborové centrum, zborová sieň, knižnica, učebne i farský úrad. Kostol sv. Trojice posvätili v predvečer Svetového dňa reformácie 30. 10. 1994. Ako zboroví farári tu pôsobili Miloš a Alena Klátikovci, v súčasnosti sú kňazmi manželia Ján a Eva Kolesárovci.

Evanjelický Kostol Sv. Trojice na Strečnianskej ulici slúži svojim veriacim od roku 1994.

Od roku 1996 vydáva Evanjelický a. v. cirkevný zbor v Petržalke časopis Petržalský evanjelik.

57 • Pamätník Daniela Tupého

56 • Letné kino Bažant Kinematograf

Petržalka je najväčšia mestská časť Bratislavy. Napriek tomu, že je prezývaná „betónová džungľa“, nájde sa v jej zákutiach viacero zaujímavých miest na oddych. Mnohé z týchto lokalít s obľubou vyhľadávajú obyvatelia. Najznámejší je Sad Janka Kráľa, kde sa takmer počas celého roka koná viacero podujatí. Prijemné prechádzky poskytujú zákutia okolo Veľkého a Malého Draždiaka či Chorvátskeho ramena. Pri Malom Draždiaku sa nachádza park, kde vysádzajú stromy známe osobnosti. Na okraji Petržalky môžu návštevníci v rámci prechádzok zavítať aj k bunkrom, ktoré sú vďaka nadšencom prístupné pre verejnosť.

SAD JANKA KRÁĽA A TYRŠOVO NÁBREŽIE

Najstarší verejný park v strednej Európe využívajú obyvatelia Bratislavy po celý rok. Môžeme tu vidieť bežcov, cyklistov či iných športovcov, vďaka udržiavanému trávniku sa tu stretávajú milovníci hry petanque. Od roku 2015 sa tu koncom septembra počas Európskeho týždňa športu koná podujatie Športujúce mesto.

Od roku 2007 poskytuje svojim návštevníkom relax i športové vyžitie Magio pláž. Jeho

súčasťou je aj letné kino Bažant Kinematograf.

Pekné počasie využívajú Bratislavčania, aby tu trávil voľný čas, či už na nábreží, alebo v tunajších reštauračných zariadeniach. Rodičia s deťmi môžu od roku 2009 využívať zrevitalizované detské ihrisko, vyskúšať si chodenie po sieťovom moste, ale aj v sieťovej špirále. K dispozícii je aj minimaják či preliezačka s lezeckými stenami, lezeckou sieťou a vyhlídkou.

V roku 2016 sa návštevníci Tyršovho nábrežia mohli oboznámiť s 12 kultovými dielami

58 • Magio pláž

59 • Rekonštrukcia ostreľovania Bratislavy napoleonským vojskom

slovenských výtvarníkov, fotografov a ilustrátorov zo zbierok na Slovenskej národnej galérie.

Od roku 1994 patrí k obľúbeným podujatiam v Sade rekonštrukcia ostreľovania Bratislavy napoleonským vojskom. Koná sa pri príležitosti obliehania Bratislavy v júni a júli 1809 francúzskou armádou.

Tyršovo nábrežie je spojené aj s dodnes nevyjasnenou smrťou študenta Filozofickej fakulty Univerzity Komenského Daniela Tupého, ktorého tu zavraždili neznámi útočníci 4. novembra 2005. Pri príležitosti Dňa študentstva mu v roku 2006 odhalili pamätník. Filozofická fakulta po ňom pomenovala študentské ocenenie Cena Daniela Tupého. Vo februári 2019 uviedli v kinách film Ostrým nožom inšpirovaný touto udalosťou.

PETRŽALSKÉ BUNKRE

Na okraji Petržalky sa nachádzajú bunkre ako súčasť vojenského opevnenia Československa postaveného koncom 30. rokov. Dva z nich — bunkre BS-8 Hřbitov na Kopčianskej ulici a BS-4 Lány na Viedenskej ceste — sú sprístupnené verejnosti a vďaka dobrovoľníkom

60 • Výstava SNG na Tyršovom nábreží

slúžia ako múzeum. Obe občianske združenia v nich organizujú pravidelné podujatia. Vedľa bunkra sa nachádza obnovený vojenský cintorín z 1. svetovej vojny, pri ktorom sa 1. novembra pravidelne koná pietna spomienka.

LÚKA VĎAKY

Neďaleko Malého Draždiaka sa nachádza Lúka vďaky. O. z. Za zeleň Petržalky tu každý rok, vždy 17. novembra, na výročie Nežnej revolúcie, od roku 2009 sadí strom za účasti osobností. Prvý z nich zasadil herec Ladislav Chudík, neskôr Eva Siracká, Emília Vašáryová, Daniel Hevier, Marika Gombitová, Milan Lasica či Anton Srholec.

62

170

63 • Po zápase záverečného 36. kola Corgoň ligy 15. júna 2005 medzi Artmediou Petržalka a AS Trenčín slávila Artmedia majstrovský titul. Pohár drží kapitán Petržalky Balázs Borbély, vedľa neho stojí prezident SFZ František Laurinec.

171

64 • Fanúšikovia FC Petržalka

66 • Úvodný míting novej sezóny – 34. Jarná cena Petržalky v súťaži klusákov o cenu Zindy Reel 8. apríla 2007 pod záštitou starostu na Štátnom závodisku. Zvítal Pavlo Morozov s koňom Rick Beuckenswyk.

2000 — 2018

65 • Skatepark

67 • Basketbalové družstvo MŠK Iskra Petržalka v sezóne 2013/2014

Za ostatných 20 rokov zaznamenal šport v Petržalke výrazné zmeny. Po nadšení nad víťazstvami FC Artmedia Petržalka vo futbale prišla po roku 2008 studená sprcha v podobe pádu do 5. ligy a likvidácie štadióna. Dnes je klub v 2. lige a trénuje na novom vlastnom štadióne. Hneď v susedstve vyrástol aj nový zimný štadión, sídlo HC Petržalka 2010. Petržalčania sa tu tak môžu korčuľovať celoročne. A nielen korčuľovať — aj si zaplávať v novej plavárni a využívať jej wellness centrum.

FUTBAL

V prvom desaťročí 21. storočia kraľoval v slovenskej lige FC Artmedia Petržalka (v rokoch 2004 — 2007 FC Artmedia Bratislava). Do najvyššej ligy vstúpil klub od sezóny 1996/1997. Dvakrát v nej zvíťazil (2004 a 2008), trikrát bol druhý (2003, 2006 a 2007). Zlom nastal v roku 2008, keď odišiel vtedajší majiteľ klubu. Nový reštart zažíva klub — dnes s názvom FC Petržalka (2014 — 2017 FC Petržalka Akadémia) — od roku 2012, kedy sa usídlil na vlastnom štadióne v Ovsišti na Sklodowskej ulici. Klub musel začať od začiatku — od 5.

ligy a postupne postupuje vyššie. V aktuálnej sezóne 2018/2019 postúpil do 2. ligy.

BASKETBAL

Vysokú športovú úroveň má v Petržalke basketbal v TJ Iskra Matador. Nové talenty získava telovýchovná jednota aj z radov žiakov a žiačok petržalských škôl.

DOSTIHY

Petržalka je centrom dostihového športu. Na Štátnom závodisku na Starohájskej ulici sa pravidelne konávajú medzinárodné dostihové

mítingy Turf-gala. K významným lokálnym podujatiam patria steeplechase Veľká cena Bratislavy (5500 m), Jarná cena Petržalky (3800 m) či prekážkarský míting Veľká cena Petržalky — steeplechase na 5500 m s 20 skokmi. V areáli STU v Ovsišti sa pravidelne konáva medzinárodné podujatie v skokoch Grand Prix Bratislava.

SKATEPARK

Po skateparku na Markovej ulici, ktorý sprístupnili v roku 1998, otvorili 26. novembra 2017 v areáli Spojenej školy Svätej rodiny na Gercenovej ulici vďaka pomoci dobrovoľníkov prvý betónový skatepark v Bratislave.

PLAVÁREŇ

Vo volebnom období 2010 — 2014 rozhodli poslanci o výstavbe plavárne s wellness centrom. Postavili ju medzi Jiráskovou a Tupolevovou ulicou, neďaleko Petržalského bowlingového centra (PBC-Petržalka Bowling Center), pri Námestí Republiky, ktoré sa formuje ako centrum Petržalky. Základný kameň položili v júli 2014. Plaváreň slávnostne otvorili 23. augusta 2016 za účasti Mateja Beňuša, slovenského

vodnoslalomára a držiteľa striebornej medaily z olympiády 2016 v brazílskom Riu de Janeiro, ktorý je krstným otcom plavárne.

ZIMNÝ ŠTADIÓN

Nový zimný štadión vyrástol v Ovsišti na Sklodowskej ulici vďaka súkromnému investovi. Štadión je sídlom hokejového klubu HC Petržalka 2010, vo vyhradených hodinách ho môže využívať aj verejnosť, vrátane žiakov petržalských škôl. Na slávnostnom otvorení 1. februára 2013 sa zúčastnili najvyšší predstavitelia Petržalky, Bratislavy i Slovenska: starosta Petržalky Vladimír Bajan, bratislavský viceprimátor Ján Budaj a Petra Nagyová Džerengová a prezident SR Ivan Gašparovič. Pred výstavbou zimného štadióna mohli obyvatelia za vhodného počasia využívať na korčuľovanie klzisko na Jiráskovej ulici alebo miestne vodné plochy — Chorvátske rameno alebo Malý a Veľký Draždiak.

68 • Veronika
Velez-Zuzulová

69 • Martin Kližan

70 • Peter Modrovský

Z Petržalky pochádza viacero osobností, ktoré prekročili lokálny rámec Bratislavy i Slovenska. Približujeme aspoň niektoré osobnosti, ktoré sa zviditeľnili po začiatku nového milénia. Sústreďujeme sa hlavne na oblasť športu, kultúry a spoločenského života a na generáciu narodenú v 80. a 90. rokoch 20. storočia.

DENIS LACHO

Vďaka speváckej súťaži sa stal známym Denis Lacho (* 22. 10. 1993), finalista prvej československej súťaže Superstar v roku 2009. Najprv sa venoval futbalu, napokon ho zláka hudba. V roku 2011 vydal svoj prvý album Dennis.

VERONIKA VELEZ-ZUZULOVÁ

Obyvatelia Wolkrovej ulice v 90. rokoch isto netušili, aký talent im vyrastá na ulici. Lyžiarka Veronika Velez-Zuzulová (* 15. 7. 1984) reprezentovala Slovensko na štyroch olympiádach, vo Svetovom pohári bola dvakrát na 2. a dvakrát na 3. mieste. Najväčšiu zásluhu na jej úspechoch má isto jej otec Timotej.

MARTIN KLIŽAN

Tenista Martin Kližan (* 11. 7. 1989) doteraz vo dvojhre vyhral 5 turnajov kategórie ATP, 6 turnajov kategórie ATP Challenger a 4 turnaje ITF Futures. Vo štvorhre vyhral po 4 turnaje kategórie ATP, ATP Challenger a ITF Futures. Jeho najvyššie umiestnenie v rebríčku ATP je 24. miesto z apríla 2015. Tenis hrá ľavou rukou.

PETER MODROVSKÝ

Dobrá fyzickú formu sú musí udržiavať aj tanečník Peter Modrovský (* 27. 11. 1983) pochádzajúci z Ovsíša. Do tanečnej školy ho prihlásila mama, keď mal osem rokov. Spolu s tanečnou partnerkou B. Jančinovou sa stali majstrami Slovenska v šou, viacnásobnými

71 • Matej Beňuš

72 • Daniel Sebastián
Štrauch

73 • Michal Dušička

vicemajstrami Slovenska a finalistami mnohých tanečných súťaží v zahraničí. Známy sa stal vďaka tanečnej súťaži Let's Dance, kde boli jeho tanečnými partnerkami Zuzana Fialová, Adela Banášová, Nela Pocisková a Gabriela Gunčíková. Založil Tanečnú akadémiu Dansovia, ktorá sídlila v priestore ZŠ na Holíčskej ulici.

MATEJ BEŇUŠ

Reprezentant vo vodnom slalome Matej Beňuš (* 2. 11. 1987) je držiteľom 7 zlatých medailí z MS vo vodnom slalome a 7 zlatých medailí z majstrovstiev Európy v kategórii hliadok. V individuálnych disciplínach tiež zbiera medailu za medailou: získal bronzovú medailu z MS 2011 a striebro a 2 bronz z ME 2010, 2013 a 2015. Je taktiež celkovým víťazom svetového pohára z rokov 2010 a 2015, ku ktorým pridal v ďalších rokoch 2 strieborné a 2 bronzové umiestnenia. Okrem toho je víťazom slovenského pohára v ročníkoch 2010 a 2012, v roku 2009 skončil bronzový. Na Letných OH v Riu 2016 získal striebornú medailu v kategórii C1. Vo vodnom zjazde získal v roku 2017 na majstrovstvách sveta striebornú medailu.

DANIEL SEBASTIÁN ŠTRAUCH

Youtuber a vlogger Daniel Sebastián Štrauch (* 24. 9. 1996) vstúpil do mediálneho sveta pod pseudonymom GoGo. Preslávili ho kanály GoGoManTV a GoGosVlog na YouTube. Bol jedným z prvých slovenských youtuberov a dodnes patrí k najznámejším. V roku 2015 vydal svoju vlastnú knihu GoGo chalan z internetu, kde opisuje život youtubera. Pri príležitosti dosiahnutia milióna odberateľov na jeho kanále GoGoManTV vydal v novembri 2015 videoklip MÝSLI a v roku 2017 spolu s Celeste Buckingham skladbu #Jacuzzi, ktorá bojuje s negativizmom ľudí.

MICHAL DUŠIČKA

Aj spevák, rapper a člen skupiny H16 Michal Dušička (* 28. 8. 1984) je známejší pod svojím umeleckým menom Majk Spirit (používal aj mená Dilema, Koko Šajs a Koko Najs). V roku 2011 vydal svoj prvý sólový album Nový človek. V roku 2012 získal dve ocenenia v anketе Slávik: objav roka a cenu za najlepší videoklip roka. V roku 2012 sa stal víťazom ocenenia MTV Europe Music Awards v kategórii Best Czech

74 • Ján Gordulič

75 • Martin "Pyco" Rausch

and Slovak Act. Jeho životný príbeh prináša kniha Chalan, ktorý vynášiel Spirita, aby inšpiroval (2016), ktorú napísala jeho mama Eva.

JÁN GORDULIČ

Kedysi bol Ján Gordulič (* 26. 2. 1980) známy ako poštár Janko z Pošty pre Teba, dnes je moderátor, scenárista, producent a režisér. Spolupodielal sa napríklad na seriáloch Mafstory či Profesionáli. Založil program stand-up comedy Silné reči, môžeme ho tiež sledovať na internete, kde osobitým spôsobom komentuje aktuálne politické udalosti.

MARTIN „PYCO“ RAUSCH

Na Lúkach vyrastal moderátor Martin „Pyco“ Rausch (* 9. 10. 1977). Slovenská verejnosť si ho výraznejšie všimla vďaka hudobno-zábavnej súťaži Slovensko hľadá Superstar, keď prvé tri ročníky moderoval s Adelou Banášovou (2004 — 2007), alebo z tanečnej súťaže Lets’s Dance (2006 — 2010). Poslucháči ho však poznali už skôr z Fun Rádia, v Slovenskej televízii zasa moderoval gastronomickú reláciu. Varenie mu je blízke, preto

roku 2012 vydal knihu receptov Moje jedlo a onedlho nasledovali jej pokračovania.

PETER A PAVOL HOCHSCHORNEROVCI

Bratia-dvojčky Peter a Pavol Hochschornerovci (* 7. 9. 1979) sú slovenskí vodní slalomári, trojnásobní olympijskí víťazi (Sydney 2000, Atény 2004 a Peking 2008) a viacnásobní majstri sveta a Európy vo vodnom slalome. Ako prví kanoisti na svete sa stali trojnásobnými olympijskými víťazmi. Sú nositeľmi viacerých športových a spoločenských ocenení.

RICHARD VARGA

Nielen vodu, ale aj cyklistiku a beh obľubuje triatlonista Richard Varga (* 28. 1. 1989). Slovensko reprezentoval na olympijských hrách v Londýne 2012 a Riu 2016. Jeho najsilnejšou disciplínou je plávanie. Je štvornásobným majstrom sveta (2010, 2012, 2013 a 2015) v akvatlone (kombinácia behu a plávania). Titul majstra Európy v akvatlone si vybojoval v máji 2017 pri Veľkom Draždiaku.

76 • Peter a Pavol Hochschornerovci

77 • Richard Varga

HANA ZÁVODNÁ

V roku 2017 získala titul Miss Slovensko Petržalčanka Hana Závodná (* 31. 5. 1995). Už počas štúdia na Obchodnej akadémii v Bratislave sa venovala modelingu. Do súťaže sa prihlásila na odporúčanie priateľov. Má rada prírodu a o. i. pestuje aj bylinky, ktoré používa pri príprave jedál.

SAMO TOMEČEK

Spevák, skladateľ a hudobník Samo Tomeček (* 22. 5. 1986) sa stal známym vďaka prvej sérii súťaže Slovensko hľadá Superstar z roku 2004. V roku 2005 vydal svoj prvý album Mladý a drzý, neskôr ďalšie tri albumy. V televízii ho môžeme vidieť v programe Milujem Slovensko.

DANIELA HANTUCHOVÁ

Hoci tenistka Daniela Hantuchová (* 23. 4. 1983) pochádza z Popradu, základnú školu vychodila na Dudovej ulici. V roku 2001 dostala cenu WTA Nováčik roka, v roku 2002 cenu WTA Najlepšie zlepšenie roka a v roku 2005 cenu o Najobľúbenejšiu dvojicu vo štvorhre spolu s Ai Sugijamovou. Je jednou z piatich hráčok,

78 • Hana Závodná

79 • Daniela Hantuchová

ktorým sa podarilo získať Grand Slam v zmiešanej štvorhre, t. j. vyhrať všetky štyri najväčšie tenisové turnaje. V januári 2003 sa umiestnila na 5. mieste v Top 10 svetového rebríčka WTA vo dvojhre, v auguste 2002 vo štvorhre. V roku 2017 ukončila tenisovú kariéru.

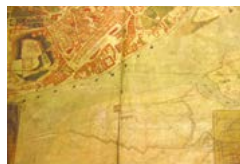
Ďalšie foto z výstav

176

— 1918

Severná časť Petržalky pred založením parku

Podoba parku na začiatku 19. storočia

Jednou najchudobnejších častí Petržalky bolo Elízium. Nachádzalo sa neďaleko Lida.

Pri domoch sa nachádzali záhrady, kde sa darilo hlavne marhuliam

Prvá zmienka o škole je až z roku 1848. Spočiatku ju navštevovalo 38 detí.

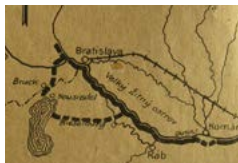

Pohľad z Bratislavského hradu na časť Petržalky pred asanáciou

Koridor medzi budúcim Československom a Južosláviu navrhol v roku 1915 T. Garrigue-Masaryk. Zahŕňal hlavne územie dnešnej rakúskej spolkovej krajiny Burgenland.

1919—1946

Návrh bratislavského predmostia od Rudolfa Kallhousa

Trať Viedenskej električky Viedeň – Prešporok podľa návrhu Ing. Jozefa Taubera

1973—1989

Zaniknutý areál TJ Červená hviezda v Petržalke a jeden zo zápasov

Zápas ZŤS Petržalka s DAC Dunajská Streda v roku 1984

Futbalové mužstvo TJ Iskra Matador v sezóne 1973/74

Pohľad na futbalový štadión

Štátne závodisko PONY klub 1983

Múr dostihovej dráhy s vyobrazením koní, 70. roky

Klub mladej rodiny; Autor: Alexander Vika, 1989

177

Oddanosť strane; Parčík na Bulíkovej ul., Autor: Ján Hučko, 1982

Mladosť; Lachova 13 Autor: Ladislav Berák, 1983

Keramický reliéf s motívom slnka a ryby; Dudova 2 Autor: Ivan Vychlopen, prelom 70. a 80. rokov

Vystúpenie folklórneho súboru

Mamateyova ulica a parčík na Hrobákovej

Geometrické reliéfy; Trafostanica, Bulíkova 27 Autor: Nezistený, koniec 70. rokov 20. stor.

Posolstvo mieru; Budatínska 63, Autor: Pavol Tóth, 1982

Keramický reliéf; Šášovská 6, Autor: Nezistený, 1. polovica 80. rokov

Zdravotnícke služby závodu Matador v 70. rokoch

V 1987 sa vytvárali záveje do výšky jedného metra

Kocka; Vlastenecké námestie 1, Autor: Peter Roller, 1989

Ženy s holubicou; Holíčska 50, Autor: Jozef M. Horník, 1989

Pohľad na Mlynarovičovu (Mehringovu) ulicu s poštou a Ovsíšte v roku 1985.

Petržalka v roku 1976 a 1988

Keď mrzlo, dal sa hrať hokej aj bez zimného štadióna

Reliéf; Betliarska, areál čističky, Autor: Mária Podhradská, 1975

Radosný život; Haanova 31 Autor: Jana Černá Korkošová, 1984

Jeden z prvých postavených domov na Romanovej ulici a obytný súbor na Rovniankovej ulici

Brigádnicí upravujú okolie trhoviska na Mlynarovičovej (Mehringovej) ulici, 1985

V roku 1977 dali do prevádzky predajňu potravín na Romanovej

Ďalšie foto z výstav

178

Obchodný dom počas výstavby a slávnostného otvorenia

Pohľad do interiéru a potravín

Pohľad do interiéru a potravín

Dom osvetly v 70. rokoch a ponuka jeho kurzov z roku 1979

Slávnostné otvorenie pobočky politickej a náučnej literatúry na Vavilovovej 26, 1986

III. Petržalský tanečný maratón z roku 1988 v priestoroch Domu kultúry Ovsie

V areáli amfiteátra na Budatínskej ulici sa v roku 1986 konal 1. ročník Cirkus leto pre deti

V areáli amfiteátra na Budatínskej ulici sa v roku 1986 konal 1. ročník Cirkus leto pre deti

Členovia FS Lúčka v roku 1985

Vystúpenie FS Lúčka na podujatí Cirkus leto, Amfiteáter na Budatínskej ulici, 30. august 1987

Hádzanárske družstvo žiačok zo ZŠ Záporožská (Lysenkova), 70. roky

Branno-športové hry v 1988

179

1990—2000

Železničná stanica v Petržalke počas výstavby v roku 1996

Žiaci olympijský deň na ZŠ Pankúchova z roku 1994

Petržalské školy a ich výtvarné aktivity

Hviezdoslav Kubín na ZŠ Pankúchova v roku 1994

DK Lúky a jeho zamestanci v roku 1991

Vizuálny návrh na obnovu zbúranej kaviarne Au Café

Dostihový turnaj na Štátnom závodisku

Odovzdávanie Veľkej ceny Petržalky víťazovi starostom V. Bajanom v roku 1997

Obyvatelia Petržalky mohli v zime 1996/1997 ako prví v strednej Európe vyskúšať mobilnú ľadovú plochu

Obyvatelia Petržalky mohli v zime 1996/1997 ako prví v strednej Európe vyskúšať mobilnú ľadovú plochu

Obyvatelia Petržalky mohli v zime 1996/1997 ako prví v strednej Európe vyskúšať mobilnú ľadovú plochu

Pri príležitosti MDD sprístupnili 1. júna 1998 na Markovej ulici Skatepark

V júli sa konali prvé preteky Slovenského pohára in-line v „agresívnom“ korčuľovaní Rollerblade Open Serie

Odovzdávanie cien za futbalový turnaj Penalta v roku 1994 starostom Petržalky A. Doktorovom

Veľký a Malý Draždiak a Chorvátske rameno využívajú Petržalčania na športovanie v lete i zime

Veľký a Malý Draždiak a Chorvátske rameno využívajú Petržalčania na športovanie v lete i zime

English

Dear readers,

I have had the idea of processing the history of Petržalka into a popular-educational, reasonably entertaining or discoverable form, which would attract the reader and also the general public, which would complement and enrich the lessons of pupils and students, since my beginnings at the position of the Director of the Petržalka Library.

Thanks to the signing of the Agreement on Professional Cooperation in the Field of Culture and Education between the Petržalka Local Library and the Faculty of Arts at the Comenius University in Bratislava, we have begun to fulfil this intention together. The professional guarantee for the project was taken over by the Department of Ethnology and Museology, represented by doc. Mgr. Ľubošom Kačírkom, PhD. The joint reflections, ideas, analyses and research resulted in the decision to prepare a series of exhibitions divided into separate units from the oldest history to the millennium years.

The publication you are holding in your hands is a book consisting of exhibitions chronologically ordered, capturing the past and present of Petržalka. The content is identical to the presented documents and information from the exhibitions. The book is an overview or a guide to the exhibitions as they

follow each other. It comes easily and practically to the interested party, reader, expert or layman with clear and at the same time detailed information about the historical facts of Petržalka. The experience and popularity of this topic for the inhabitants, as well as for the general public, led us to the decision to translate the basic information into English. Due to the reasonable scope of the publication with an emphasis on authentic texts, it was not possible to translate the whole text. In the future, the complete English version of the texts may be reprinted.

The processing of such a large content of the series of historical exhibitions was a great challenge for the processor of the graphic design of the book. It is designed so as not to disturb the content and graphics of the banners themselves, which form the exhibitions themselves. At the same time, the book formed by the banners requires a different approach which has led to some necessary modifications. The selection of translation texts was very sensitive. The aim of this project was to maintain the essence and context while maintaining the correct content, appropriate scope and attractive appearance of the book.

I believe that this unusual book will attract your interest and that you will like it as much as the exhibitions that preceded it and which have been brought to you in that form.

THIS WAS PETRŽALKÁ UNTIL 1918

The first of the series of interactive exhibitions under the common name This was Petržalka is the exhibition called This was Petržalka until 1918. The exhibition was opened and made available to the public in January 2013 at the premises of the branch at Prokofievova 5. It captures the origins of and settlement of the village, the first mention of it, the development of industry until 1918 — the end of the World War I.

THIS WAS PETRŽALKÁ IN 1919 — 1946

The second exhibition presents, in more detail, the history of Petržalka in the years 1919 — 1946. This period represents a significant milestone in its history. August 1919 was very important for Petržalka when it was occupied by the Czechoslovak Army after the agreement of the great powers and it was permanently joined to the Czechoslovak Republic. Following the signing of the Munich Agreement, on 10 October 1938, until 4 April 1945, it was part of Hitler's Great German or Third Empire. Another milestone for Petržalka was the year 1946 when it became part of Bratislava on 1 April 1946.

THIS WAS PETRŽALKÁ IN 1946 — 1973

The third part of the series of exhibitions mapping the history of Petržalka after 1946 which became part of Bratislava. How did life develop in the village in the 1950s and 1960s, The exhibition includes all industrial buildings, civil buildings and other interesting objects that were built in these years. We will introduce interesting personalities of the time who lived in Petržalka, the sports and

cultural life of the inhabitants of Petržalka and the formation of the Iron Curtain; this municipal district was part of it too.

The construction of the SNP Bridge and the preparations for the creation of a large housing estate in the international architectural competitions have also become part of the lives of the people to whom the year 1973 is associated with the beginning of the construction of the housing estate which forever changed their view of the place that was their home.

PETRŽALKÁ IN 1973 — 1989

The project This was Petržalka forms a long-term cycle of exhibitions with accompanying events for children, young people and adults. The first of the series of interactive exhibitions is the exhibition called This was Petržalka until 1918. The exhibition was opened and made available to the public in January 2013 at the premises of the Petržalka branch of the library on Prokofievova Street. It captures the beginnings of the establishment and settlement of the village, the first mention of it, the development of industry until the year 1918, until the end of the World War I.

The second exhibition presents the history of Petržalka in the years 1919 — 1946. The third part of the series of exhibitions maps the history of Petržalka after 1946 which became a municipal district of Bratislava.

In 2015, we focused on the history of Petržalka in the years 1973 — 1989. These years are characterized by the destruction of the village of Petržalka which had all the features of a countryside settlement, and we knew it as a picturesque village with 150 streets full of gardens and orchards. The exhibition includes

all industrial buildings, civil buildings and other objects that were built in these years. They will also introduce the important individuals of that times that lived in Petržalka, the sports and cultural life of the inhabitants of Petržalka. The pupils and students will be guided by our lecturers — librarians and we will organize these meetings at five branches of our library. The Local Library in Petržalka has prepared a series of accompanying events.

This year we focus on the years 1973 — 1989. In 1973, the construction of a new housing estate began the old Petržalka was gradually demolished. It has lost its rural character and in its place a housing estate was built which has about 120,000 inhabitants today.

PETRŽALKÁ IN 1973 — 1989 — PART II

The last exhibition of the five-year project presents the life of the new inhabitants of Petržalka at the built housing estate, the formation of a new local community and the relationship of the original inhabitants of the old Petržalka and its new inhabitants. The individual parts of the exhibition capture the construction of Petržalka — the largest panel housing estate in Central Europe. While last year we looked at Petržalka as part of Bratislava, the construction of the housing estate and the demolition of the original village, this year we focus on the joys and worries of the new inhabitants of the housing estate. On the one hand, they enjoyed the new flats, but their enthusiasm was soon replaced by the issues of the real life at the built housing estate. The flats were approved, but the access pavements were missing, instead of parks and greenery around the houses there were the remains of building

materials. The housing estate lacked better civic amenities — the construction of shops and medical facilities. Although the inhabitants of the new settlement came from all corners of the former Czechoslovakia, the new Petržalka community was gradually formed.

MODERN PETRŽALKÁ

The new series of exhibitions and accompanying events called Modern Petržalka is the loose continuation of the previous five-year project This was Petržalka, in which the history of Petržalka was presented — from the earliest times until 1989. In the new project, we are gradually moving closer to the present. As in the previous series, this one called “Modern Petržalka” also maps the topics that the inhabitants of Petržalka were part of and which were a part of their real, everyday life.

PETRŽALKÁ IN 1990 — 2000

In the first part, called Petržalka 1990-2000, we focus on the life in Petržalka in the first ten years after the Velvet Revolution. In a popular-educational form, we will introduce to the public Petržalka in the 1990s and the changes it has undergone.

MILLENNIUM PETRŽALKÁ

The second series of exhibitions Modern Petržalka maps the years 2001 — 2018. Using a banner presentation of individual areas of social and cultural life of Petržalka, the exhibition shows the topics of construction and urbanism, education, transport, culture, church life, sports, recreation and other interesting aspects of everyday life in Petržalka.

NATURAL CONDITIONS

Lots of small islands, tributaries of the River Danube, vast forests, rich flora, diverse fauna and almost no inhabitants ... This is what Petržalka looked like in the past. Until the 18th century, it was an area affected by frequent floods. The inhabitants passed through it when they wanted to cross the Danube ford. They could catch even the largest freshwater fish in the world in the tributaries of the River Danube — the great sturgeon.

Petržalka lies on a gravel-sand terrace on the right bank of the River Danube. In the past, several tributaries of the River Danube flowed here. As a result, the territory was made up of several smaller and larger islands. Of these tributaries, after the 18th century, there were only the two largest ones: Pečnianske (Kapitulské) and Rusovské rameno.

THE BEGINNINGS OF THE VILLAGE SETTLEMENT

Although the area of today's Petržalka was not very suitable for settlement until the 18th century, we have evidence of local settlement from the Middle Ages. The ford across the River Danube below Bratislava Castle was of strategic importance for the settlement of the area. Opposite the ford on the Petržalka side, there was the settlement of the Pechenegs who watched

the ford. After the establishment of the Hapsburg monarchy in 1526, the so-called Royal Road led along the River Danube that connected the capital of the monarchy — Vienna and the capital of Hungarian Monarchy — Bratislava.

THE BEGINNINGS OF THE VILLAGE SETTLEMENT

The permanent settlement of the Petržalka area probably dates back to the middle of the 13th century. The abandoned settlement of the Pechenegs on the island of Beseneusciget (i.e. the island of the Pechenegs) was probably settled by German immigrants and they expanded it to the south. They called it Wlocendorf, later known as “Flocendorf” (in German: Flözendorf: Flöz = layer, Dorf = village; and Flecyndorf, Flantschendorf).

NAPOLEON BONAPARTE AND BRATISLAVA

The Napoleonic troops significantly affected the life of Petržalka and Bratislava twice, in 1805 and 1809. In November 1805, the city even had to accommodate several French regiments, but fortunately for the city's inhabitants, they quickly moved further towards Slavkov near Brno. On 2 December, the famous Battle of the Three Emperors took place there which was won by Napoleon Bonaparte and his army. Bratislava gained its place in history also thanks to the peace treaty they signed in the Primate's Palace on 26 December 1805.

PUBLIC “PARK ON THE FLOODPLAIN”

After the modification and strengthening of the embankment of the River Danube in the second half of the 18th century, a public park was established in the northern part of Petržalka in the area behind the coastal dam. Today's Janko Kráľ Park was established after 1776 as the oldest public park in Central Europe. Its original name was “Aupark” — meaning “park on the floodplain”. The botanist and physician, Dr. Štefan Lumnitzer, who was born in Bratislava

and was professor of botany in Vienna, was most responsible for the building of the park. Š. L. Endlicher.

THE EXPANSION OF THE VILLAGE IN 19TH CENTURY

The inhabitants earned their living as craftsmen, fishermen and carters, the poorer ones worked in the area as day labourers. They grew fruit and vegetables in their gardens and sold them on the market in Bratislava. The regulation of the River Danube and the backfilling of the tributaries provided a suitable area for further development.

GROWTH OF THE INDUSTRY

Petržalka was separated from Bratislava by the River Danube until 1891. The opening of the new road and railway bridge was a decisive impulse for the growth. After that the industrialists began to seek for the provincial village and build their factories there. The first were Austrian companies. Good transport links and plenty of cheap labour were crucial for them. The sawmill of the Harsch brothers, the Westen enamel factory, today's Matador plant and Durvay's brickyard were built there. The first industrial enterprises were established and new residential areas were built around them. One of them grew east of the railway station, the other one north-west of the Janko Kráľ Park.

AGRICULTURAL EXHIBITION

In 1902, in today's Janko Kráľ Park in Petržalka, the 2nd Agricultural Exhibition of the Hungarian Monarchy was organized there. It was a major social event, and by its end on 28 September 1902, it had been viewed by about 180,000 visitors, a respectable number at the

time. It was the largest exhibition until 1918 in the territory Slovakia and at the same time the last of its kind until the end of the Hungarian Monarchy.

The visitors were most interested in the pavilion of domestic industry. The manufacturers and the sellers exhibited ceramics, textiles, basket-making, carving and products made of metal.

SPORTS AND RELAXATION ZONE OF BRATISLAVA

At the end of the 19th century, Petržalka became more and more a part of the life of the inhabitants of Bratislava who spent their free time there. Other recreational and sports facilities gradually grew up around the public park with many playgrounds, courts, shipyards, beaches or pools...

Racecourse/Rowing club/Lido Swimming Pool/Stadium of the Bratislava Sports Union/ Boat rental/Amusement park

PRESERVED MONUMENTS OF PETRŽALKA UNTIL 1918

Petržalka has undergone a very tumultuous transformation, especially in the last 40 years, which almost completely changed her image. In its territory, however, we can still find several monuments from the period before 1918. Today, the relatively best preserved part is the Janko Kráľ Park.

Arena Theatre/Chapel at the Racecourse/ The building of the former hunting lodge/ Leberfinger Inn/Toll house/Factory director's villa/The tower of the Franciscan Church/Military cemetery/Gamekeeper's house

JOINING PETRŽALKÁ TO CZECHOSLOVAKIA

The border between Hungary and Czechoslovakia was determined by the treaty states on 24 December 1918. Near Bratislava, the border crossed the middle of the River Danube. However, for strategic reasons, the Czechoslovak government also demanded the Bratislava bridgehead. The modification of the border was confirmed on 11 August 1919. They were only waiting for a suitable opportunity. The plan to occupy Petržalka was drawn up by the commander of the Western Army Group, the French general Mittelhauser on the instructions of the general Pellé. They occupied the area on 14 August at 2 p.m. on a moonless night and was carried out by four battalions of the Freedom Guard.

DEVELOPMENT OF INDUSTRY AND TRANSPORTATION

The economic boom of Petržalka occurs mainly after the construction of the road-railway bridge in 1891. The rapid development of Petržalka in the inter-war period was also evident in the further expansion of the industry. The former factories, like the steam saw of the Harsch brothers, the Westen enamel factory or Durvay's brickyard, continued to prosper, they even expanded their production.

DEVELOPMENT OF THE VILLAGE IN THE INTER-WAR PERIOD (1919 – 1938) – “THE LARGEST VILLAGE IN THE REPUBLIC”

With the establishment of Czechoslovakia and the separation of the territory of Slovakia from Hungary, Bratislava became the main political and cultural centre of Slovakia. The number of its inhabitants increased and the arrival of the Slovak and Czech population also

enriched the ethnic composition. Petržalka, as the natural background of Bratislava, was also experiencing an unprecedented boom.

SOCIAL AND ASSOCIATION LIFE IN PETRŽALKÁ

In Petržalka, like in any independent village, cultural and social life developed too. Thanks to the democratic conditions in inter-war Czechoslovakia, the federal activity of the inhabitants could develop freely, regardless of their ethnic, religious or social origin. The reduction of working hours to 8 hours a day and introducing holidays brought greater opportunities for spending leisure time.

PETRŽALKÁ – RELAXATION ZONE OF BRATISLAVA

After the stabilization of conditions after the end of World War I, the life of the inhabitants of Bratislava returned to normal. Petržalka was once again becoming a place of relaxation, where other sports grounds, such as football and rowing clubs and a racetrack, were gradually created.

Petržalka Park/Football clubs/Shipyards/Lido/Racecourse

100 YEARS OF THE VIENNA TRAM

The connection of Vienna and Bratislava, the so-called Vienna tram, was a technical attraction in its beginnings. In our territory, it was one of the important transport structures, the nature and significance of which exceeded the borders of Bratislava. At the time of its existence, it became one of the identifying features of our city.

PETRŽALKÁ – ENGERAU IN THE THIRD EMPIRE (1938 – 1945)

The events of 1938 also directly affected Petržalka. After the occupation of Austria by Germany in March 1938, Petržalka bordered Hitler's Third Empire. The signing of the Munich Agreement on 30 September 1938 meant not only the withdrawal of the Sudetenland in favour of the Third empire, but also of Petržalka and Devín. The year 1939 brought the end of Czechoslovakia and the establishment of the first Slovak Republic. Eventually, the events led to World War II.

LIBERATION OF PETRŽALKÁ AND ITS CONNECTION TO BRATISLAVA

The advance of the Red Army through Europe meant not only the expulsion of the Germans from the occupied lands but it also influenced political events in the liberated countries in favour of the Soviet Union. The victorious great powers confirmed the restoration of the borders of Czechoslovakia, which meant also the re-incorporation of Petržalka to Czechoslovakia.

IMPORTANT INDIVIDUALS OF PETRŽALKÁ

The first half of the 20th century in the Central European area is associated with frequent changes of borders and ethnic movements. And Petržalka did not avoid these processes. Despite a difficult period, several important persons were born or worked there. We present portraits of at least a few natives of Petržalka and persons who lived a certain part of their lives in Petržalka.

CULTURAL MONUMENTS AND SIGHTS OF PETRŽALKÁ FROM 1919 – 1946

Petržalka was experiencing a great building boom in the inter-war period. It consisted mostly of simple houses of the inhabitants built of unfired and burnt brick. There were also several public buildings that served the inhabitants of the village. Most of the buildings were demolished during the construction of the prefabricated housing estate. Some of the preserved properties were declared National Cultural Monuments (NCM) and landmarks.

Church of the Exaltation of the Holy Cross/
School building at Zadunajská cesta 27/NCM
German Rowing Club/NCM Slovak Rowing Club/Propeler building/Memorial to the victims of World War I/NCM Memorial to Jewish Victims/Anti-tank wall on Jantárova street

PETRŽALKÁ FORTIFICATIONS

The Czechoslovak border fortifications began to be built in the 1930s in response to Adolf Hitler's rise of power in Germany. The fortifications were built in strategic places of the then borders and places where they expected the enemy's attacks of the country. In total, more than 10,000 pieces of light and 264 heavy objects were built.

EXTENSION OF THE BRATISLAVA BRIDGEHEAD

In the 20th century, Petržalka was situated on the border of two states. During the existence of the Hungarian Monarchy, it bordered with Austria, after the end of the Austrian-Hungarian Monarchy and the confirmation of the borders of the successor states, it was acquired by Czechoslovakia. Less than 20 years passed and in 1938 Petržalka became part of the Third Empire — the Great German Empire. After the end of World War II, it seemed for a while that the border on the Bratislava bridgehead returned to pre-war condition.

CONSTRUCTION OF THE IRON CURTAIN

After the end of World War II, the old conditions returned for a while. Shortly after the war, however, two military-political blocks began to form — the western and the eastern ones. This period of more than 40 years is called the Cold War. Czechoslovakia became part of the Eastern block as the satellite of the Soviet Union. Petržalka, located on the border with Austria, thus found itself on the border of two worlds and the Iron Curtain was created on its territory.

CONSTRUCTION OF THE SECOND PERMANENT BRIDGE ACROSS THE RIVER DANUBE

Until 1972, Bratislava was connected with Petržalka by only one bridge — today's Old Bridge. The construction of the second bridge began in the late 1950s. The reason was the planned construction of the Petržalka housing estate and the ever-increasing traffic across the River Danube. Two options were proposed for the location of the bridge: at the mouth of Rybné námestie or Košická street. Based on traffic and operational calculations, the

construction from Rybné námestie was chosen as the most advantageous. The location of the bridge had opponents and supporters from the very beginning.

DEVELOPMENT OF PETRŽALKAIN THE 1950s AND 1960s

On 1 April 1946, Petržalka became a municipal district of Bratislava and its further development depended on the decision of the municipal institutions. The inhabitants of Petržalka complained about the lack of powers of the local authority in the field of investment construction, education, culture, services and trade. The construction development was limited by the activities of the Rivier Danube. The maintenance of the housing stock was provided by the housing department. The municipality suffered from a lack of flats. The construction of new flats was to be started by the establishment of the Zadunajec housing co-operative. The construction of better civic amenities took place through Action Z.

IMPORTANT PERSONS OF PETRŽALKAIN THE 1946 — 1973

In 1946 to 1973, several important persons lived or were born in Petržalka, whose public work and activities crossed the borders of the municipality. We present at least some of them. Our list is definitely not complete, we often learned about many of them only by chance, as the official biographical data also state Bratislava as a place of residence, and Petržalka was already a part of it.

PRESERVED HISTORICAL BUILDINGS OF PETRŽALKAIN 1946 — 1973

The current image of Petržalka began to emerge only in the 1970s, when the old one began to be demolished and subsequently the construction of new Petržalka began.

This resulted in the destruction of much of the original buildings and structures. However, several of them have been preserved and are currently declared national cultural monuments or landmarks.

INDUSTRIAL ZONE

Political events after World War II also brought changes in the economic field. Based on Beneš decrees, the most important companies were nationalized. These changes also affected industrial companies in Petržalka. The most important companies were Matador and Kovosmalt (later Engineering and Metallurgical Plants (Strojárske a metalurgické závody)). Matador and Kovosmalt significantly supported the local sports life, Matador also the cultural life of the inhabitants of Petržalka.

JANKO KRÁL PARK

Janko Král Park, the oldest city public park in Central Europe, offered many opportunities to spend free time. Since its establishment at the end of the 18th century, the park has gradually changed, although its recreational function is still preserved. Cultural and sporting events have come to the fore.

SOCIAL AND CULTURAL DEVELOPMENT OF PETRŽALKAIN THE 1950s AND 1960s

After World War II, the state administration of municipalities was led by national committees which combined state administration and self-government. Since 1957, Petržalka formed a separate district of Bratislava V, later, together with Karlova Ves and Dúbravka, it was a part of the district of Bratislava IV. After a brief restoration of democracy, the government of the Communist Party was established which promoted radical

social and cultural changes. The local factories, especially the Matador plant, were also supporters of the local cultural life. The everyday life of the inhabitants of Petržalka was also influenced by the proximity of the border zone with Austria.

SPORTS AND RELAXATION IN PETRŽALKAIN THE 1946 — 1973

After almost seven years, Petržalka was once again an important sports centre of Bratislava. According to the approved zoning plan, sports activities were to develop mainly between today's Old Bridge and the planned Apollo Bridge. The development of sports was influenced by the political situation at the time. The Czechoslovak Association of Physical Education (Československý zväz telesnej výchovy) was entrusted with the management of the sports life, which organized the membership base. Local factories, especially Matador and Kovosmalt, became important supporters of sports.

INTERNATIONAL COMPETITION

After World War II, Bratislava experienced a great construction development. From the second half of the 1950s, the construction of housing estates using concrete technology began: the first was the housing estate on today's Račianská street (then Februárového víťazstva) — the “February”, then in Ružinov, Karlova Ves or Dúbravka. The vacant locations of Petržalka opposite the centre were an attraction for municipal engineers to direct further urban construction there. Larger construction activity has so far been limited by the transportation capacity of the only Bratislava bridge across the River Danube, insufficient for the transportation of higher numbers of inhabitants. Another issue were the high levels of groundwater.

CONSTRUCTION OF THE HOUSING ESTATE

Plans for the construction of a new housing estate in Petržalka date back to the 1960s. The construction of the housing estate officially began on 2 April 1973. The residential zone consists of parts of Háje, Lúky and Dvory. The first residents began moving into the new flats in 1977. According to the original plans, more than 43,000 flats were to be built on an area of 36.8 km for almost 150,000 inhabitants. After the completion, further construction was to continue in the Petržalka — south zone.

CONSTRUCTION OF BRIDGES
OVER THE RIVER DANUBE

The zoning plan from the 1960s already proposed the gradual construction of five bridges over the River Danube in Bratislava. The opening of the SNP Bridge in 1972 enabled the construction of the housing estate. The capacity of the Old Bridge was limited and technically obsolete. The increase in the population of the housing estate led to the construction of two more bridges in the 1970s and 1980s. Both were part of the planned motorway network.

PETRŽALKÁ BUILDINGS IN 1973 — 1989

The new housing estate included not only blocks of flats, but also civic amenities and buildings of city-wide or national importance. We have choosen some of them. The construction of the buildings was preceded by an architectural competition, in which well-known as well as young architects took part. However, their construction was significantly delayed after the approval of residential houses.

END OF THE ORIGINAL PETRŽALKÁ

Even after the beginning of the construction of the housing estate the majority of the inhabitants of Petržalka did not believe that the state would completely clean up the village. In the 1980s, however, they could see that the fulfilment of the state's five-year plans was more important that the peaceful life of its inhabitants. The old inhabitants of Petržalka were given alternative accommodation in the new blocks of flats. Many inhabitants of Petržalka bought houses with a garden in Jarovce, Rusovce, Čučovo and other villages near Bratislava for the money paid out. The demolition of old Petržalka irreversibly disrupted the urban appearance and community conditions of this part of Bratislava.

LIFE ON THE BORDER OF THE IRON CURTAIN

Until 1989, Petržalka was located at the border of the Iron Curtain, which divided Europe into two parts. Ordinary people did not have access to the border zone and all movements in its vicinity were strictly monitored. The border guards were part of the life of the inhabitants of Petržalka, they attended schools and took part in local social events. Petržalka took part in the socialist competition of the national committees of border municipalities for the title of an “exemplary border municipality”, and it won this in 1982 and 1984. The year 1989 was a turning point when Petržalka again established cooperation with the surrounding Austrian villages it had been connected with for centuries.

IMPORTANT INDIVIDUALS OF PETRŽALKÁ

They have entered the history of Petržalka with their exceptional work, lifelong contribution and joy they brought to the life of (not only) the inhabitants of Petržalka. We present portraits of at least a few persons who immigrated to Petržalka between 1973 and 1989 and contributed greatly to its development.

INDUSTRIAL ZONE

In the 1970s and 1980s, the largest industrial enterprises in Petržalka were the Matador rubber plant and the Heavy Engineering Plant whose history dates back to the beginning of the 20th century. In addition to providing employment, both companies supported the care of their employees and their families, local sports and vocational secondary schools. Another industrial zone was to be created in the south of the new residential zone, so that the offer of jobs in Petržalka would expand and the inhabitants would not have to move to the other side of the River Danube.

CONSTRUCTION OF A HIGH-SPEED RAILWAY

The main transport system for the transportation of the inhabitants of the housing estate was to be an express-way similar to the underground system. However, for political reasons, the word “express-way” was used, as according to the definitions of the time, only a city with a population of one million could have an underground. After the establishment of the independent Slovak Republic, the state did not have enough money for its construction. Its construction changed several times until the whole project was finally suspended.

JANKO KRÁL PARK

Formerly known as Bruckenau, Aupark, Petržalka Park, Petržalské sady or Tyršove sady — was built in 1775 — 1776. Since then, the park has undergone several reconstructions. In 1975, the park celebrated 200 years since its foundation and was in a neglected condition. With the construction of the housing estate, the park lost its natural forecourt and the protection zone and natural corridors with floodplain forests.

SPORTS IN PETRŽALKÁ

Sport behind the Old Bridge in Petržalka has a long tradition. The reconstruction of Petržalka from a village into a concrete housing estate was the period of its establishment, but also the end of sports clubs and premises. The TJ Spoje stadium had already paid for the construction industry before, followed by the “Red Star Airport” and the small original TJ Pravda complex. However, the “cringing Matador” remained intact. Years of construction supported racing, football, tennis, swimming and today they are places of fun and relaxation.

WORKS OF ART IN THE STREETS
OF PETRŽALKÁ

Sport across the Old Bridge in Petržalka has a long tradition. The reconstruction of Petržalka from a village into a concrete housing estate was the period of its establishment, but also the end of sports clubs and premises. The TJ Spoje stadium had already paid for the construction industry before, followed by the “Red Star Airport” and the small original TJ Pravda complex. However, the “cringing Matador” remained intact. Years of construction supported racing, football, tennis, swimming and today they are places of fun and relaxation.

SPENDING FREE TIME

Like other parts of Bratislava, the Petržalka side of the River Danube offered its inhabitants various opportunities to diversify their free time in the form of relaxation and entertainment. In the 1970s and 1980s, visitors could use the Lido, Matador swimming pools and the Veľký Draždiak beach swimming pool in the summer period.

CONSTRUCTION OF THE HOUSING ESTATE

The construction of the housing estate officially began on 2 April 1973 with the laying of the foundation stone on the square Námestie Hraničiarov. By 1989, the construction of flats was almost completed. According to the original ideas, “... the urban sector of Petržalka is to be the materialized effort of Slovak architects to create a conglomerate in the sense of the most modern city-building principles ...” (Večerník, 24 August 1973) However, the reality was different. The quality of work was also publicly criticized — from the production of panels, assembly works to the basic equipment of the flats.

LIFE AT THE HOUSING ESTATE

“What is it like? Well, modern, young, under construction, still a bit richer, but also with missing objects, unfinished road, briefly — it is a young man who still has to eat a lot of bread — to grow into an adult man. And because that man will have to carry something on his shoulders — when completed, the district will be home to 150,000 people. But home are not only flats — it is also other civic amenities — kindergartens and primary schools, crèches, shops, services, cultural facilities ...”. (Večerník, 7 October 1981)

ZADUNAJEC HOUSING ESTATE

The construction of the housing estate destroyed the urbanism of the original village. The only part that avoided widespread liquidation is the area delimited by the Viedenská, Rusovská and Kopčianská Roads. This area began to develop

significantly after the construction of the industrial plants in the early 20th century. The western part of the territory was part of the border zone with Austria. At the turn of the 1980s and 1990s, in connection with the construction of the La Franconi Bridge, they built a new road network there.

SHOPPING ZONES

The construction of shops lagged behind the approval of flats. The inhabitants initially used grocery stores in the old Petržalka or temporary facilities located in cellars or they did shopping at temporary stalls. The opening of shops on the ground floor of terraced houses and a modern department store in Ovsište contributed to the improvement of the range of services.

HEALTHCARE

Gradually, also medical facilities were built at the housing estate. The new inhabitants of Petržalka could initially use the health centre on Záporožská Street or in the city centre. Temporary ambulances operated on the ground floors of residential houses. Gradually, since 1979, new health centres were built in the individual parts of Petržalka. In 1985, the construction of the hospital began, which they opened in 1997.

EDUCATION

Petržalka, as a settlement mainly for young married couples, suffered from a lack of kindergartens and primary schools. There were kindergartens, primary and secondary schools in the old Petržalka which could also be used by the new inhabitants of the housing estate. The increase in the number

of inhabitants required the construction of new schools. Their construction lagged behind the needs of the population. The situation did not improve until after the construction of the housing estate was completed in the 1990s.

CULTURAL LIFE IN PETRŽALKA

In the 1970s, the cultural life of the inhabitants of the settlement was ensured by the institutions that operated in the old Petržalka: the House of Further Education, the Arts School, the Local Public Library and two cinemas. Most of the buildings where they were housed were renovated at the turn of the 1970s and 1980s. In the 1980s, they new buildings for cultural purposes were built at the housing estate, and the number of cultural events in the territory of Petržalka increased. The cultural institutions were managed by the District Cultural and Social Centre (Obvodné kultúrne a spoločenské stredisko — ObKaS).

LIFE OF ASSOCIATIONS

Several associations operated in the territory of Petržalka. Many of them were supported by the then political regime and were of a mass nature. These included the Socialist Union of Youth, Zväzarm, the Slovak Union of Women and the Union of Czechoslovak-Soviet Friendship. Gradually, new associations were established at the housing estate which were based on the interests of the local Petržalka community, such as folklore ensembles.

SPORTS

Petržalka was the seat of several Bratislava sports clubs. The local associations and sports clubs also developed there. The most important local physical education unit was TJ Iskra Matador. After the construction of the housing estate, branches of clubs operated mainly at Petržalka schools and trained the young in sports. Military and sports games were of a whole-Petržalka nature.

FREE TIME

When living at the new housing estate, the inhabitants were looking for opportunities to spend their free time there. Suitable places for walks and hiking were Janko Kráľ Park and the surrounding floodplain forests. Rich programme was offered mainly from spring to autumn. The inhabitants attended local sports events or a popular amusement park. In the summer months, the beaches of Veľký Draždiak were a popular place. Gradually, restaurants, delicacies and patisseries were built too at he housing estate..

**FORMATION OF THE SELF-GOVERNMENT
IN PETRŽALKÁ**

Political changes in November 1989 brought also changes in the administration of municipalities. National committees have been replaced by local governments. Bratislava as the capital of Slovakia was divided into 17 municipal districts. One of them is Petržalka. In 1990, the first municipal elections took place when the inhabitants of Petržalka elected a mayor and 40 locals members.

After the political changes, the chairman of the local national committee, J. Pečo resigned from Petržalka's management and until the elections it was headed by P. Hubka. Since 1990, the Petržalka self-government began to be constituted and the competencies were divided between the municipal districts and the Bratislava Municipality. The main issue of the administration was the lack of financial resources for the operation of the institutions, resulting from the economic state transformation. Petržalka was the founder of four local companies: Public Services Co-operative, Housing Co-operative, Cultural Facilities of Petržalka and Local Library.

CONSTRUCTION

At the beginning of the 1990s, the construction of residential houses was completed; there were almost no traces of the original settlement. The main issues of Petržalka included the incomplete urban transportation system, the slow construction of civic amenities, the lack of job opportunities, the monotony and greyness of the panel architecture, anonymity of the inhabitants, crime level or a missing city centre. The construction of another 13,000 flats in the planned Petržalka-Juh locality (Slnecnice locality) was suspended.

TRANSPORTATION

Another issue not only of the inhabitants of Petržalka was the poor transportation infrastructure. The intensity of traffic increased significantly which overloaded the unfinished roads. Despite the opening of the Lafranconi Bridge, traffic across the bridges was too heavy. The construction of the underground was being prepared with greater or lesser intensity. The reconstruction of the railway line, including the station, underwent extensive changes. Some considerations have emerged that the railway line should also be used within the urban transportation system. At the same time, the lack of parking spaces increased. Their number was increased by the construction of bulk garages.

HEALTHCARE

In the 1990s, the system of medical facilities that served the public was completed. The issue with them was insufficient medical equipment. A significant turning point was the year 1997, when the inhabitants of Petržalka, Jarovce, Rusovce and Čuňovo got a new hospital. Gradually, other medical facilities were built in the territory of Petržalka, not only for the inhabitants of Petržalka, but the entire city of Bratislava and the Bratislava region.

EDUCATION

In the 1990s, after the completion of the housing estate, the number of children gradually increased, which was reflected in the restructuring of nurseries, kindergartens and primary schools. As of 1 January 1991, their founder was the School Administration of Bratislava V. A new change occurred in 2002 when the municipal districts became the founders of kindergartens and primary schools.

The number of secondary schools was small compared to the number of the inhabitants. Political changes brought the establishment of private and church schools. During this period, Petržalka became the seat of a university — the University of Economics and also the premises of one of the departments of the Faculty of Education, Comenius University, was located there.

CULTURAL LIFE

The field of culture significantly helped to develop the local awareness of the inhabitants of Petržalka. The cultural institutions and folklore ensembles founded in the previous period were developing there. The literary skills of young inhabitants of Petržalka were developed by the Ferko Urbánek literary competition called Petržalské súzvuky, was prepared by the Petržalka Local Library. It was in the early 1990s when the Petržalka cultural facilities were completed: Cik Cak Centrum, DK Lúky and DK Zrkadlový háj, associated under the Cultural Facilities of Petržalka. Leisure centres (Centrá voľného času) on Medvedňová and Gessayova streets worked with children and young people. The Petržalka Days have been a new cultural and social event of the inhabitants of Petržalka which take place in June.

RISE OF THE CHURCH LIFE

The year 1989 meant significant changes for church-goers who were already able to freely practice religious acts. The increase in the number of church-goers led to the construction of new churches and the adaptation of older buildings for church purposes, as the construction of church buildings was not planned in the housing estate built during the

socialist period. One Roman Catholic church and an evangelical prayer house, used by the church-goers of the two largest ecclesiastic communities, were not enough for the increased number of church-goers, speak nothing of other religious groups. During the 1990s, we could see an increase in the number of people belonging to a religious community.

**JANKO KRÁL' PARK
AND THE DANUBE EMBANKMENT**

The Danube embankment and the Petržalka park have been popular places for the relaxation of the inhabitants of Bratislava for over 200 years. In the 1990s, the waterfront of the River Danube underwent significant changes. The previously popular and sought-after Lunapark is gradually declining. The waterfront is becoming a location for new events, such as a reminder of the bombardment of Bratislava by the Napoleonic army, or a place for concerts. New works of art are gradually being added to the waterfront. The Aréna Theater and the Leberfinger Restaurant have been restored, and the Au Café, demolished in the 1960s, is also being restored.

SPORTS

Sports in Petržalka developed not only at the local but also at the national level. From the national point of view, it was mainly football, represented by FC Artmedia Petržalka, hockey and racing at the State Racecourse on Starohájska street and at the STU complex in Ovsšte. Most of the Petržalka schools formed the basis for many sports: basketball, handball or hockey. The municipal district significantly supported the development of sports facilities for young people.

SELF-GOVERNMENT

Despite fears of life in an impersonal and concrete housing estate in the 1980s and 1990s, Petržalka successfully overcame its “children’s diseases” and became a full-fledged part of Bratislava. Life in Petržalka initially took place on the edge of two borders. The handicap gradually became an advantage when Slovakia joined the European Union on 1 May 2004 and has been part of the Schengen area since 21 December 2007.

CONSTRUCTION AND URBANISM

According to the statistical results, the population of Petržalka has been gradually declining of Petržalka. This decline also applies to Bratislava as many inhabitants are moving to the nearby municipalities, including those ones in Hungary and Austria. However, the number of people living in subleases flats is increasing. Due to the close distance from the city centre, the territory of Petržalka is interesting for construction investors. Since the beginning of the millennium, several buildings of various quality have been built there. They have become natural dominating features and complete the urbanism and architecture of Petržalka, especially in comparison with the original panel houses.

TRANSPORTATION

The change in lifestyle has also brought an increase in the number of cars and a deterioration in the traffic situation — dynamic and static one too. The completion of the motorway bypass between the Lafranconi Bridge and the Harbor Bridge has helped to improve the situation.

However, the number of traffic jams on the bridges increased. The situation partially improved in 2006 after the opening of the fifth bridge across the River Danube — the Apollo Bridge. However, they soon closed the Old Bridge, which underwent a complete reconstruction in 2013-2016 and the inhabitants of Petržalka, in addition to buses, also experienced a new type of transportation — the trams.

BETTER CIVIC AMENITIES

Until the beginning of the 1990s, the basic civic amenities were built in Petržalka in addition to flats.

A hospital was completed in the 1990s. In 2000, the business offer was enriched by three shopping centres, to which other ones were gradually added. Also new restaurants occurred that have expanded the range of services. In addition to the growing number of children at kindergartens and primary schools, the proportion of seniors, who require special care, has increased as well.

EDUCATION

At the beginning of the millennium, the number of children in education was still declining which contributed to the reduction of kindergartens and primary schools. Many of the school buildings have become headquarters of private and church schools or social facilities. This unfavourable situation changed at the turn of the first and second decades. Today, Petržalka is struggling again with a shortage of places and pays attention to increasing the capacity of kindergartens and primary schools. The lack of places is also caused by new construction and moving young families to Petržalka.

CULTURAL LIFE

In the new millennium, the development of local culture continued, the basic contours of which formed in the 1990s. Events organized by the Cultural Facilities of Petržalka and the Petržalka Local Library form the basis of the cultural life of Petržalka. The most popular event is the Petržalka Days which have a 20-year-long tradition. There are many local folklore groups and civic associations in Petržalka which contribute to the local awareness of its inhabitants about their community.

THE CHURCH

Thanks to the political changes after the Velvet Revolution, church life developed significantly.

In the early 1990s, more than a third of the inhabitants of Petržalka did not state their religion, ten years later it was less than 5%. The Evangelicals in Petržalka built a new church centre in the 1990s. The Catholics built new churches at the beginning of the new millennium, since the 1990s several Catholic communities have acted in Petržalka.

RELAXATION

Petržalka is the largest municipal district of Bratislava. Despite the fact that it is nicknamed “concrete jungle ”, there are several interesting places to relax in its different corners.

Many of these sites are popular among the inhabitants. The most famous is the Janko Kráľ park where several events are organized almost throughout the year. The the different corners around Velký and Malý Draždiak or Chorvátske rameno are suitable for pleasant walks.

Near Malý Draždiak, there is a park where famous persons plant trees. On the outskirts of Petržalka, visitors can also visit the war bunkers which are, thanks to the enthusiasts, open to the public.

SPORTS

For the last 20 years, sports in Petržalka has undergone significant changes. After the enthusiasm over the victories of FC Artmedia Petržalka in football, the year 2008 brought disappointment in the form of a fall into the 5th league and the liquidation of the stadium. Today the club is in the 2nd league and is training at its own new stadium. A new winter stadium, the seat of HC Petržalka, was built right next door in 2010. The inhabitants of Petržalka can skate there all year round. And not just skate — also swim in the new swimming pool and use its wellness centre.

IMPORTANT PERSONALITIES

Several important persons who crossed the local framework of Bratislava and even Slovakia, come from Petržalka. We present at least some of the persons who became visible after the beginning of the new millennium. We focus mainly on sports, culture and social life and the generation born in the 1980s and 1990s.

Taká bola Petržalka

Autori projektu výstav:

PhDr. Katarína Bergerová

doc. Mgr. Ľuboš Kačírek, PhD.

Vydané s podporou:

Bratislavský samosprávny kraj

Mestská časť Bratislava — Petržalka

Miestna knižnica Petržalka

2021

ISBN: 978-80-970194-4-0

EAN: 9788097019440